ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ

ಪ್ರವಚನ ಪ್ರಭೆ

ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ

ಶ್ರೀ ಷ.ಬ್ರ.ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು
ಎಂ.ಎ., ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ.

ಶ್ರೀಗುರು ಅಮರೇಶ್ವರಗ್ರಂಥಮಾಲೆ-೭ ನೇ ಕುಸುಮ

"ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ"

ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ

(ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ)

"ಸರ್ವದರ್ಶನತೀರ್ಥ", "ವಿದ್ಯಾವಾರಿಧಿ"
ಶ್ರೀ॥ಷ॥ಬ್ರ॥ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು,
ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಶ್ರೀಗುರು ಅಮರೇಶ್ವರಪ್ರಕಾಶನ, ಅಮರೇಶ್ವರಮಠ
ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ-೫೮೭೨೦೩
೧೯೮೭

" Siddhanta Shikhamani " " PRAVACHANA PRABHE "
" Poorva Peethika "
by H. H. Dr. Chandrashekhara Shivacharya Swamiji
Published by: SRI GURU AMARESHWAR PRAKASHAN
Amareshwarmath, GULEDGUDDA-587203
Dist. Bijapur-Karnatak. 1986

Price Rs. 12/-.

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : ---೧೫೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು

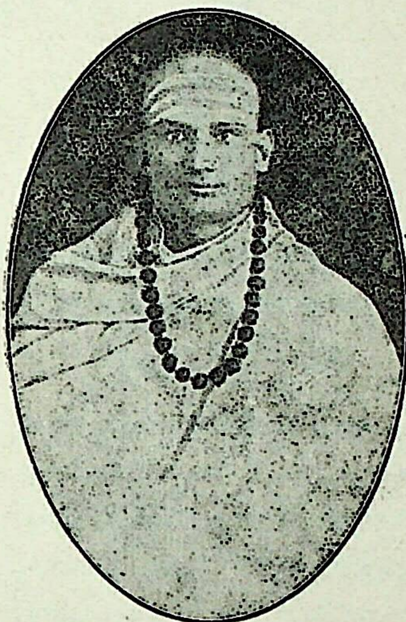
ದಾನಿಗಳು :

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹೆಚ್. ಜಂಬಣ್ಣನವರು, ಬಳ್ಳಾರಿ
ಇವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಲಿಂ. ಸೌ. ಗಿರಿಜಮ್ಮನವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥ

ಬೆಲೆ : ಹನ್ನೆರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳು

ಮುದ್ರಕರು: ... ಶ್ರೀ ... ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು

ಅರ್ಪಣೆ

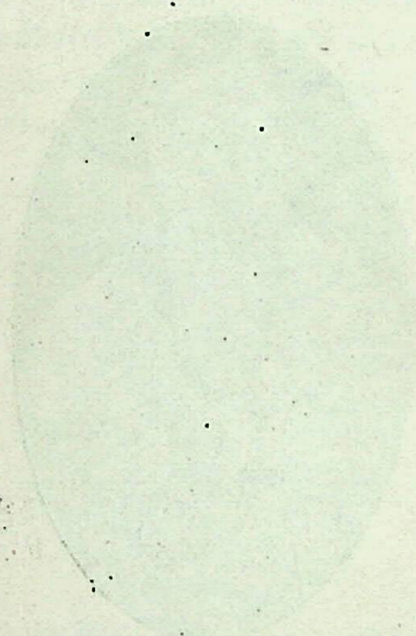

ಬಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳೂ, ಪ್ರಕಾಂಡಪಂಡಿತರೂ,
"ಪಂಚಾಚಾರ್ಯಪ್ರಭಾ" ಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರೂ,
ವೀರಶೈವ ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕರೂ, ಲೋಕಮಾನ್ಯರೂ
ನಾಗನೂರು ಬೃಹನ್ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆದ

ಲಿಂ॥ ಪಂ॥ ಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ

೩೭ ನೇ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವರ ಕರಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ
ಈ ಗ್ರಂಥಕುಸುಮವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತು ॥

ಶ್ರೀಕಾಶೀ ಜ್ಞಾನಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಶಿವಾಚಾರ್ಯಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ

ಶುಭಾಶೀರ್ವಚನ

ಷ॥ ಬ್ರ॥ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಚನಶೈಲಿಯ ನೂರೊಂದು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ, ಈಗಾಗಲೇ ಪಿಂಡಸ್ಥಲದಿಂದ ಗುರುಕಾರುಣ್ಯಸ್ಥಲದವರೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸಿ ವಾಚಕರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ' ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ ' ಎಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಪ್ರಥಮಪರಿಚ್ಛೇದದ ಶಿವಸ್ತುತಿ ಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಐದನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ೩೦ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಗ್ರಂಥಭಾಗದ ಸಮಗ್ರಶ್ಲೋಕಗಳ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಖಕರು ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, ವಾಚಕರ ಜಿಜ್ಞಾಸಾರೂಪವಾದ ಪಿಪಾಸೆಯನ್ನಡಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯ ಮೂಲ ಲೇಖಕರಾದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲಮಾನದಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆರೂಪ

ದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮೊದಲ್ನುಡಿಯು ಪಂಡಿತಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವಾದ ಪಿಂಡಸ್ಥಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದ ಗ್ರಂಥಭಾಗದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ" "ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ" ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಸರಿ. ಜಿಜ್ಞಾಸು ವಾಚಕರು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯುಗಳನ್ನು ಸಾವಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮನನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸಿನ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ
ತಾ॥ ೮—೩—೧೯೮೬.

ಶಿವಂ ಭೂಯಾತ್,
ಇತ್ಯಾಶಿಷಃ.

ಶ್ರೀಮನ್ನಿರಂಜನ ಜಗದ್ಗುರು
ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು,
ಶ್ರೀ ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ ಡಂಬಳ, ಗದಗ, ಇವರ

ಆಶೀರ್ವಚನ

ಶ್ರೀ ಷ. ಬ್ರ. ಡಾ॥ ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯರು, ಅಮರೇಶ್ವರಮಠ, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ–ಇವರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಚನಗಳು ಗ್ರಂಥರೂಪದಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಕಿರಣ ೧–೨ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದು, ಇದೀಗ ೩–೪ ನೇ ಕಿರಣಗಳೂ ಸಹ ಹೊರಬಂದು ನಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿವೆ. ಇದೀಗ ' ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯೂ ಹೊರಬರುತ್ತಿದೆ.

ಶಿವಾಂಶನಾದ ಜೀವನು ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಜೀವಭಾವ ನೀಗಿಕೊಂಡು, ಪುನಃ ತನ್ನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಿವಭಾವದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದೇ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಉಡ್ಡಾಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಎರಡೂ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ, ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾ–ಜ್ಞಾನಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಂಗವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ, ಜ್ಞಾನಾಂಗವಾದ ಅಂತರ್ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ವೀರಶೈವ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ' ಸ್ಥಲ ' ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೂ ಇದು ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾದ್ದರಿಂದ, ಹೀಗೆ ಸ್ಥಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ವಾಯುವಿನ ಚಲನೆಯಿಂದ ನೀರೇ ತೆರೆಯಾದಂತೆ, ' ವಿಮರ್ಶ ಶಕ್ತಿ 'ಯ ಸ್ಫುರಣದಿಂದ ಇದು ಅಂಗ–ಲಿಂಗವೆಂದು ಎರಡುತೆರನಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನಾಧಿಕ ಭಾವವಿದೆ. ಅಂಗ ಅಲ್ಪಾಂಶ ; ಲಿಂಗ ಅಧಿಕಾಂಶ. ಮಾಯೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಲಿಂಗತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಈ ಮತಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ, ಮತಾಚರಣೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಅಂಗಸ್ಥಲ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಸ್ಥಲವೆಂದು ೧೦೧ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಂಗಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ೫೭ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ೪೪ ಹೀಗೆ ಉಪಸ್ಥಲಗಳಾಗಿರುವವು.

ಮುಕ್ತಿಸೋಪಾನಗಳೆನಿಸಿದ ಈ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವರು, ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಗಮಪ್ರಮಾಣದೊಡನೆ ೧೦೧ ಸ್ಥಲಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಚನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು.

ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯರ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಮಠ ಪ್ರಭುದೇವರ ಲೀಲಾವಿಲಾಸವೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರೀ ವಿರಕ್ತ ತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಮತ್ತು ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವರ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಬ್ಬಿ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯರ ಗಣಭಾಷಿತರತ್ನಮಾಲೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಜನ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಈ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರಯತ್ನ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ಪೌರಾಣಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆಂಚವೀರದೇಶಿಕರಿಗೆ ಹಲಿಗೆಯಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಬೋಳಬಸವಾರ್ಯರಿಗೆ ಶ್ರೀತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರರಿಂದ ಈ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ಈ ವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಮಾನ್ಯ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಾವು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಚನ ವಾಙ್ಮಯವೇ ಮುಂತಾದ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳೊಡನೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದು, ಅವರ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯು ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಮಾನ್ಯ ಲೇಖಕರಿಂದ ಬೇಗ ಬೆಳಕು ಕಾಣುವಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಹಾರೈಸಲಾಗಿದೆ.

ಇತಿ ಶಿವಂ.

ಮೊದಲ್ನುಡಿ

ಸನಾತನವಾದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಗಳು ವೇದ, ಆಗಮ ಉಪನಿಷತ್, ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದದ್ದು ಪಂಡಿತ ವೇದ್ಯವೇ ಸರಿ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ–ದರ್ಶನಗಳ ಸಮಗ್ರ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕಾದರೆ "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ"ಯ ಹೊರತು ಬೇರೊಂದು ಗ್ರಂಥವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಸಕಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದರೆ "ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ"ಯು ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮ ಗಳ ಸಾರ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಉಪದೇಶವೇ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು "ಭಗವದ್ಗೀತೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ, ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರಿಂದ ಶ್ರೀಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪದೇಶವೇ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು "ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ" ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು —

> ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದಂ ನಿಗಮಾಗಮವಿಶ್ರುತಮ್ ।
> ಪ್ರದೀಪಯತಿ ಗುಪ್ತಾರ್ಥಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಶಿವಯೋಗಿರಾಟ್ ॥

ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು "ರೇಣುಕ ಗೀತಾ" ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವದುಂಟು ; ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥನಾಮ ರಹಸ್ಯ :—

ಶ್ರೀರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ" ಎಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಿದ ರಹಸ್ಯವೇನೆಂದರೆ—

" ಸಿದ್ಧಾಂತಶಬ್ದಃ ಪಂಕಜಾದಿಶಬ್ದವದ್ಯೋಗರೂಢ್ಯಾ ಶಿವ-ಪ್ರಣೀತೇಷು ಕಾಮಿಕಾದಿಷು ದಶಾಷ್ಟಾದಶತಂತ್ರೇಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ"

(ರತ್ನತ್ರಯ ಪುಟ-೫)

ಎನ್ನುವ ಅಘೋರಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ವಚನದಂತೆ, ಶಿವನಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳನ್ನು " ಸಿದ್ಧಾಂತ" ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಗಮಗಳ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಮತವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಗಮಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು " ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ '' ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು—

ಸರ್ವೇಷಾಂ ಶೈವತಂತ್ರಾಣಾಮುತ್ತರತ್ವಾನ್ನಿರುತ್ತರಮ್ ।
ನಾಮ್ನಾ ಪ್ರತೀಯತೇ ಲೋಕೇ ಯತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಃ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ೧-೩೧)

ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ—

ಸಾಂಖ್ಯಂ ಯೋಗಃ ಪಾಂಚರಾತ್ರಂ ವೇದಾಃ ಪಾಶುಪತಂ ತಥಾ ॥
ಏತಾನಿ ಮಾನಭೂತಾನಿ ನ ಹಂತವ್ಯಾನಿ ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ೫-೪)

ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ಪಾಂಚರಾತ್ರ, ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ವೇದಾಗಮಗಳನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ, ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ದರ್ಶನವನ್ನೂ ಖಂಡಿಸಬಾರದೆಂಬ ಉದಾತ್ತ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ದ್ವೈತ-ಅದ್ವೈತಾದಿ ಮತಗಳ ಸಮನ್ವಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ, ಸರ್ವಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು " ಸಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಶಿಖಾಮಣಿ '' ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಕಾಲಮಾನ ವಿಚಾರ :—

ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ವಂಶವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಮುದ್ದದೇವ" ಮತ್ತು "ಸಿದ್ಧನಾಥ" ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬಹುಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಭ್ರಮೆಗೀಡುಮಾಡಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೮ ರಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಗೆ "ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕಾ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತಾಡಓಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಶ್ರೀ ವಾರದ ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು ೧೯೦೫ ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಲಿಂಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ೧೬ ನೇ ಕುಸುಮವಾಗಿ ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ, ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಹದುಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದ ೧ ಹಾಗೂ ೨ನೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು—"ಅತ್ರ ಕಲಿಕಾಲಪ್ರವೇಶಾನಂತರಂ ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥಂ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಃ ಕುಂಭಸಂಭವಾಯ ವೀರಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಮುಪದಿಷ್ಟವಾನ್ । ತದನಂತರಂ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ದೃಷ್ಟಿಗರ್ಭಸಂಭೂತ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸಕಲ ನಿಗಮಾಗಮಪಾರಗಃ ಶಿವಯೋಗೀಶ್ವರ ಇತ್ಯಭಿಧಾನವಾನ್ ಕಶ್ಚಿನ್ಮಾಹೇಶ್ವರಃ ತದ್ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯ ಸಂವಾದಂ ನಿರ್ವಿಘ್ನೇನ ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾನ್ ಬೋಧಯಿತುಂ ಸ್ವಮನಸಿ ಕೃತಸಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಿಗಮಾಗಮೈಕ್ಯಗರ್ಭೀಕಾರಲಕ್ಷಣಸ್ವೇಷ್ಟದೇವತಾ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪಮಂಗಲಂ ಶಿಷ್ಯಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಸಪ್ತಭಿಃ ಶ್ಲೋಕೈರ್ನಿಬಧ್ನಾತಿ ।" ಎಂಬ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಗ್ರಂಥಕಾರನಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಶ್ರೀ ಜ. ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನ ವಂಶಜನೆಂಬುದಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಾತು ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಂಗತವಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ : ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೧ ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ "ಮುದ್ದಗೌಡ ಮತ್ತು ಸುಗ್ಗಲಾದೇವಿ" ಎಂಬ ಹಿರೇಮಠದ ದಂಪತಿಗಳಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಸುಗ್ಗಲಾದೇವಿಯು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷದ ವಯೋವೃದ್ಧೆ ಇದ್ದಾಗ, ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು

ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿ, ಸುಗ್ಗಲಾದೇವಿಗೆ ದಿವ್ಯಪುತ್ರನ ಜನನವಾಗುವಂತೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಹೋದರು. ದಿವ್ಯಯೋಗಿಯ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಆ ಮಗುವೇ ಮುಂದೆ "ಸಿದ್ಧರಾಮಶಿವಯೋಗಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು.

ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಕವಿಯ ವಂಶಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಮುದ್ದದೇವ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ, ಆ ಮುದ್ದದೇವನ ಮಗನು ಸಿದ್ಧನಾಥ'ನೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಮುದ್ದದೇವನೆಂದರೆ ಮುದ್ದಗೌಡನೆಂತಲೂ, ಸಿದ್ಧನಾಥನೆಂದರೆ ಶ್ರೀಸಿದ್ದರಾಮೇಶ್ವರ ಎಂತಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಆ ಸಿದ್ಧನಾಥನ ಮಗನು ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ರರಾಮೇಶ್ವರನ ಮಗನೇ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಿಚಾರದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ—ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಕಾಲವು ಹನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲವೇ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಈ ಪಕ್ಷವು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ವೀರಶೈವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸೋಣ.

ಡಾ. ಜ. ಚ. ನಿ. ಯವರು 'ಮಣಿಕಾಂತಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗ (ಪುಟ ೧೬ ರಿಂದ ೨೦)ದಲ್ಲಿ ಈರೀತಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ— ಮುದ್ದದೇವನ ಮಗನಾದ ಸಿದ್ಧನಾಥನೇ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು, ಆ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನ ಮಗನೇ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು—ಎಂಬ ಮಾತು ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ಅವಿವಾಹಿತನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಂತಾನವಾದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಈ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರ ಚರಿತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮಗನಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಬಂದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ತಂದೆಯು ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದರಾಮೇಶ್ವರನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನೆಂದೇ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೇ ವಿನಹ,

‘ ಸಿದ್ಧನಾಥ ’ ನೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸರನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಬರೆಯಲು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಭಂಗವಾಗುವ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲ—“ತಸ್ಯಾಸೀನ್ನಂದನಃ ಶಾಂತಃ ಸಿದ್ಧನಾಥಾಭಿಧಃ ಶುಚಿಃ” ಹೀಗೆ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ “ತಸ್ಯಾಸೀನ್ನಂದನಃ ಶಾಂತಃ ಸಿದ್ಧರಾಮಾಭಿಧಃ ಶುಚಿಃ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಇನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ‘ ಮುದ್ದಗೌಡ ’ ಎಂದು ಇತ್ತೇ ವಿನಹ ‘ಮುದ್ದದೇವ’ ನೆಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಸರಿನ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಕಂಡೊಡನೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರಲಾರದು.

ಹಾಗೆಯೇ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಯೇ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ; ಅವನೇ ಗ್ರಂಥಕಾರನಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಮುತ್ತಜ್ಜನು—ಎಂದು ಊಹಿಸುವದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ—

ಆಲೋಕ್ಯ ಶೈವತಂತ್ರಾಣಿ ಕಾಮಿಕಾದ್ಯಾನಿ ಸಾದರಮ್ ।
ವಾತುಲಾಂತಾನಿ ಶೈವಾನಿ ಪುರಾಣಾನ್ಯಖಿಲಾನಿ ತು ॥

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಆಗಮಗಳನ್ನೂ, ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ—ಎಂದು ಬರೆದಿರುವಂತೆಯೇ, ತನ್ನ ಮುತ್ತಜ್ಜನ ವಚನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ತಾನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳದಿರುವದರಿಂದ, ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಮುತ್ತಜ್ಜನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ ಯಾವದೇ ಶರಣರ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನಾದರೂ ಹೇಳದಿರುವದರಿಂದ, ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಹನ್ನೊಂದು ಹಾಗೂ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಬಸವೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಶರಣರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನರಾದವರು. ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನ

ವಂಶದವನೆಂಬ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಮಾತು ತರ್ಕಶೂನ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ವೇ|| ಪಂ|| ಎನ್. ಆರ್. ಕರಿಬಸವಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪರವಾದ ಗ್ರಂಥದ (ಪುಟ-೫) ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ— " ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಂಶಾನುಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಅದರಿಂದ ಇವರು ಯಾವ ಕಾಲದವರು, ಯಾವ ಧರ್ಮದವರು, ಯಾವ ಸ್ಥಲದವರು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಿದ್ಧರಾಮಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಸಂತತಿಯವರೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಅವತಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಣದಾಗಿರಬೇಕು " ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಯ ಅನೌಚಿತ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಕಾಲನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ದಾಸಗುಪ್ತರು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಮಾದ :—

ಭಾರತದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎನ್. ದಾಸಗುಪ್ತರೂ ಒಬ್ಬರು. ಇವರು 'A History of Indian Philosophy' ಎಂಬ ಐದುಭಾಗದ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'Southorn Schools of Saivism' ಎನ್ನುವ ಐದನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವದರ್ಶನದ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಕಾಲದಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯಮಾಡುವಾಗ :— "Siddhanta Shikhamani refers to Basava and is itself reffered to by Sripati. This shows that the book must have been written between the dates of Basava and Sripati" (P. 44). ಅಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ; ಶ್ರೀಪ

ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರು ತನ್ನ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣರೂಪವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರ ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕು – ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲಿನದೆಂಬ ದಾಸಗುಪ್ತರ ಮಾತು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಇವರ ತರ್ಕವು ಪ್ರಮಾದ (ದೋಷ) ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ದಾಸಗುಪ್ತರು—"Even then the Siddhantha-Sikhamani refers to the view of Basava that those, who decried Siva, should be killed." (A History of Indian philosophy, Vol. V. P. 45.) ಅಂದರೆ ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನನ್ನು ಆವಶ್ಯವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಬೇಕು—ಎನ್ನುವ ಬಸವೇಶ್ವರಾಚಾರವು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ—ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣರೂಪವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ—

"ಅಥ ವೀರಭದ್ರಾಚಾರ-ಬಸವೇಶ್ವರಾಚಾರಂ ಸೂಚಯನ್ ಭಕ್ತಾಚಾರಭೇದಂ ಪ್ರತಿಪಾದಯತಿ—

ಶಿವನಿಂದಾಕರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಘಾತಯೇದಥವಾ ಶಪೇತ್ ।
ಸ್ಥಾನಂ ವಾ ತತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಗಚ್ಛೇದ್ಯದ್ಯಕ್ಷಮೋ ಭವೇತ್ ॥"

(ಸಿ. ಶಿ. ೯–೩೮)

ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹೆಸರು ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದ ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಒಂಭತ್ತನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರ 'ಪಂಚಾಚಾರ'ಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ

'ಗಣಾಚಾರ'ದ ಸ್ವರೂಪವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶಿವಭಕ್ತನಾದವನು ಯಾರ ಮುಖದಿಂದಲೂ ಎಂದೂ ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಬಾರದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯಾರಾದರೂ ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕು, ಸಂಹರಿಸಲಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾನೇ ತೊಲಗಬೇಕು—ಎಂಬುದು ಗಣಾಚಾರವು. ಈ ಅರ್ಥಪರವಾದ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು, ಜನರಿಗೆ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶ್ರೀ ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವನಿಗೆ ಅಪಮಾನಕರವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಿವಗಣನಾದ ಶ್ರೀ ವೀರಭದ್ರನು ಆ ಯಜ್ಞ ಮಂಟಪಕ್ಕೆಹೋಗಿ ಯಜ್ಞವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿ, ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಶಿರವನ್ನು ಹರಿದು ಅವನಿಗೆ ಕುರಿತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟನು. ಇನ್ನು ಬಿಜ್ಜಲನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದಾಗ ರಾಜಭಟರು ಶಿವಭಕ್ತರನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಅದನ್ನು ತಡೆಯುವದಾಗದ ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರು ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ತನ್ನ ದೀಕ್ಷಾಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಜಾತವೇದಮುನಿಗಳ ಸ್ಥಾನವಾದ ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಐಕ್ಯರಾದರು—ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ, ಶ್ರೀ ವೀರಭದ್ರನಂತೆ ಶಿವನಿಂದಕನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವದೇ 'ವೀರಭದ್ರಾಚಾರ'ವು; ಅದರಂತೆ ನಿಂದೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಸಮರ್ಥನಾಗಿ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರಂತೆ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವದೇ 'ಬಸವೇಶ್ವರಾಚಾರ'ವು.

ಹೀಗೆ "ಶಿವನಿಂದಾಕರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಘಾತಯೇತ್" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವೀರಭದ್ರಾಚಾರವೆಂತಲೂ, "ಸ್ಥಾನಂ ವಾ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಗಚ್ಛೇತ್" ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರಾಚಾರವೆಂತಲೂ ಶ್ಲೋಕದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪೂರ್ವದ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು

ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪದ್ಯರೂಪವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಯಾವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ಯಾವದು? ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಯಾವದು? ಎಂಬುದರ ಪರಿಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲದೆ, ಶ್ರೀ ದಾಸಗುಪ್ತರು ಹೇಳಿರುವ "Siddhanta-Sikhamani referes to Basava" (A History of Indian Philosophy, Vol. V P. 44) ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿ ಆಲೋಚಕರು ನಗದಿರಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ದಾಸಗುಪ್ತರ ನುಡಿಯು ಪ್ರಮಾಣಶೂನ್ಯವೂ, ಪ್ರಮಾದ (ದೋಷ) ಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿದೆ.

ಶ್ರೀ ದಾಸಗುಪ್ತರು ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾದ ವೇನೆಂದರೆ—ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ತಾರುಣ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನವಾದ ಬಾಗೇವಾಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಮಾವನಾದ ಬಲದೇವನಿರುವ ಬಿಜ್ಜಲನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದರೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಶ್ರೀ ದಾಸಗುಪ್ತರು:—"From his native place Bagevadi, he went to Kalyan near Bombay, at a comparatively young age, when Vijjala was reigning there as King (A.D. 1157-67)" (A History of Indian Philosophy Vol. V.P. 42) ಇಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರರು ಹೋದ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದರೆ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದು ಹೇಳದೇ, ಮುಂಬಯಿ ಸಮೀಪದ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಜ್ಜಲನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದರೆ ಮುಂಬಯಿ ಸಮೀಪದ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ ದಾಸಗುಪ್ತರ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಓದಿದ ಯಾವ ಇತಿಹಾಸಕಾರನು ತಾನೆ ನಗದೇ ಇರಲಾರನು? ಹೀಗೆ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ದಾಸಗುಪ್ತರ ಮಾತುಗಳು ಪರಿಹಾಸಯೋಗ್ಯಗಳೇವಿನಹ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹಗಳಲ್ಲ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅವರ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಅದನ್ನೇ

ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರೂ ಇರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಆಲೋಚಕರು ಸರ್ವತ್ರ ಖಂಡಿಸಬೇಕು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ—

" ನೀನೊಲಿಯಿತ್ತೇ ಪುಣ್ಯ, ನೀನೊಲ್ಲದುದೇ ಪಾಪ;
ಸಕಲ ಜಗದೊಳಗೆ ಅನುಶ್ರುತನಾಗಿಪ್ಪೆಯಯ್ಯಾ
ನೀನೊಲಿದವನೇ ನಿಮ್ಮ ನರಿವನು.

" ಪ್ರಸಾದಾದ್ದೇವತಾಭಕ್ತಿಃ ಪ್ರಸಾದೋ ಭಕ್ತಿಸಂಭವಃ ।
ಯಥೈವಾಂಕುರತೋ ಬೀಜಂ ಬೀಜತೋ ವಾ ಯಥಾಂಕುರಃ ॥"

ಎಂಬುದಾಗಿ ನೀನೊಲಿದವನೇ ಧನ್ಯ,
ಜಗಕ್ಕೆ ಪಾವನ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಯ್ಯಾ''

ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರ ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣರೂಪವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕವು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಒಂಬತ್ತನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶ್ಲೋಕವಾಗಿದೆ [ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಮೂಲಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ " ಪ್ರಸಾದಾದೇವ ಸಾ ಭಕ್ತಿಃ" ಎಂದಿದೆ ; ಅದು ಪಾಠ ಭೇದವಾಗಿರಬಹುದು.]

ಹಾಗೆಂದೇ ಬಸವೇಶ್ವರರೇ ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣರೂಪವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯು ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರ ವಚನವೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ– ಎಂಬುದು ಶ್ರೀ ಚ. ಸುಂದರೇಶನ್ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸತ್ಯವೂ ಅಹುದು.

ಇನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ತಾಡೋಲೆಯ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ " ಶ್ರೀಗುರು ಬಸವಲಿಂಗಾಯ ನಮಃ " ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರದ್ದೆಂಬ ಶುಷ್ಕವಾದವನ್ನು ಮಾಡುವದುಂಟು. ಇದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಒಂದುವೇಳೆ ಸದ್ಯಃ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಎಲ್ಲ ತಾಡೋಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ "ತುಷ್ಯತು ದುರ್ಜನನ್ಯಾಯ"ದಿಂದ ಹೇಗಾದರೂ ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ

ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಅನುಸಂಧಾನ ಸಂಸ್ಥಾನ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಆರು ತಾಡೋಲೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಸ್ವತಃ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಆ ಆರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಪೈಕಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ರಮಾಂಕ ೯೬೪, ಕನ್ನಡ ಅನುಸಂಧಾನ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಕ. ವಿ. ವಿ; ಕ್ರಮಾಂಕ ೧೫೬೦, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕ. ವಿ. ವಿ. ಧಾರವಾಡ) ಮಾತ್ರ, 'ಶ್ರೀಗುರು ಬಸವಲಿಂಗಾಯ ನಮಃ' ಎಂದಿದೆ. ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕುಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ— ಶ್ರೀಗುರು ರೇವಣಸಿದ್ಧಾಯ ನಮಃ " (ಕ್ರಮಾಂಕ ೧೫೦೭, ಕ. ಅಧ್ಯಯನ. ಪೀ. ಕ. ವಿ. ವಿ.), ಶ್ರೀಗುರು ನಿರಂಜನ ಸಂಗಮಾಯ ನಮಃ" (ಕ್ರಮಾಂಕ ೨೫೪೧, ಕ. ಅ. ಪೀ. ಕ. ವಿ. ವಿ.), " ಶ್ರೀ ಕಾಲಹಸ್ತೀಶ್ವರಾಯ ನಮಃ" (ಕ್ರಮಾಂಕ, ೨೪೬೮, ಕ. ಅ. ಪೀ. ಕ. ವಿ. ವಿ.). " ಶ್ರೀಗುರು ನಾಥಾಯ ನಮಃ" (ಕ್ರಮಾಂಕ ೨೫೭೭, ಕ. ಅ. ಪೀ. ಕ. ವಿ. ವಿ.) — ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠದಲ್ಲಿರುವ ತಾಡೋಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಗಳು.

ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವದೇನಂದರೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಮೂಲ ಲೇಖಕನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲ; ಆದರೆ, ಪರವರ್ತಿ ಲಿಪಿಕಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನೇ ಬರೆದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಿಷ್ಟರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರ ನಂತರದ ಗ್ರಂಥವೆನ್ನುವದು ಐತಿಹಾಸಿಕಪ್ರಜ್ಞಾಶೂನ್ಯರಾದವರ ಮಾತೇ ವಿನಹ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರು ಒಪ್ಪುವಂತಹದಲ್ಲ.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಡಾ. ಜ. ಚ. ನಿ. ಯವರು ತಮ್ಮ " ಮಣಿಮುಕುರಂ " ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಶ್ಲೋಕ ಮತ್ತು ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಬಸವೇಶ್ವರ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭುದೇವ ಮುಂತಾದ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ಈ ಎಲ್ಲ ಶರಣರ ಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟು ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿ

ಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲ ವಚನಗಳು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಶ್ಲೋಕ
ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದಂತಿವೆ.

ಅದರಂತೆ ವೀರಶೈವರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದ
ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದವರೆಂದರೆ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯ
ಇವರ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಹನ್ನೆರಡ
ಶತಮಾನದ ಶರಣರು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನರಿಗೆ ಆ ನೂರೊಂದರ ನಿಲುವ
ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡಿಗ
ಮಹದುಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಾ
ಶಿಖಾಮಣಿಯು ಬಸವಾದಿ ಶರಣರಿಗಿಂತಲೂ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬ
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ
ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯ :—

ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಬಸವಾದಿ ಶರಣರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀ
ವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ
ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸೋಣ.

ಬಾದರಾಯಣರು ಬರೆದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜಾ
ಎಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಗಳನ
ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಭಗವತ್ಪಾದರೂ ಸಹ ಬ್ರ
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೀರಶೈವ ಭಾ
ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಭಾಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ—

" ಪವಿತ್ರಂ ತೇ ಇತಿ ಋಗ್ವೇದ ಮಂತ್ರಸ್ಯ—
ಋಗಿತ್ಯಾಹ ಪವಿತ್ರಂ ತೇ ವಿತತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ।
ತಸ್ಮಾತ್ ಪವಿತ್ರಂ ತಲ್ಲಿಂಗಂ ಧಾರ್ಯಂ ಶೈವಮನಾಮಯಮ್ ॥
....
ದೀಕ್ಷಯಾ ರಹಿತಃ ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾಪ್ನುಯಾಲ್ಲಿಂಗಧಾರಣಮ್ ॥
ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯೇಣ ಲಿಂಗಧಾರಣಪರತ್ವ
ನಿರ್ದೇಶಾತ್ " (ಬ್ರ. ಸೂ. ಶ್ರೀಕರ. ೧-೧-೧ ಪು. ೧೯) ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾ

ಶಿಖಾಮಣಿಯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣರೂಪವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ ಆದ ಪಂ. ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯರು ತಾವು ಬರೆದ 'ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ'' ಎಂಬ ಹಿಂದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (ಪುಟ ೪೬೯)ಲ್ಲಿ—ಶ್ರೀಪತಿ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರು ೧೧೬೦ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು ; ಅವರು ಬರೆದ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯವಾದರೂ ಆಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು—ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವದ ಕಾಶೀ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ವೀರಭದ್ರಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಚಿದರೇ ಮಠದ ವೀರಭದ್ರಶರ್ಮರು)—ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಜಯವಾಡದ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕೇತ ರಾಜನಿಂದ ಬರೆಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲಾಲೇಖನದ ಆಧಾರದಿಂದ, ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦—ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯ, ಚತುಸ್ಸೂತ್ರಿ, ಪೀಠಿಕಾ. ಪು. ೯ ಜಂಗಮವಾಡಿ ಮಠ ಪ್ರಕಾಶನ)

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರು ೧೧ ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ೧೦ ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವು.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ೧೦ ನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೀಕಂಠಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ 'ಶ್ರೀಕಂಠಭಾಷ್ಯ'ದ "ಅವಿಭಾಗೇನ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್'' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ, "ಮುಕ್ತಃ ಶಿವಸಮೋ ಭವೇತ್" (ಸಿ. ಶಿ. ೯–೧೪, ಪು. ೧೪೧) ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆಂದಬಳಿಕ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ೧೦ ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು, ಗುರುವಂಶಕಾವ್ಯ, ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರೇಣುಕರ ಅಪರಾವತಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಜ. ರೇವಣಸಿದ್ಧರಿಂದ ಆದ್ಯಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ,

ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ರತ್ನಗರ್ಭಗಣಪತಿಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ
ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಆದರೆ ಇದು ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯ
ರಿಗೆ ಗುರುತಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ— ಈಶಾಸ್ಯಗುರು, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ
ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ರೇಣುಕಚಂಪೂ, ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣಾದಿಗಳ
ಶ್ರೀರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರ ಲೀಲೆಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ, ಶ್ರೀರೇವಣ
ಸಿದ್ಧಮಹಾಯೋಗಿಯಿಂದ ಆದ್ಯಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವ
ಲಿಂಗಪ್ರದಾನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವಂತೆಯೇ, ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯ
ರಾದರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರುಕೋಟಿ
ಶಿವಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಇದನ್ನಾ
ದರೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಆದ್ಯ
ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲಿಗರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವು
ಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನ
ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದವರೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಜೀವಾಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ
ನಾಗನೂರು ಬೃಹನ್ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ವೇ. ಪಂ. ಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು—

ಯೇನ ರಕ್ಷಾವತೀ ಜಾತಾ ಶಿವಭಕ್ತಿಃ ಸನಾತನೀ ।
ಬೌದ್ಧಾದಿಪ್ರತಿಸಿದ್ಧಾಂತಮಹಾಧ್ವಾಂತಾಂಶುಮಾಲಿನಾ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ೧–೨೪)

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ಬೌದ್ಧಾದಿ ನಾಸ್ತಿಕ
ಮತಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿ
ದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಂದಿಗೆ ಎರಡುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ
ಬೌದ್ಧಮತದ ಪ್ರಚಾರವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯ
ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೃತಿಯಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಕಾಲವು ಎರಡುಸಾವಿರ
ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು—ಎಂಬ ತರ್ಕವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿ. ಶಿ.
ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು. ೭. ಮೈಸೂರು, ಕಾಶೀನಾಥ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ೧೯೩೬ ಇಸವಿ

ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಶೈಲ ಗಿರಿರಾಜ ಸೂರ್ಯಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ
ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಜಗದ್ಗುರು ವಾಗೀಶ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಭಗವತ್ಪಾದ

ಶಾದರೂ—“ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕನೂ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಕರ್ತೃವೂ ಆದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು, ಬೌದ್ಧಮತದ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನ ಕಾಲದ, ರೇವಣಸಿದ್ಧರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸದೇ ಇರುವದರಿಂದಲೂ, ಈ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನ ಕಾಲವು ೨ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಹೋಗುವದು.’’ (ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಸತ್ಯಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶ, ಪುಟ ೨). ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯು ಎರಡುಸಾವಿರವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅದಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ದೇಶ ವಿಚಾರ :—

ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯು ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನ ಅಜ್ಜನ ಹೆಸರು “ ಮುದ್ದದೇವ ” ಎಂದು ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಇವನು ಕರ್ನಾಟಕದವನೇ ಇರಬೇಕು. ಮುದ್ದ ಮುದ್ದು—ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರೀತಿಚಾಚಕಗಳಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಲಿಂ. ವೇ. ಪಂ. ಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡಾ. ಜ. ಚ. ನಿ. ಯವರು, ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಸೌಂದರ್ಯದರ್ಶನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ದೇಶವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ “ ಸಾಲೋಟಗಿ’’ ಗ್ರಾಮದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಲೋಟಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಣ–ಸಂಸ್ಥೆ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶ್ವರರ ಸಮಾಧಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ,

ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ, ಒಂದು ಸೂಕ್ತವಾದ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾ
ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವದು ಇವರೆಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿ
ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕವಿ
ದೇಶ ಕಾಲಗಳ ಅಲ್ಪಪರಿಚಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಗ್ರಂಥವಿಷಯ :—

"ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ" ಎಂಬ ಹೆಸ
ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚ್ಛೇದದಿಂದ ೫ನೆ
ಪರಿಚ್ಛೇದದ ೩೦ ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಶ್ಲೋ
ಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ
ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ಗ್ರಂಥದ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪ್ರಕ
ಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಭಿಮತಗಳಾ
ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಶಿವಾದ್ವೈತಮಂಜರಿ ಗ್ರಂಥ
ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಥಾಮತಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರು
೧—೪ ಕಿರಣಗಳು ಜನಾನುರಾಗವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ, ಈ ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾಭಾಗವು
ಸಹ ವಾಚಕರ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದೆಂಬ ಭರವಸೆಯುಳ್ಳವರಾ
ದ್ದೇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆಶೀರ್ವಚನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಶ್ರೀಕಾಶೀಜಗದ್ಗು
ಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ, ಡಂಬಳ ಶ್ರೀ ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠಾಧೀಶ್ವ
ಶ್ರೀ ನಿ. ಜ. ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಗೆ ಅನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು
ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾ
ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪ
ರಾದ ಶ್ರೀ ವೇ. ಪಂ ಬ. ರಾಜಶೇಖರಯ್ಯನವರಿಗೆ, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ ಬಾಲಿಕೆಯ
ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಶ್ರೀದೇವಾಂಗಮಠರಿಗೆ, ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮಾಲಿಕರಾ
ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಂ. ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಯ್ಯನವರಿಗೆ, ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗದವರಿಗೆ ಹಾಗು
ಮುಖಪುಟ ಮುದ್ರಣ ದಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಸಪ್ಪನವರು. ಬ. ನಿಲೂಗಲ್,
ಕೆರೂರ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೀಕಾಶೀವಿಶ್ವನಾಥಾನ್ನಪೂರ್ಣಾದೇವಿಯರು ಆಯು
ರಾರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀ ಜ. ರೇಣುಕಜಯಂತಿ,
೨೪—೩—೧೯೬೬

ಇತಿ ಶಿವಂ

ಷ. ಬ್ರ. ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯ.

ದಾನಿಗಳ ಪರಿಚಯ

"ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ-ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ"ಯ (ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾಭಾಗ) ರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮುದ್ರಣಸೇವೆಯನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಹಲಕುಂದಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹೆಚ್. ಜಂಬಣ್ಣನವರು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರ ಮತ್ತು ಶರಣರ ಪಾದಧೂಳಿಯಿಂದ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹೆಚ್. ಜಂಬಣ್ಣನವರು "ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ" ವೆಂಬ ಶರಣರ ಅನುಭಾವದ ನುಡಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಂಗಾವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕಾಯಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೇವಾನಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಪಾರದ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಗ್ರಾಮವಾದ ಹಲಕುಂದಿಯಲ್ಲಿ "ಕೋಟಿ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಟಿ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಮೇಲು" ಎನ್ನುವ ವಚನದಂತೆ ಒಕ್ಕಲುತನವನ್ನೂ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಹಲಕುಂದಿಯ ಶರಣ ದಂಪತಿಗಳಾದ ಲಿಂ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಗೊಂಚಿಗಾರ ಕಾಶಪ್ಪ ಮತ್ತು ಸೌ|| ಗಾದೆಮ್ಮ ಇವರ ಪವಿತ್ರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಪುತ್ರರತ್ನರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಜಂಬಣ್ಣನವರು ಜನಿಸಿದರು. ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಇವರು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಪಾರ ಕಾಯಕನಿಷ್ಠರಾಗಿ ನಿವಾಸಗೈದಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯವಹಾರ ಕುಶಲರಾದ ಇವರ ವಿವಾಹವು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಸೋಮನಗೌಡರ ಮಗಳಾದ ಸೌ|| ಗಿರಿಜಮ್ಮನವರ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ನೆರವೇರಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮಿಸಿದಂತೆ ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ—ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಶ್ರೀ ರಘುನಾಥ, ಶ್ರೀ ಕಾಶೀನಾಥ ಎಂಬ ಮೂರು ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು, ಕು. ದಾಕ್ಷಾಯಣಿ ಎಂಬ ಓರ್ವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು—ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕುಜನ ಸುಸಂಸ್ಕಾರವುಳ್ಳ ಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು

ವಿಧಿವಿಲಾಸವು ಯಾರನ್ನೂ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ. ಹೆಚ್. ಜಂಬಣ್ಣನವರ ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಗಾದೆಮ್ಮನವರು ಮತ್ತು ಸಹಧರ್ಮ-

ಚಾರಿಣಿಯಾದ ಸೌ. ಗಿರಿಜಮ್ಮನವರು ಶಿವಾಧೀನರಾದಬಳಿಕ, ನೊಂದ ಮ
ಸ್ಕರಾದ ಇವರು, ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಮನೆತನದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು
ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪ ಇವರ ಮೇಲೆ ಇ
ನಿವೃತ್ತಿಪರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪ ಇವರ ವಿವಾಹವು ನಿವೃತ್ತ ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ತಹಸೀ
ದಾರರಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಐದೇಕಲ್ಲ ಚನ್ನಬಸಪ್ಪನವರ ಮಗಳಾದ ಸೌ
ಶಶಿಕಲಾ ಇವರೊಡನೆ ಮಹಾ ವೈಭವದಿಂದ ನೆರವೇರಿತು. "ಸತಿ-ಪ
ಗಳೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿ ಹಿತವಪ್ಪುದು ಶಿವಂಗೆ" ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೌ|| ಶಶಿಕಲಾ
ಇವರು ಮನೆತನದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ
ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಇವರು ವ್ಯವಹಾರದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು
ಮುನ್ನಡಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತರುಣರೂ, ಉತ್ಸಾಹಿಗಳೂ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಆ
ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪನವರ ವ್ಯವಹಾರ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀಶೈ
ಸೂರ್ಯಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಜಗದ್ಗುರು ಉಮಾಪತಿ ಪಂಡಿತಾ
ರಾಧ್ಯಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೂತನವಾ
ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೇವಾಸಂಘ
ಸೆಕ್ರೆಟರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸಂಘವು ಸಂಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದರೂ, ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯ
ಹಾಗೂ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪನರ ಕಾರ್ಯಕುಶಲತೆಯ
ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ೧೯೮೫ ರ ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದೇವೀಪುರಾಣದ ಕಾರ್ಯ
ಕ್ರಮವು ಮಹಾವೈಭವದಿಂದ ನೆರವೇರಿ, ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರ
ವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು.

ಹಿರಿಯರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮಕ್ಕಳ ವರ್ತನೆಯನ್ನು
ಕಂಡ ಶ್ರೀ ಜಂಬಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನವು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು
ಎಂಬ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತಿಯ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮಪ್ರೇಮಿಗಳೂ, ಉದಾರ ಹೃದಯದವರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ಜಂಬಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಲಿಂ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂ. ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿ ಸೌ|| ಗಿರಿಜಮ್ಮನವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮುದ್ರಣದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿ, ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹು ದಿಟ್ಟಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರು ಇವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇವರ ಚಿರಂಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ಶಿವಮ್.

ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ

ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ—ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ

ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕಾ

ಪ್ರಥಮಪರಿಚ್ಛೇದ

ಅವತರಣಿಕಾ

ಅನೇಕವಿಧಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಮನಾಮಯಮ್ ।
ಶ್ರೀವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಮೇಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಮ್ ॥

ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದಂ ನಿಗಮಾಗಮವಿಶ್ರುತಮ್ ।
ಪ್ರದೀಪಯತಿ ಗುಪ್ತಾರ್ಥಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಶಿವಯೋಗಿರಾಟ್ ॥

(ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ ಶ್ಲೋಕಗಳು-ಯುಗ್ಮಕ)

ಅರ್ಥ : ಅನೇಕವಿಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಂ=ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಖಾಮಣಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ, ಅನಾಮಯಮ್=ದೋಷರಹಿತವಾದ, ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಮ್=ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ನಿಗಮಾಗಮವಿಶ್ರುತಂ=ವೇದಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದಂ=ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸಂವಾದರೂಪದಲ್ಲಿರುವ, ಶ್ರೀ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ=ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ಶಿವಯೋಗಿರಾಟ್=ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು, ಗುಪ್ತಾರ್ಥಮುದ್ಧೃತ್ಯ=ಗೂಢವಾದ (ರಹಸ್ಯವಾದ) ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಪ್ರದೀಪಯತಿ=ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ನಿಗಮಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ, ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಶಿಖಾಮಣಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ, ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಾತ್ಮಕವಾದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರಿಂದ ಮಹಿಮಾಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಉಪದೇಶದ ಗೂಢವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು " ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ " ಎಂಬ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ

ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾ
ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರು

"ನಿರ್ವಿಘ್ನ ಸಮಾಪ್ತಿಕಾಮೋ ಮಂಗಲಮಾಚರೇತ್" ಗ್ರ
ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವನು ಗ್ರ
ರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಲವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬುವದು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವು.

ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಮ
ಚರಣವು (೧) ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶರೂಪ (೨) ನಮಸ್ಕಾರರೂಪ ವ
(೩) ಆಶೀರ್ವಾದರೂಪವೆಂಬುದಾಗಿ ಮೂರುವಿಧವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರ
ದಿಸಲಿರುವ ವಸ್ತು (ಪರಮತತ್ತ್ವ)ವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಪ್ರಾ
ಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶರೂಪ ಮಂಗಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯ
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸು
ನಮಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಮಂಗಲವು. ಇನ್ನು ಇಷ್ಟದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾ
ಮಾಡದೇ ಆ ಇಷ್ಟದೇವರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ಹ
ವದಕ್ಕೆ ಆಶೀರ್ವಾದರೂಪವಾದ ಮಂಗಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಯಾ
ಆಸ್ತಿಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರರ ಪೈಕಿ ಯ
ದಾದರೊಂದು ಮಂಗಲಾಚರಣವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾಗು

ಇದೇ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವಾದ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವ
ಶಿವಾಚಾರ್ಯರಾದರೂ ತಾವು ಬರೆಯಲಿರುವ "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮ
ಎಂಬ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳ ಈ ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥವು ನಿರ್ವಿಘ್ನ
ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಗೊಂಡು ಮುಂದೆ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಶಿಷ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಧಾ
ಅಖಂಡವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರಲೆಂಬ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಸ
ಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ
ಶಕ್ತಿಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ಶ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಸಿ
ರಹಸ್ಯವನ್ನೇ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿರುವದು ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಅ
ಪ್ರತಿಭೆಯು ಫಲವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂಗಲ ಶ್ಲೋಕಗಳ ರಹಸ್ಯ
ತಿಳಿಯೋಣ.

ಶಿವಸ್ತುತಿಃ

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸಂಪದಾಲೇಖ್ಯಸಮುಲ್ಲೇಖನಭಿತ್ತಯೇ ।
ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪಾಯ ಶಿವಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ ॥೧॥

ಅರ್ಥ : ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ=ಮೂರುಲೋಕವೆಂಬ, ಸಂಪದಾಲೇಖ್ಯ= ಸಂಪದ್ರೂಪವಾದ ಚಿತ್ರದ, ಸಮುಲ್ಲೇಖನ= ಬರವಣಿಗೆಗೆ, ಭಿತ್ತಯೇ=ಆಧಾರ ವಾದ ಗೋಡೆಯಂತಿರುವ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪಾಯ=ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು ಮತ್ತು ಆನಂದರೂಪನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಣೇ=ವಿಶಾಲರೂಪನಾದ, ಶಿವಾಯ=ಪರಶಿವನಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಸ್ವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾತಾಳಗಳೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಸದ್ಯಃ ನಾವು ವಾಸಿಸು ತ್ತಿರುವ ಲೋಕವು ಮರ್ತ್ಯಲೋಕವು. "ಊರ್ಧ್ವಂ ಗಚ್ಛಂತಿ ಸತ್ತ್ವಸ್ಥಾ ಅಧೋ ಗಚ್ಛಂತಿ ತಾಮಸಾಃ" ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ನಾವು ವಾಸಿಸು ತ್ತಿರುವ ಲೋಕದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವದು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂತಲೂ, ಅಧೋ-ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವದು ಪಾತಾಳಲೋಕವೆಂತಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಈ ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳೇ ಚಿತ್ರವಿದ್ದಂತೆ. ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಗೋಡೆಯು ಆವಶ್ಯಕವಾದುದು. ಮೂರು ಲೋಕಗಳೆಂಬ ವಿಶಾಲವಾದ ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ಪರಶಿವನೇ ಆಧಾರವಾದ ಗೋಡೆ ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪರಶಿವನು ಸದ್ರೂಪನೂ. ಚಿದ್ರೂಪನೂ ಮತ್ತು ಆನಂದ ರೂಪನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ಈ ಜಗತ್ತಾದರೂ ಸತ್ತಾಗಿಯೂ ಚಿತ್ತಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಆನಂದರೂಪವಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಗೋಡೆಯು ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ಮೂರುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪರಶಿವನು ಬಹು ವ್ಯಾಪಕ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವನಿಗೆ 'ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ "ಸ ಭೂಮಿಂ ವಿಶ್ವತೋ ವೃತ್ವಾऽತ್ಯತಿಷ್ಠದ್ದಶಾಂಗುಲಮ್" ಎನ್ನುವ ವೇದ ಮಂತ್ರವಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

"ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಃಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು

ಜಗದಾಧಾರನಾದ ಪರಶಿವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂಬ ಶ್ರುತಿವ
ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಪರಾತ್ಪರ ಪರಶಿವನಿಗೆ ನ
ಗೈಯುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಪದೇಶಸ್ಯ ವಿಷಯಂ ಯಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ।
ವೇದಾಂತಿನೋ ಜಗನ್ಮೂಲಂ ತಂ ನಮಾಮಿ ಪರಂ ಶಿವಮ್

ಅರ್ಥ : ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ=ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ, ವ್ಯಪದೇಶಸ್ಯ=ಶಬ್ದ ವ್ಯವ
ವೇದಾಂತಿನೋ=ವೇದಾಂತಿಗಳು, ಯಂ=ಯಾವನನ್ನು, ವಿಷಯಂ=
(ಅರ್ಥ) ವನ್ನಾಗಿ, ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ=ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಜಗನ್ಮೂಲಂ=ಜ
ಮೂಲನಾಗಿರುವ, ತಂ=ಆ, ಪರಶಿವಂ=ಪರಶಿವನನ್ನು. ನಮಾಮಿ=
ತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : 'ಬೃಹತ್ತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ
ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು 'ಬ್ರಹ್ಮ'ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.
ತೋರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯು ಬಹುವಿಶಾಲವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.
ಆ ಭೂಮಿಗಿಂತಲೂ ಜಲವು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಹೀಗೆಯೇ ವಿಚಾ
ಹೋದರೆ ಜಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಗ್ನಿಯು, ಅಗ್ನಿಗಿಂತಲೂ ವಾಯು, ವಾ
ಗಿಂತಲೂ ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಶಾಲನಾಗಿ
ಅಂತೆಯೇ "ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ, ಆ
ದ್ವಾಯುಃ, ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ, ಅಗ್ನೇರಾಪಃ, ಅದ್ಭ್ಯಃ ಪೃಥ್ವೀ, ಪೃ
ಓಷಧಯಃ, ಓಷಧಿಭ್ಯೋಽನ್ನಂ, ಅನ್ನಾತ್ ಪ್ರಜಾಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಾ
ನಿರತಿಶಯ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬುದಾಗಿಯೇ ವರ್ಣಿಸಿ
ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡವನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರ
'ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಶಾಲನಾಗಿ ಜ
ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದ ಆ ಪರ
ನಮಸ್ಕಾರವು.

ಯಸ್ಯೋಽವಿರ್ಬುದ್ಬುದಾಭಾಸಃ ಷಟ್ತ್ರಿಂಶತ್ತತ್ತ್ವಸಂಚಯಃ ।
ನಿರ್ಮಲಂ ಶಿವನಾಮಾನಂ ತಂ ವಂದೇ ಚಿನ್ಮಹೋದಧಿಮ್ ।

ಅರ್ಥ : ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶತ್ತತ್ವಸಂಚಯಃ=ಶಿವಾದಿ ಭೂಮ್ಯಂತಗಳಾದ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮೂಹವು, ಯಸ್ಯ=ಯಾವ ಶಿವನೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ, ಊರ್ಮಿಬುದ್ಬುದಾಭಾಸಃ=ನೆರೆತೊರೆಯ ಸ್ವರೂಪವೋ, ತಂ=ಆ, ನಿರ್ಮಲಂ =ಮಲತ್ರಯರಹಿತನಾದ, ಶಿವನಾಮಾನಂ=ಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಚಿನ್ಮಹೋದಧಿಂ=ಜ್ಞಾನಸಾಗರನನ್ನು, ವಂದೇ=ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಭೂಮಿಯೇ ಕೊನೆಯದಾಗಿರುವ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಯಾವ ಜ್ಞಾನಸಮುದ್ರನಾದ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ನೆರೆ–ತೊರೆಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿವೆಯೋ ಅಂತಹ ನಿರ್ಮಲಸ್ವಭಾವದ ಪರಶಿವನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ : ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಮ್ಮತಗಳಾದ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಹು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗದೇ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತದ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಾರದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸೋಣ.

ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯು ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ. "ಏಕೋಽಹಂ ಬಹುಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ" (ಛಾಂದೋ. ೬–೨–೩) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಚನದಂತೆ ಆ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗಲು, ಆತನ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಣವಾಗಿ "ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ಸದಾಶಿವ, ಈಶ್ವರ, ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾ, ಮಾಯಾ, ಕಲಾ, ವಿದ್ಯಾ, ರಾಗ, ಕಾಲ, ನಿಯತಿ, ಪುರುಷ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಮನಃ, ಶ್ರೋತ್ರ, ತ್ವಕ್, ನೇತ್ರ, ಜಿಹ್ವಾ, ಘ್ರಾಣ, ವಾಕ್, ಪಾಣಿ, ಪಾದ, ಪಾಯು, ಉಪಸ್ಥ, ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಮತ್ತು ಜಲ, ಪೃಥಿವಿ" ಗಳೆಂಬ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದವು.

ಪರಶಿವನಿಗೆ 'ಕೇವಲಾವಸ್ಥೆ' ಮತ್ತು 'ಲೀಲಾವಸ್ಥೆ'ಗಳೆಂದು ಎರಡು

ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಕೇವಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕೊಂಡು ತಾನೋರ್ವನೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. "ಏಕಾಕೀ ನೈವ ರಮತೇ" ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಅನಂತಕಾಲದವರೆಗೆ ತಾನೋರ್ವನೇ ಇದ್ದು ಬೇಸರಿಸಿ "ಇದಂ ಜಗತ್ ಸೃಜೇಯಮ್" ಎನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗುತ್ತ ಈ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದೊಡನೆ, ಸ್ತಬ್ಧವಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಸಂ ವಾದೊಡನೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕಂಪನವುಂಟಾಗುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಚಲನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾದ ಈ ಈಷತ್ ಚಲನೆಯೇ ವಿ ಶಕ್ತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರಶಿವನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಈ ವಿ ಶಕ್ತಿಯು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಎಂತಲೂ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ ಶಕ್ತಿ ಎಂತಲೂ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದ ಆ ವಿ ಶಕ್ತಿಯು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಮೂ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು–

ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಿಕಾ ಶಕ್ತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಾ ಸನಾತನೀ ।
ತದ್ವೈಷಮ್ಯಾತ್ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ತಸ್ಮಿನ್ ವಸ್ತುತ್ರಯಾಭಿಧಾ ॥
(ಸಿ. ಶಿ. ೩

ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯ ತ್ರಿವಿಧರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಒಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ರಹಸ್ಯವಿದೆ. ಏ ನೆಂದರೆ– ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಗೆ 'ಅವಿಭಾಗಪರಾಮರ್ಶದಶಾ' ಮತ್ತು 'ವಿ ಪರಾಮರ್ಶದಶಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ "ಮಯೂರಾಂಡರಸನ್ಯಾಯ" ದಂತೆ ಅಂದರೆ ನವಿಲಿನ ತತ್ತಿ ಮುಂದೆಹುಟ್ಟಲಿರುವ ಪಕ್ಷಿಯ ಕೈಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳೂ, ರೆ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಬಣ್ಣಗಳೂ, ಒಂದೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತೆ ಅಡಗಿರು ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತಗಳಾದ ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಗಳು ವಿಭಾಗಹೊಂದದೇ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವಾಗ, ಆ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅವಿಭಾಗಪರಾಮರ್ಶ ಅವಸ್ಥೆಯೆನ್ನುವರು. ಮುಂದೆ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾ ಆ ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಿಂದ

ಹೊರಟಾಗ ಅದನ್ನು ವಿಭಾಗಪರಾಮರ್ಶ ಅವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಾದ್ವೈತಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸ್ವಪ್ರಭಾನಂದ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು—

ಅನಾದಿನಿಧನಾಚ್ಛಾಂತಾಚ್ಛಿವಾತ್ ಪರಮಕಾರಣಾತ್ ।
ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿರ್ವಿನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಾ ತತೋ ಜ್ಞಾನಂ ತತಃ ಕ್ರಿಯಾ ॥
ತತೋತ್ಪನ್ನಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಭುವನಾನಿ ಚತುರ್ದಶ ।

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಪರಶಿವಚೈತನ್ಯವು ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

(೧) ಶಿವತತ್ತ್ವ—ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗ ಭೂತವಾದ ಜ್ಞಾನಾಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಪರಶಿವಚೈತನ್ಯವೇ ಶಿವತತ್ತ್ವವೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಶಿವ, ನೀಲಕಂಠ, ತ್ರಿಲೋಚನ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಗುಣರೂಪವಾದ ಈ ಶಿವ ತತ್ತ್ವವೇ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಲ್ಪಡುವಂಥಹದಾಗಿದೆ.

(೨) ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವ—ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಕ್ರಿಯಾಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಚೈತನ್ಯವೇ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವು. ಇದೇ ಸದಾಶಿವಾದಿ ಭೂಮ್ಯಂತ ಗಳಾದ ೩೪ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು—

ಸದಾಶಿವಮುಖಾಶೇಷತತ್ತ್ವಮೌಕ್ತಿಕಶುಕ್ತಿಕಾಮ್ ।
ವಂದೇ ಮಾಹೇಶ್ವರೀಂ ಶಕ್ತಿಂ ಮಹಾಮಾಯಾದಿರೂಪಿಣೀಮ್ ॥
(ಸಿ. ಶಿ. ೨-೨)

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವದ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(೩) ಸದಾಶಿವತತ್ತ್ವ—ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗವಾದ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿದ ಕಡಲೆಯು ಉಬ್ಬಿ ಅಂಕುರೋನ್ಮುಖವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಂದೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಹಮಿದಂ' ನಾನು

ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಾಳಲು ಅದಕ್ಕೆ 'ಸದಾಶಿವತತ್ತ್ವ'ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

(೪) ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವ—ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಉತ್ತಮ ಬೀಜದಂತೆ ಅಂಕುರಿಸಿ, ಅಂಕುರಿತವಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಹಮಿದಂ' ನಾನು ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅದಕ್ಕೆ 'ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವ'ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

'ಸದಾಶಿವತತ್ತ್ವ'ಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ 'ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವ'ಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂತರವೇನೆಂದರೆ,— ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜವುಮೊದಲು ಅಂಕುರೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ನಂತರ ಹೇಗೆ ಅಂಕುರಿತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗವಾದ ಜ್ಞಾನಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಂಕುರಾಯಮಾನ ಬೀಜದಂತೆ ಇದ್ದು ಸದಾಶಿವತತ್ತ್ವವೆನಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಕ್ರಿಯಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಅದೇ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವೇ ಅಂಕುರಿತ ಬೀಜದಂತೆ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ನಾರಾಯಣ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

(೫) ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವ—ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಧಾನವಾದ 'ಇದಂ'ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನವಾದ 'ಅಹಂ' ಇವೆರಡಕ್ಕೂ 'ಸಾಗರತರಂಗನ್ಯಾಯ'ದಿಂದ ಅಭೇದ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ 'ಅಹಮೇವೇದಂ ಜಗತ್' ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ನಾನೇ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗಲು, ಆಗ ಅದು 'ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಜನ್ಯವಾದ ನಿರ್ಮಲ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ಶುದ್ಧವಿದ್ಯೆ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಶುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಈ ಐದು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಾಂಶವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಶುದ್ಧತತ್ತ್ವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

(೬) ಮಾಯಾತತ್ತ್ವ—ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ, ನವಿಲಿನ ತತ್ತಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಪಾದ-ಪಕ್ಷ-ವರ್ಣವೈಚಿತ್ರ್ಯಾದಿಗಳು

ಅಡಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಪ್ರಪಂಚದ ಸಕಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪವಾಗಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ಆ ಎಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ ಆ ಶುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯೇ 'ಮಾಯಾತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಮಾಯಾತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶವಾದ ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ನಾಹಮೀಶ್ವರಃ' ನಾನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು 'ಸಂಸಾರಿ'ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

(೭-೧೧) **ಕಲಾದಿಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳು**—ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಐಶ್ವರ್ಯಉಳ್ಳವನಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಇವನ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ, ನಿತ್ಯತ್ವ, ವ್ಯಾಪಕತ್ವರೂಪಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು, ಕಲಾ, ವಿದ್ಯಾ, ರಾಗ, ಕಾಲ, ನಿಯತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು ಅಲ್ಪಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ 'ಕಲಾತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಸಂಕುಚಿತನಾಗಿ 'ವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವ'ವಾಯಿತು. ಜೀವಾತ್ಮನ ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಅಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ತಾಳಿ 'ರಾಗತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ರಾಗದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಸ್ರಕ್-ಚಂದನ-ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಜೀವಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು ಅನಿತ್ಯತ್ವವಾಗಿ ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಹಾಗೂ ವರ್ತಮಾನರೂಪವಾದ 'ಕಾಲತತ್ತ್ವ'ವನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ವ್ಯಾಪಕತ್ವವು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು ಅವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ 'ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವೇ ಹುಟ್ಟುವದು ಬೇರೆಯದು ಹುಟ್ಟಲಾರದು' ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣವಾದ 'ನಿಯತಿತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾದ ಜೀವಾತ್ಮ (ಪುರುಷ)ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೧೨) **ಪುರುಷತತ್ತ್ವ**—ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಂಯೋಗವಾಗಲು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಕಿಡಿಗಳು ಆವಿರ್ಭವಿಸುವಂತೆ ಪರಶಿವನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯು ಸಂಯೋಗದಿಂದ

ಆವಿರ್ಭವಿಸುವ ಶಿವಾಂಶವೇ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ 'ಪುರುಷತತ್ತ್ವ' ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇವನಿಗೆ ಆಣವಮಲವು ಆವರಿಸಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನಾತ್ಮತ್ವವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿಕೊಂಡು 'ನಾಹಮೀಶ್ವರಃ' ನಾನು ಪರಮಾತ್ಮ ನಲ್ಲ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ತನ್ನನ್ನು ಭಿನ್ನನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅಜ್ಞ ವನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವನಲ್ಲದೇ, ಅನಾತ್ಮವಾದ ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಾಳುವನು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವ ಭೇದ ಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮಾಯಾಮಲದಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೀತಿಸುವವನಾಗಿ ಅನ್ಯರೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಈ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನಾಗಿ ಕಾರ್ಮಮಲದಿಂದಲೂ ಆವೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆಣವ-ಮಾಯಾ-ಕಾರ್ಮಿಕಗಳೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧಮಲಗಳಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುವ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು 'ಪುರುಷತತ್ತ್ವ'ವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಾಯಾತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪುರುಷತತ್ತ್ವ ಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಈ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧತತ್ತ್ವಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು.

(೧೩) ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವ—ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹನ್ನೆರಡು ತತ್ತ್ವ ಗಳು ತ್ರಿಗುಣಾತೀತಗಳು. ಪ್ರಪಂಚವಾದರೋ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ಯೌನ್ಮುಖ್ಯಗರ್ಭಿತವಾದ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾನಂ ಕ್ರಿಯಾ ನ ಭವತಿ, ಕ್ರಿಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ನ ಭವತಿ' ಜ್ಞಾನವು ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಲಾರದು; ಕ್ರಿಯೆಯು ಜ್ಞಾನವಾಗ ಲಾರದು, ಎಂಬ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವರೂಪಭೇದಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಮಾಯಾ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸ್ಫುರಿಸಲು 'ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದು ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ ಮತ್ತು ತಮೋಗುಣಗಳ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥಾರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಪ್ರಧಾನ

ವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವೇ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಮೊದಲು ಗೊಂಡು ಪೃಥ್ವೀತತ್ತ್ವಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೧೪-೩೬) **ಮಹದಾದಿತ್ರಯೋವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಗಳು** — ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವೇ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದಾಗಿ 'ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನೇ ಮಹತ್ ತತ್ತ್ವವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವವಾದೀ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವೇ ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂದು ಅಭಿಮಾನಪಡುವದಾಗಿ 'ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಅದೇ ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವವೇ 'ಮೋಟುಮರವೋ ಕಳ್ಳನೋ' ಮುಂತಾದ ಸಂಕಲ್ಪ-ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದಾಗಿ 'ಮನಸ್ತತ್ತ್ವ'ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಈ ಮೂರೂ ತತ್ತ್ವಗಳು ಸುಖ-ದುಃಖಾದ್ಯಾಂತರಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು 'ಅಂತಃಕರಣ'ವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಅಂತಃಕರಣವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದು.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವೇ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಶಬ್ದಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಶ್ರೋತ್ರತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ತ್ವಕ್‌ತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ರೂಪಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ನೇತ್ರತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ರಸಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಜಿಹ್ವಾತತ್ತ್ವ'ವೆಂತಲೂ, ಗಂಧಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಘ್ರಾಣತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯಕರಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವೇ ರಜೋಗುಣಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ, ಉಚ್ಚಾರಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ವಾಕ್ತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಪಾಣಿತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ಗಮನಾಗಮನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಪಾದತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ಮಲಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ 'ಪಾಯುತತ್ತ್ವ'ವೆಂದೂ, ರೇತೋಮೂತ್ರಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ

‘ಉಪಸ್ಥತತ್ತ್ವ’ವೆಂತಂಲೂ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ-

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಬುದ್ಧಿತತ್ತ್ವವೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಉಪಸ್ಥತತ್ತ್ವ ಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಹದಿಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣವು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು; ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆಯೇ ಆ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ತ್ವವೇ ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಕೇವಲ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ‘ಶಬ್ದತತ್ತ್ವ’ ರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಕೇವಲ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ‘ಸ್ಪರ್ಶತತ್ತ್ವ’ ರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಕೇವಲ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ‘ರೂಪತತ್ತ್ವ’ವಾಗಿಯೂ, ಕೇವಲ ಜಿಹ್ವೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ‘ರಸತತ್ತ್ವ’ರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಕೇವಲ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ‘ಗಂಧತತ್ತ್ವ’ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುವದು.

ಈ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಮತ್ತು ಗಂಧಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ-ವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾಗಲಿ, ಶೀತೋಷ್ಣರೂಪವಾಗಲಿ, ನೀಲಪೀತಾದಿಯಾಗಲಿ, ಮಧುರಾಮ್ಲರೂಪವಾಗಲಿ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ–ದುರ್ಗಂಧ ರೂಪವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ತೋರದೇ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವುಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಸ್ಥೂಲಗಳಾದ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಂಚಮಮಹಾಭೂತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವು ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೆಂತೆಂದರೆ—ಮೊದಲು ತಾಮಸಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಶಬ್ದತನ್ಮಾತ್ರವು, ಆ ಶಬ್ದತನ್ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಶಬ್ದೈಕಗುಣವುಳ್ಳ ‘ಆಕಾಶತತ್ತ್ವ’ವೂ; ಆಕಾಶದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶತನ್ಮಾತ್ರೆಯೂ, ಪುನಃ ಆ ಸ್ಪರ್ಶತನ್ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ಪರ್ಶವೆಂಬ ಎರಡು ಗುಣವುಳ

'ವಾಯುತತ್ತ್ವ'ವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು, ಈ ವಾಯುತತ್ತ್ವದಿಂದ ರೂಪ ತನ್ಮಾತ್ರೆಯೂ, ಪುನಃ ಆ ರೂಪತನ್ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ರೂಪ ವೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣವುಳ್ಳ 'ಅಗ್ನಿತತ್ತ್ವ'ವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಈ ಅಗ್ನಿ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ರಸತನ್ಮಾತ್ರೆಯೂ, ಪುನಃ ಆ ರಸ ತನ್ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ ರೂಪ ಮತ್ತು ರಸವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಗುಣವುಳ್ಳ ಜಲತತ್ತ್ವವೂ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಯಿತು. ಈ ಜಲತತ್ತ್ವದಿಂದ ಗಂಧತನ್ಮಾತ್ರೆಯೂ, ಪುನಃ ಆ ಗಂಧ ತನ್ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ ಮತ್ತು ಗಂಧವೆಂಬ ಐದು ಗುಣ ವುಳ್ಳ ಪೃಥ್ವೀತತ್ತ್ವವೂ ಉತ್ಪನವಾಯಿತು.

"ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ। ಆಕಾಶಾ-ದ್ವಾಯುಃ। ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ। ಅಗ್ನೇರಾಪಃ ಅದ್ಭ್ಯಃ ಪ್ರಥಿವೀ" (ತೈ. ಉ. ೨-೧-೧) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವ ಭೂತಗಳ ಗುಣಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ ಎರಡು ಭೂತ ಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಸ್ಥೂಲ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳೂ, ಹಾಗೂ ಆಯಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳೂ ಮತ್ತು ತತ್ತತ್ ಶರೀರೋಚಿತಗಳಾದ ಅನ್ನ-ಪಾನಾದಿಗಳೂ ಉತ್ಪತ್ನಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ನಿಗಮಾಗಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಶಿವತತ್ತ್ವವೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪೃಥಿವೀತತ್ತ್ವಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಿಣಾಮರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವಿಕೃತಪರಿಣಾಮವಾದವನ್ನೂ, ಜಗತ್ಸತ್ಯತ್ವವಾದವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪರಶಿವನು ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲೀಲಾವಿನೋದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೀಲಾವ್ಯಾಪಾರ ಮುಗಿದನಂತರ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸಿ,

ಆಮೆಯು ತನ್ನ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಚರಾಚ
ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು, ತಾನೊರ್ವನೇ ಕೇವಲತ್ವ
ಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ-

ಯದ್ಭಾಸಾ ಭಾಸತೇ ವಿಶ್ವಂ ಯತ್ಸುಖೇನಾನುಮೋದತೇ ।
ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಗುಣಾತೀತವಿಭವಾಯ ಪರಾತ್ಮನೇ ॥೪

ಅರ್ಥ: ವಿಶ್ವಂ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು, ಯದ್ಭಾಸಾ=ಯಾವ ಪರಶಿ
ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ಭಾಸತೇ=ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಯತ್ಸುಖೇನ=ಯಾವ
ಶಿವನ ಆನಂದದಿಂದ, ಅನುಮೋದತೇ=ಆನಂದಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಗುಣಾತೀ
ವಿಭವಾಯ=ಹೇಯ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣರಹಿತ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ, ತಸ್ಮೈ
ಆ, ಪರಾತ್ಮನೇ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ಆನಂದಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ
ಬೇಕಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಅವುಗಳು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ
ರಿಂದ, ಜೀವಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಕಡೆಗೆ ಸಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾ
ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಈ ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ಆನಂದಗ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವುಗಳಲ್ಲ; ಕಿಂತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂ
ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥವುಗಳು. ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿ
ಜಲವು ಉಷ್ಣವಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ, ಮಧುರವಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದ ಪದಾ
ಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸಿಹಿಯಿಲ್ಲದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಿಹಿಯಾಗಿ ತೋರುವಂ
ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ಆನಂದಶೂನ್ಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಪರಶಿವನ ಸಂಬಂಧದಿ
"ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ", "ತಸ್ಯೈವಾನಂದಸ್ಯಾನ್ಯಾನಿ ಭೂತ
ಮಾತ್ರಾಮುಪಜೀವಂತಿ" ಎನ್ನುವ ಶ್ರುತಿವಚನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ, ಪ್ರ
ಮಯವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯವಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸ
ಚಿತ್ತು, ಆನಂದ, ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಶಿ
ಮಾಯಿಕಗಳಾದ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ ಹಾಗೂ ತಮೋಗುಣಗಳು ಇರುವುದಿ
ಇಂತಹ ನಿರ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ನಮ
ಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸದಾಶಿವಮುಖಾಶೇಷತತ್ತ್ವೋನ್ಮೇಷವಿಧಾಯಿನೇ ।
ನಿಷ್ಕಲಂಕಸ್ವಭಾವಾಯ ನಮಃ ಶಾಂತಾಯ ಶಂಭವೇ ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಸದಾಶಿವಮುಖಾಶೇಷತತ್ತ್ವೋನ್ಮೇಷವಿಧಾಯಿನೇ = ಸದಾಶಿವತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪೃಥಿವೀತತ್ತ್ವಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಾಕಟ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ, ನಿಷ್ಕಳಂಕಸ್ವಭಾವಾಯ=ನಿರ್ಮಲ ಸ್ವಭಾವದ, ಶಾಂತಾಯ=ಶಾಂತನಾದ, ಶಂಭವೇ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ನಮಃ= ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಶಿವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವಸಂಬಂಧದಿಂದಿರುವ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿ ತಾನು ಮಾತ್ರ, ಅನೇಕ ಮೋಡ, ಮಳೆ, ಧೂಳಿಗಳೆದ್ದರೂ ಆಕಾಶವು ಅವಾವುದರಿಂದಲೂ ಲಿಪ್ತವಾಗದಿರುವಂತೆ, "ಶುದ್ಧಮಾಶ್ವರಚೈತನ್ಯಮ್" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ನಿಷ್ಕಲಸ್ವಭಾವನೂ, ಶಾಂತನೂ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಿಯೂ ಸಕಲ ದೋಷಗಳನ್ನು ನೀಗಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೇ ಶರಣು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಈ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ತಾವು ಆ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಕ್ಕು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಗ್ರಹಯುಕ್ತಾಯ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವರ್ತನವರ್ತಿನೇ ।
ಸ್ವೇಚ್ಛಾಕೃತತ್ರಿಲೋಕಾಯ ನಮಃ ಸಾಂಬಾಯ ಶಂಭವೇ ॥೬॥

ಅರ್ಥ—ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಗ್ರಹಯುಕ್ತಾಯ=ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಸ್ವೇಚ್ಛಾವರ್ತನವರ್ತಿನೇ=ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ, ಸ್ವೇಚ್ಛಾಕೃತತ್ರಿಲೋಕಾಯ=ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸೃಜಿಸಿದ, ಸಾಂಬಾಯ =ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತನಾದ, ಶಂಭವೇ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಪರಶಿವನು ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಯು. ಆತನು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನು. ತನಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲನು. ಅಂತೆಯೇ "ಸ್ಥಿರೇಭಿರಂಗೈಃ ಪುರುರೂಪ ಉಗ್ರಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಚನದಂತೆ ಭಕ್ತಾನು

ಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ, ತತ್ತ್ವಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿಯೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಾಯುಜ್ಯಪ್ರದಾನಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ತಾನೇ ನಾನಾವಿಧಗಳಾದ ಲೀಲಾಮಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ. ನಿತ್ಯತೃಪ್ತತ್ವ, ಅನಾದಿ ಬೋಧತ್ವ, ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವ, ಅಲುಪ್ತಶಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅನಂತಶಕ್ತಿತ್ವಗಳೆಂಬ ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ತಡೆ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪರಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾದ ಈ ಪರಶಿವನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ, ಪಾತಾಳಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಬಲ್ಲ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು.

ಯತ್ರ ವಿಶ್ರಾಮ್ಯತೀಶತ್ವಂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಮನುತ್ತಮಮ್ ।
ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಮಹೇಶಾಯ ಮಹಾದೇವಾಯ ಶೂಲಿನೇ ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ವಾಭಾವಿಕಂ=ಸಹಜವಾದ, ಅನುತ್ತಮಂ=ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈಶತ್ವಂ=ಒಡೆತನವು, ಯತ್ರ=ಯಾರಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ರಾಮ್ಯತಿ=ವಿಶ್ರಮಿಸುವದೋ, ತಸ್ಮೈ=ಅಂತಹ, ಮಹೇಶಾಯ=ಮಹೇಶ್ವರನಾದ, ಶೂಲಿನೇ=ತ್ರಿಶೂಲ ಧಾರಿಯಾದ, ಮಹಾದೇವಾಯ=ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರ

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ಒಡೆಯರಾಗಿರುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಒಡೆಯನಿಗೆ 'ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ಒಡೆಯರುಂಟು. ಆದರೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಾಸಕನೂ ಒಡೆಯನೂ ಆದ ಪರಶಿವನು ; ಇವನಮೇಲೆ ಮತ್ತಾರೂ ಒಡೆಯರಿಲ್ಲ. ಒಡೆತನದ ಸೀಮೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇವನನ್ನು ಮಹೇಶನೆಂತಲೂ, ಮಹಾದೇವನೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ " ತಮೀಶ್ವರಾಣಾಂ ಪರಮಂ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ " ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಚನವು ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಘೃತಕಾಠಿನ್ಯಮೂರ್ತಿಸ್ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಾ ।
ಶಿವಾಭಿಧೇನ ಸೈವಾಸ್ತಿ ಶಿವ ಏವ ಹಿ ಸಾ ಸದಾ ॥

ಅಂದರೆ ಹೆತ್ತ ತುಪ್ಪದಂತೆ ಮೂರ್ತವಾದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತವಾದ ಪರವಸ್ತುವೇ 'ಶಿವ' ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಿರುವದು. ಅದೇ ಶಿವನು.

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಸೂತಗೀತೆಯ ವಚನದಂತೆ, ನಿಷ್ಕಲಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನಾಗಿಯೂ, "ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ। ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ ನ ಕಾರಣಮ್ ॥" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿ ಪಿಪೀಲಿಕಾಂತ ಸಕಲ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ, ರಕ್ಷಣ, ಭಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಿಯೂ. ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ "ದೇವೇಷು ಚ ಮಹಾನ್ ದೇವೋ ಮಹಾದೇವಸ್ತತಃ ಸ್ಮೃತಃ" ಎನ್ನುವ ವಚನದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ, ತನಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ದೈವವಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೂ, ಪರಮಪ್ರಕಾಶನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪರಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು.

ಹೀಗೆ ಏಳು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಶಿವಸ್ತುತಿಯನ್ನವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚಾಕಾರ ಪರಮಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವೈತ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದೆಂದು ಶ್ರೀಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ತಾವು ಬರೆದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ನಿಗಮಾಗಮಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ನಂತರ ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವಸಂಬಂಧದಿಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಕ್ತಿಸ್ತುತಿಃ

ಯಾಮಾಹುಸ್ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಗಾಃ ।
ತಾಂ ಧರ್ಮಚಾರಿಣೀಂ ಶಂಭೋಃ ಪ್ರಣಮಾಮಿ ಪರಾಂ ಶಿವಾಂ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಗಾಃ=ಶಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದರು, ಯಾಂ=ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ=ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳ, ಪ್ರಕೃತಿಂ=ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ, ಆಹುಃ=ಹೇಳುವರೋ, ಶಂಭೋಃ=ಪರಮಾತ್ಮನ, ಧರ್ಮ-

ಚಾರಿಣೀಂ=ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯಾದ, ತಾಂ=ಆ, ಪರಾಂ ಶಿವಾಂ=ಪರಶಿವೆಯನ್ನು
ಪ್ರಣಮಾಮಿ=ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿ
ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಗಳು, "ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು
ಮಹೇಶ್ವರಂ", "ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿವಲ್ಲಭಃ ಶಿವಃ", "ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ
ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ" ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಶಿವನ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚ
ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವರೋ ಆ ಪರಶಿವೆಗೆ ಅನಂ
ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪಾತ್ರವಿದ್ದಷ್ಟೇ ಶಕ್ತಿಯದಾದರೂ ಪಾತ್ರವಿ
ಶಿವನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನಾದರೆ, ಶಕ್ತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗು
ತ್ತಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶಿವನು ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಊಣ
ನಾಭಿ (ಜೇಡರಹುಳ) ಯಂತೆ ಅಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಕಾರಣವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ. ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಶಕ್ತಿಗೆ 'ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣೀ' ಎಂ
ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿ
ಎಂದರೆ ಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಸದಾ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವವಳು ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ
ಇದನ್ನೇ ಕವಿಕುಲಗುರುವಾದ ಶ್ರೀಕಾಳಿದಾಸನು ರಘುವಂಶಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಾರಂ
ಭದಲ್ಲಿ—

ವಾಗರ್ಥಾವಿವ ಸಂಪೃಕ್ತೌ ವಾಗರ್ಥಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ ।
ಜಗತಃ ಪಿತರೌ ವಂದೇ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರೌ ॥

ಎಂದು ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್
ಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ಜಗಜ್ಜನನೀಜನಕರಾದ ಪಾರ್ವತಿ
ಪರಮೇಶ್ವರರಾದರೂ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧಿಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಾರ್ವ
ಪರಮೇಶ್ವರರೆನ್ನುವ ಶಬ್ದಗಳು ಪೌರಾಣಿಕವಾದವುಗಳು; ಆದರೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ
ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವ–ಶಕ್ತಿಯರೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. "ನಮಃ ಸೋಮಾ
ಚ ರುದ್ರಾಯ ಚ"(ತೈ. ಸಂ. ೪–೫–೮),"ಉಮಾ ಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವ

ಪ್ರಭುಂ” (ಕೈವಲ್ಯ. ಉ. ೧–೭), “ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ” (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉ. ೪–೧೦) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಾದರೂ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಅವಿನಾಭಾವರೂಪವಾದ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ

ಯಥಾ ಚಂದ್ರೇ ಸ್ಥಿರಾ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ವಿಶ್ವವಸ್ತುಪ್ರಕಾಶಿನೀ ।
ತಥಾ ಶಕ್ತಿರ್ವಿಮರ್ಶಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಕಾಶೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸ್ಥಿರಾ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ೨೦–೩೨)

ವಿಶ್ವದ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವಂತೆ, ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪದೇಶಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು “ಅಸ್ಮಿ, ಪ್ರಕಾಶೇ, ನಂದಾಮಿ” ನಾನು ಇದ್ದೇನೆ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತೇನೆ ಮತ್ತು ಆನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಭವವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯು. ಒಂದುವೇಳೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಸ್ಫಟಿಕವು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಅರಿಯದಿರುವದರಿಂದ ಜಡವಾಗಿರುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾದರೂ ಜಡವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಸುಂದರನಾದ ಕುರುಡನಿಗೆ ತನ್ನ ಸುಂದರತೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವ ದೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಸೌಂದರ್ಯವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪಾನುಭವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕಸಲೇಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು.

ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಂತೆ ನಿರ್ವಿಶೇಷವಾಗಿರದೇ ಸವಿಶೇಷವಾಗಿರುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿರುವದು. ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ

ಧಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಶಕ್ತಿಯು ಕಂಡುಬರುವದು. ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಣಶಕ್ತಿ, ಜಲದಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯಾಯನ ಶಕ್ತಿ, ತೇಜದಲ್ಲಿ ಜ್ವಲನಶಕ್ತಿ, ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದನಶಕ್ತಿ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪನಶಕ್ತಿ, ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾಕರ್ಷಣಶಕ್ತಿ, ವನಸ್ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ನಾಶಕಶಕ್ತಿ, ರೇಡಿಯೋ ಮುಂತಾದ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧ ಯಂತ್ರಚಾಲನಶಕ್ತಿ- ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಶಕ್ತಿ ಇರುವದು ಸರ್ವಾನುಭವವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಶಿವಶಕ್ತಿ ಯರ ವಿಲಾಸವು.

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶಿವ–ಶಕ್ತಿಯರ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಹೇಳುವ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು 'ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತ'ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. "ಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಶಕ್ತೀ, ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟೌ ಜೀವೇಶೌ, ತಯೋರದ್ವೈತಂ=ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾ ದ್ವೈತಮ್" ಇದು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು. ಶಿವನು ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವಂತೆ ಜೀವಾತ್ಮನೂ ಸಹ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಿವ ಶಕ್ತಿಯು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಮತ್ತು ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದರೆ, ಜೀವನಶಕ್ತಿಯು ಅಲ್ಪಜ್ಞತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಪಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮ ನಲ್ಲಿ ಸಮರಸನಾಗುವಾಗ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ಹೀಗೆ ವಿಕಸಿತವಾದ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೂ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಶಿವನಿಗೂ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ 'ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತ'ವು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದೂ ಅಗಲುವದಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಶಿವನ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಯಯಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ ಶಂಭುರ್ನಾಮರೂಪಾದಿಸಂಯುತಃ !
ತಸ್ಯೈ ಮಾಯಾಸ್ವರೂಪಾಯೈ ನಮಃ ಪರಮಶಕ್ತಯೇ ॥೯॥

ಅರ್ಥ: ಯಯಾ=ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಮಹೇಶ್ವರಃ=ಮಹಾದೇವ ನಾದ, ಶಂಭುಃ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ನಾಮರೂಪಾದಿಸಂಯುತಃ=ಅನೇಕ ನಾಮ

ರೂಪಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನೋ, ತಸ್ಯೈ=ಆ, ಮಾಯಾಸ್ವರೂಪಾಯೈ= ಅಘಟಿತಘಟನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿನಿಯಾದ, ಪರಮಶಕ್ತಯೇ=ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಕ್ತಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಸ್ವಭಾವತಃ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದ ಪರಶಿವನು ಶಕ್ತಿಯ ವಶದಿಂದ ಅನೇಕ ನಾಮ-ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಇದೇ ಮಾತನ್ನೇ "ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಭವನು ನಿನ್ನ ದೆಸೆ ಯಿಂದ, ಬಾಳಲೋಚನನಾಗಿ ನಿಖಿಳ ನಿರ್ಜರರ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು ಎಂದೊಡೆ ಆಗಮ ನಿಗಮ ಜಾಲವು ಐದುವವೆ ನಿಜನುತಿಗೆ ನಗಜಾತೆ" ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

"ಶಕ್ತ್ಯೋ ಯಯಾ ಸ ಶಂಭುರ್ಭುಕ್ತೌ ಮುಕ್ತೌ ಚ ಪಶುಗಣಸ್ಯಾಸ್ಯ" ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ವಚನದಂತೆ ಸ್ವಸಮವೇತವಾದ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯ ವಶ ದಿಂದ ಅನೇಕ ನಾಮರೂಪ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಜೀವ ಕೋಟಿಗೆ ಭಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅಂಥ ಜಗದುಪಾದಾನ ಕಾರಣೀಭೂತ ಸತ್ತ್ವ-ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕ ಮಾಯಾನಾಮಕವಾದ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದ ಪರಶಿವಸಮವೇತ ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ.

ಶಿವಾದ್ಯಾದಿಸಮುತ್ಪನ್ನಶಾಂತ್ಯತೀತಪರೋತ್ತರಾಂ ।
ಮಾತರಂ ತಾಂ ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ವಂದೇ ಶಿವಕರೀಂ ಶಿವಾಮ್ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ: ಶಿವ=ಪರಶಿವನಿಂದ, ಆದ್ಯಾದಿಸಮುತ್ಪನ್ನ=ಮೊದಮೊದಲು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ, ಶಾಂತ್ಯತೀತಪರೋತ್ತರಾಂ=ಶಾಂತ್ಯತೀತಕಲೆಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದ, ಸಮಸ್ತಾನಾಂ=ಎಲ್ಲರ, ಮಾತರಂ=ತಾಯಿಯಾದ, ತಾಂ=ಆ, ಶಿವಕರೀಂ=ಮಂಗಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಶಿವಾಂ=ಸರ್ವಮಂಗಲೆಯನ್ನು, ವಂದೇ=ವಂದಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವನು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೋರ್ವನೇ 'ಲಿಂಗ' ಮತ್ತು 'ಅಂಗ'ವೆಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಆ ಲಿಂಗವು ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಗುರುಲಿಂಗ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಜಂಗಮಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮತ್ತು

ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಂಗವಾದರೂ ಭಕ್ತ, ಮಹೇಶ, ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಶರಣ ಹಾಗೂ ಐಕ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವನು ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಅಂಗ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಾರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತನಾದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧಿನಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯೂ ಮೊದಲು ‘ಕಲಾ’ ಮತ್ತು ‘ಭಕ್ತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಕಲೆಯು ಲಿಂಗವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಯು ಅಂಗವನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಗವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಭಕ್ತಿಯು ಆರುವಿಧವಾದ ಅಂಗಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ, ನಿಷ್ಠಾಭಕ್ತಿ, ಅವಧಾನಭಕ್ತಿ, ಅನುಭವಭಕ್ತಿ, ಆನಂದಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮರಸಭಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಆರುವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾದಂತೆ ಲಿಂಗವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಕಲೆಯಾದರೂ ಆರುಲಿಂಗಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿವೃತ್ತಿಕಲೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಲೆ, ವಿದ್ಯಾಕಲೆ, ಶಾಂತಿಕಲೆ, ಶಾಂತ್ಯತೀತಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರಾಕಲೆ ಎಂದು ಆರುಪ್ರಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಕಲೆಯೇ ನಿವೃತ್ತಿಕಲೆಯು, “ನಿವರ್ತ್ಯತೇ ಅನಯಾ ಇತಿ ನಿವೃತ್ತಿಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾವ ಆಚಾರಲಿಂಗವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಕಲಾಶಕ್ತಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯ ಸಾಧಕನ ಕರ್ಮಭೋಗವು ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ‘ನಿವೃತ್ತಿಕಲೆ’ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ‘ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ’ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮವೂ ಇದೆ.

“ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಸ್ಥಾಪ್ಯಂತೇ ಅನಯಾ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ” ಇದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಲಾ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು. ಇದು ಗುರುಲಿಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಗುರುಲಿಂಗಾರಾಧಕರಾದ ಮಹೇಶಸ್ಥಲದ ಸಾಧಕರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವದೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಲೆಯು. ಈ ಕಲಾಶಕ್ತಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಗವು ಕ್ರಮೇಣ ದೂರೀಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲೆಗೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವಿದೆ.

“ಆತ್ಮಾನಂ ಯಯಾ ವೇತ್ತಿ ಸಾ ವಿದ್ಯಾ” ಇದು ವಿದ್ಯಾಕಲಾ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು. ಯಾವ ಕಲಾಶಕ್ತಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲದ ಸಾಧಕನು

ಶಿವಲಿಂಗಾರಾಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮದ ಅರಿವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಾನೆಯೋ ಅದೇ ವಿದ್ಯಾಕಲೆಯು. ಇದನ್ನು ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಶಾಂತಿದಾಯಕವಾದ ಕಲೆಯೇ ಶಾಂತಿಕಲೆಯು: ಇದು ಜಂಗಮಲಿಂಗ ವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಂಗಮಲಿಂಗಾರಾಧಕನಾದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲದ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿಯ ಆಣವ, ಮಾಯಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕಮಲಗಳೆಂಬ ಪಾಶ ತ್ರಯದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿದೊರೆಯುವದು ಈ ಶಾಂತಿಕಲೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ. ಈ ಶಾಂತಿಕಲೆಯನ್ನು ಆದಿಶಕ್ತಿಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಶಾಂತಿಕಲೆಯಿಂದ ಅತೀತವಾದ ಕಲೆಯೇ ಶಾಂತ್ಯತೀತಕಲೆಯು. ಇದು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಸಾದ ಲಿಂಗಾರಾಧಕನಾದ ಶರಣಸ್ಥಲದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಈ ಕಲೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸ ರೂಪನಾದ ಪರಶಿವನ ಸ್ವರೂಪದ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಂತ್ಯತೀತ ಕಲೆಗೆ ಪರಾಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ನಾಮಾಂತರ ಉಂಟು.

ಶಾಂತ್ಯತೀತ ಕಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕಲೆಯೇ ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರಾಕಲೆಯು. ಇದು ಮಹಾಲಿಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹಾಲಿಂಗದ ಉಪಾಸಕನಾದ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ ಸಾಧಕನು ಈ ಕಲೆಯ ಕೃಪೆ ಯಿಂದಲೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರೂಪನಾದ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವನ್ನು ಪಡೆಯು ತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರಾ ಕಲೆಗೆ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮವಿದೆ.

ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರಾಕಲೆಯೇ ಶಿವ ನಿಂದ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಾತೃಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿರುವ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಸರ್ವಮಂಗಲೆಯಾದ ಆ ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರಾಕಲೆ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮವುಳ್ಳ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಪುರಃಸರವಾದ ನಮನಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಾದಿರೂಪೇಣ ಯಾ ಶಂಭೋರ್ವಿಶ್ವಭಾವಿನೀ ।
ವಂದೇ ತಾಂ ಪರಮಾನಂದಪ್ರಬೋಧಲಹರೀಂ ಶಿವಾಮ್ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ : ಶಂಭೋ=ಪರಮಾತ್ಮನಸಂಬಂಧಿನಿಯಾದ, ಯಾ=ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯು, ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಾದಿರೂಪೇಣ=ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ರೂಪದಿಂದ, ವಿಶ್ವಭಾವಿನೀ=ಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವಳೋ, ಪರಮಾನಂದ ಪ್ರಬೋಧಲಹರೀಂ=ಪರಮಾನಂದಜ್ಞಾನದ ಪ್ರವಾಹಳಾದ, ತಾಂ=ಆ, ಶಿವಾಂ=ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ವಂದೇ=ವಂದಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : " ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿಮಲಾ ವಿತರ್ಕಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ರುದ್ರಸಮಾನಧರ್ಮಿಣೀ ! ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೇಚ್ಛಾದಿಸಹಸ್ರರೂಪಾ ತನ್ಮೇಮನಶ್ಶಿವ ಸಂಕಲ್ಪಮಸ್ತು " ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯು ಪರಶಿವನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತ್ಯಾದಿರೂಪದಿಂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವಳೋ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಹರೀಸ್ವರೂಪಳಾದ ಪರಶಿವೆಗೆ ಅನಂತ ನಮನಗಳು.

ಅಮೃತಾರ್ಥಂ ಪ್ರಪನ್ನಾನಾಂ ಯಾ ಸುವಿದ್ಯಾಪ್ರದಾಯಿನೀ ।
ಅಹರ್ನಿಶಮಹಂ ವಂದೇ ತಾಮೀಶಾನಮನೋರಮಾಂ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ : ಅಮೃತಾರ್ಥಂ=ಅಮೃತತ್ವದ (ಮುಕ್ತಿಯ) ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಪ್ರಪನ್ನಾನಾಂ=ತನ್ನ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕವರಿಗೆ, ಯಾ=ಯಾವಳು, ಸುವಿದ್ಯಾಪ್ರದಾಯಿನೀ=ಉತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವಳೋ, ತಾಂ=ಆ, ಈಶಾನ ಮನೋರಮಾಂ=ಶಿವನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಶಿವೆಯನ್ನು, ಅಹಂ=ನಾನು, ಅಹರ್ನಿಶಂ=ಹಗಲಿರುಳೂ, ವಂದೇ=ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಅಮೃತತ್ವವು ಮನುಷ್ಯಜೀವನದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರಿಯು. ಇದಕ್ಕೆಮುಕ್ತಿ, ಮೋಕ್ಷ,ಕೈವಲ್ಯವೆಂತಲೂ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವುಂಟು. ಈ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ " ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಜಾ ವಿದ್ಯಾ ಶಿವಜೀವೈಕ್ಯ ಬೋಧಿನೀ '' ಎಂಬ ಸೂತಸಂಹಿತಾ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಿವ–ಜೀವರ ಐಕ್ಯ ಬೋಧಕವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನೇ ಉಪ

ನಿಷತ್ತುಗಳು " ತತ್ತ್ವಮಸಿ " ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮೋಕ್ಷಪ್ರದಾಯಕವಾದ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ಆ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನವು ಕೇವಲ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಲೇಬೇಕು. ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಮಾಡಿಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳಿರುವದರಿಂದ ಆ ಪಥದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೆಬದಲಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವೆಲ್ಲವೂ ನಶಿಸಿ ಆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಬುದ್ಧಿಯಿರುವದರಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕೈವಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮಹಾಮಹಿಮರಾದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಗಲಿರುಳೂ ನುತಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

" ಅನನ್ಯಾ ಸ್ಯಾಚ್ಛಿವಾ ಸೈವ ವಸ್ತುತೋ ಮೂರ್ತಿರೈಶ್ವರೀ " ಎಂಬ ಪೌಷ್ಕರ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಯು ಶಿವನ ಜೊತೆಗೆ ಸದಾ ಅಭಿನ್ನಳಾಗಿರುವಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ, ಬರೆಯಲಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥದ ನಿರ್ವಿಘ್ನಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳ ನಿಲುವನ್ನು ತಿಳಿದು ಶಿವಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಈ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಆಚರಿಸಿ ಅವರೀರ್ವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅವರೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಲವನ್ನಾಚರಿಸಿದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದೆ ಬಹಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಂಶ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಈಗ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸೋಣ.

ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ
ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ವಂಶವರ್ಣನೆ

ಆಸೀದಾಚಾರಸಿದ್ಧಾನಾಮಗ್ರಣೀಃ ಶಿವಯೋಗಿನಾಮ್ ।
ಶಿವಯೋಗೀತಿ ವಿಖ್ಯಾತಃ ಶಿವಜ್ಞಾನಮಹೋದಧಿಃ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ : ಆಚಾರಸಿದ್ಧಾನಾಂ=ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನರಾದ, ಶಿವಯೋಗಿನಾಮ್=ಶಿವಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ,ಅಗ್ರಣೀಃ=ಮುಂದಾಳಾಗಿರುವ, ಶಿವಜ್ಞಾನಮಹೋದಧಿಃ=ಶಿವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಗರಸ್ವರೂಪನಾದ, ಶಿವಯೋಗೀತಿ=ಶಿವಯೋಗಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ವಿಖ್ಯಾತಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಓರ್ವ ಮಹಾಮಹಿಮನು, ಆಸೀತ್=ಇದ್ದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೂ, ಶಿವಜ್ಞಾನಸಮುದ್ರನೂ ಆದ ‘ ಶಿವಯೋಗಿ ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಓರ್ವ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಯು ಇದ್ದನು.

ಶಿವಭಕ್ತಿಸುಧಾಸಿಂಧುಜೃಂಭಣಾಮಲಚಂದ್ರಿಕಾ ।
ಭಾರತೀ ಯಸ್ಯ ವಿದಧೇ ಪ್ರಾಯಃ ಕುವಲಯೋತ್ಸವಮ್ ॥೧೪॥

ತಸ್ಯ ವಂಶೇ ಸಮುತ್ಪನ್ನೋ ಮುಕ್ತಾಮಣಿರಿವಾಮಲಃ ।
ಮುದ್ದದೇವಾಭಿಧಾಚಾರ್ಯೋ ಮೂರ್ಧನ್ಯಃ ಶಿವಯೋಗಿನಾಮ್ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ : ಯಸ್ಯ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಯಾವ ಶಿವಯೋಗಿಯ, ಶಿವಭಕ್ತಿಸುಧಾಸಿಂಧು ಜೃಂಭಣಾಮಲಚಂದ್ರಿಕಾ=ಶಿವಭಕ್ತಿರೂಪಸುಧಾಸಮುದ್ರವನ್ನು ಉಕ್ಕೇರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಭಾರತೀ=ವಾಣಿಯು, ಕುವಲಯೋತ್ಸವಂ = ಭೂಮಂಡಲವೆಂಬ ಕುಮುದಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು, ವಿದಧೇ=ಉಂಟುಮಾಡಿತೋ, ತಸ್ಯ=ಆ ಶಿವಯೋಗಿಯ, ವಂಶೇ=ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಿದಿರಿನಲ್ಲಿ, ಅಮಲಃ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಮುಕ್ತಾಮಣಿರಿವ=ಮುತ್ತಿನಮಣಿಯಂತೆ, ಶಿವಯೋಗಿನಾಮ್=ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ, ಮೂರ್ಧನ್ಯಃ=

ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಮುದ್ದದೇವಾಭಿಧಾಚಾರ್ಯಃ=ಮುದ್ದದೇವನೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯನು, ಸಮುತ್ಪನ್ನಃ=ಹುಟ್ಟಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ ಪುರುಷನಾದ ಆ ಶಿವಯೋಗಿಯ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿಯು ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಡ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಂಡ ನಾಡಿನ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಅತಿ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಆ ಶಿವಯೋಗಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಿದಿರಿನಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಮಣಿಯು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ, ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ 'ಮುದ್ದದೇವ'ನೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯನು ಜನಿಸಿದನು.

ಮುದ್ದಾನಾತ್ ಸರ್ವಜಂತೂನಾಂ ಪ್ರಣತಾನಾಂ ಪ್ರಬೋಧತಃ ।
ಮುದ್ದದೇವ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಾ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ವಿಶ್ರುತಾ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರಣತಾನಾಂ = ಶರಣಾಗತರಾದವರಿಗೆ, ಪ್ರಬೋಧತಃ = ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದಿಂದ, ಸರ್ವಜಂತೂನಾಂ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಮುದ್ದಾನಾತ್ = ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ, ಖ್ಯಾತಾ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಯಸ್ಯ=ಯಾವನ, ಸಮಾಖ್ಯಾ = ಹೆಸರು, ಮುದ್ದದೇವ ಇತಿ=ಮುದ್ದದೇವನೆಂದು, ವಿಶ್ರುತಾ=ಅನ್ವರ್ಥವಾಯಿತೋ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ನೋಟ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಮತ್ತು ಶರಣಾಗತರಾದವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದಿಂದ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಈ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ 'ಮುದ್ದದೇವ' ನೆಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿಯೂ ರೂಢವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಿತು.

ತಸ್ಯಾಸೀನ್ನಂದನಃ ಶಾಂತಃ ಸಿದ್ಧನಾಥಾಭಿಧಃ ಶುಚಿಃ ।
ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣೇತಾ ಶಿವಾಚಾರ್ಯಃ ಶಿವಾತ್ಮಕಃ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ : ತಸ್ಯ=ಆ ಮುದ್ದದೇವನಿಗೆ, ಶಾಂತಃ=ಪ್ರಶಾಂತನೂ, ಶುಚಿಃ=ಪವಿತ್ರನೂ, ಶಿವಾತ್ಮಕಃ=ಶಿವಸ್ವರೂಪನೂ, ಶಿವದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣೇತಾ=ಶಿವಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿರ್ಣಾಯಕನೂ, ಆದ, ಸಿದ್ಧನಾಥಾಭಿಧಃ=ಸಿದ್ಧನಾಥನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನು, ನಂದನಃ=ಮಗನು, ಆಸೀತ್=ಇದ್ದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಆ ಮುದ್ದದೇವನಿಗೆ ಪವಿತ್ರನೂ, ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ರಹಿತನೂ, ಶಿವಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಪಶು–ಪತಿ–ಪಾಶವೆಂಬ ಪದಾರ್ಥತ್ರಯದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾ, ಚರ್ಯಾ, ಜ್ಞಾನ, ಯೋಗಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿವಾಗಮಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವವನೂ ಆದ ಸಿದ್ಧನಾಥಶಿವಾಚಾರ್ಯನೆಂಬವನು ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು.

ವೀರಶೈವಶಿಖಾರತ್ನಂ ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರಸಂಪದಂ ।
ಶಿವಜ್ಞಾನಮಹಾಸಿಂಧುಂ ಯಂ ಪ್ರಶಂಸಂತಿ ದೇಶಿಕಾಃ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ : ದೇಶಿಕಾಃ=ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಆಚಾರ್ಯರು, ಯಂ= ಯಾವ ಸಿದ್ಧನಾಥಶಿವಾಚಾರ್ಯನನ್ನು, ವೀರಶೈವಶಿಖಾರತ್ನಂ=ವೀರಶೈವ ವೃಂದಕ್ಕೆ ಶಿಖಾಮಣಿಸ್ವರೂಪನನ್ನಾಗಿಯೂ, ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರಸಂಪದಂ=ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದ ಆಚಾರವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಶಿವಜ್ಞಾನಮಹಾಸಿಂಧುಂ=ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಸಾಗರನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಶಂಸಂತಿ=ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆಯೋ.

ಯದಾಚಾರ್ಯಕುಲೇ ಜಾತಾ ಸತಾಮಾಚಾರಮಾತೃಕಾ ।
ಶಿವಭಕ್ತಿಃ ಸ್ಥಿರಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಜಜ್ಞೇ ವಿಗತವಿಪ್ಲವಾ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ : ಯದಾಚಾರ್ಯಕುಲೇ=ಯಾವ ಸಿದ್ಧನಾಥಶಿವಾಚಾರ್ಯನ ವಂಶದಲ್ಲಿ, ಸತಾಂ=ಸತ್ಪುರುಷರ, ಆಚಾರಮಾತೃಕಾ=ಆಚಾರಗಳ ಮೂಲವು, ಜಾತಾ=ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೋ, ಯಸ್ಮಿನ್=ಯಾವ ಸಿದ್ಧನಾಥನಲ್ಲಿ, ವಿಗತ ವಿಪ್ಲವಾ=ಉಪದ್ರವರಹಿತವಾದ, ಶಿವಭಕ್ತಿಃ=ಶಿವಭಕ್ತಿಯು, ಸ್ಥಿರಾ ಜಜ್ಞೇ= ಸುಸ್ಥಿರವಾಯಿತೋ.

ತಸ್ಯ ವೀರಶಿವಾಚಾರ್ಯಶಿಖಾರತ್ನಸ್ಯ ನಂದನಃ ।
ಅಭವಚ್ಛಿವಯೋಗೀತಿ ಸಿಂಧೋರಿವ ಸುಧಾಕರಃ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ : ವೀರಶಿವಾಚಾರ್ಯಶಿಖಾರತ್ನಸ್ಯ=ವೀರಶೈವಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಖಾಮಣಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ, ತಸ್ಯ=ಆ ಸಿದ್ಧನಾಥಶಿವಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ, ಸಿಂಧೋಃ=ಸಮುದ್ರದಿಂದ, ಸುಧಾಕರ ಇವ=ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಶಿವ ಯೋಗೀತಿ=ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ, ನಂದನಃ=ಪುತ್ರನು, ಅಭವತ್= ಉದಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಇಂತಹ ವೀರಶೈವಾಚಾರ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಸಿದ್ಧನಾಥ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ, ಕ್ಷೀರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ, ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಮಗನು ಜನಿಸಿದನು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ವಂಶಪರಂಪರೆಯನ್ನವಲೋಕಿಸಿದಾಗಿ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಮುದ್ದದೇವನೆಂಬ ಮಗನೂ, ಆ ಮುದ್ದದೇವನಿಗೆ ಸಿದ್ದನಾಥನೆಂಬ ಮಗನೂ, ಆ ಸಿದ್ಧನಾಥನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗಿ ಎಂಬ ಮಗನೂ ಇದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧನಾಥನ ಮಗನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಜ್ಜ-ಮುತ್ತಜ್ಜರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಡುವದು ಲೋಕದ ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಮುತ್ತಜ್ಜನೂ, ಈ ವಂಶದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಆದ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಹೆಸರನ್ನೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಂದಿನ ಹನ್ನೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವನಾಮ ಪ್ರಶಂಸಾಪೂರ್ವಕ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅವತರಣಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ—

ಚಿದಾನಂದಪರಾಕಾಶಶಿವಾನುಭವಯೋಗತಃ ।
ಶಿವಯೋಗೀತಿ ನಾಮೋಕ್ತಿರ್ಯಸ್ಯ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಯೋಗಿನೀ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ : ಚಿದಾನಂದಪರಾಕಾಶಶಿವಾನುಭವಯೋಗತಃ=ಸಚ್ಚಿದಾನಂದನೂ, ಪರಮಪ್ರಕಾಶನೂ, ಆದ ಪರಶಿವನ ಸ್ವರೂಪಾನುಭವದಿಂದ, ಯಸ್ಯ=ಯಾವನಿಗೆ.ಶಿವಯೋಗೀತಿ=ಶಿವಯೋಗಿ ಎಂಬ, ನಾಮೋಕ್ತಿಃ=ಹೆಸರು, ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯಯೋಗಿನೀ=ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿತೋ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಪರಾಕಾಶರೂಪವಾದ ಪರಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಂದರೆ, ಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ 'ಶಿವಯೋಗಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಶಿವಾಗಮಪರಿಜ್ಞಾನಪರಿಪಾಕಸುಗಂಧಿನಾ ।
ಯದೀಯಕೀರ್ತಿಪುಷ್ಪೇಣ ವಾಸಿತಂ ಹರಿತಾಂ ಮುಖಮ್ ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾಗಮಪರಿಜ್ಞಾನಪರಿಪಾಕಸುಗಂಧಿನಾ=ಶಿವಾಗಮದ ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಪರಿಮಳದಿಂದ ಸುಗಂಧಿತವಾದ, ಯದೀಯ=ಯಾವ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನ, ಕೀರ್ತಿಪುಷ್ಪೇಣ=ಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಕುಸುಮದಿಂದ, ಹರಿತಾಂ=ದಿಕ್ಕುಗಳ, ಮುಖಂ=ಮುಖವು, ವಾಸಿತಂ=ಸುವಾಸಿತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವಾಗಮಗಳ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನ ಕೀರ್ತಿಯು ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿತ್ತು.

ಯೇನ ರಕ್ಷಾವತೀ ಜಾತಾ ಶಿವಭಕ್ತಿಃ ಸನಾತನೀ ।
ಬೌದ್ಧಾದಿಪ್ರತಿಸಿದ್ಧಾಂತಮಹಾಧ್ವಾಂತಾಂಶುಮಾಲಿನಾ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ : ಬೌದ್ಧಾದಿ=ಬೌದ್ಧವೇ ಮೊದಲಾದ, ಪ್ರತಿಸಿದ್ಧಾಂತ=ವಿರೋಧಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಂಬ, ಮಹಾಧ್ವಾಂತ=ಕಾರ್ಗತ್ತಲೆಗೆ, ಅಂಶುಮಾಲಿನಾ=ಸೂರ್ಯನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ, ಯೇನ=ಯಾವ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನಿಂದ, ಸನಾತನೀ=ಸನಾತನವಾದ, ಶಿವಭಕ್ತಿಃ=ಶಿವಭಕ್ತಿಯು, ರಕ್ಷಾವತೀ=ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾದ್ದು, ಜಾತಾ=ಆಯಿತೋ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಮೊದಲಾದ ನಾಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ, ಸನಾತನವಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸ ಮಹಾವೀರಶೈವಾನಾಂ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕಃ ।
ಶಿವತತ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಿಕಾವೃತಚಂದ್ರಮಾಃ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವತತ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನ=ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವೆಂಬ, ಚಂದ್ರಿಕಾ = ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ, ವೃತಚಂದ್ರಮಾಃ = ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ, ಸಃ=ಆ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು, ಮಹಾವೀರಶೈವಾನಾಂ= ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವೀರಶೈವರಿಗೆ, ಧರ್ಮಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕಃ=ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವವನಾಗಿದ್ದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಚಂದ್ರನು ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು, ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಿಕೆಯು ದಾರಿತೋರುವಂತೆ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿದ್ದನು.

ಆಲೋಕ್ಯ ಶೈವತಂತ್ರಾಣಿ ಕಾಮಿಕಾದ್ಯಾನಿ ಸಾದರಮ್ ।
ವಾತುಳಾಂತಾನಿ ಶೈವಾನಿ ಪುರಾಣಾನ್ಯಖಿಲಾನಿ ತು ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ : ಕಾಮಿಕಾದ್ಯಾನಿ=ಕಾಮಿಕಾಗಮವನ್ನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ವಾತುಲಾಂತಾನಿ=ವಾತುಲಾಗಮವೇ ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಶೈವತಂತ್ರಾಣಿ=ಶೈವಾಗಮಗಳನ್ನು, ತು=ಮತ್ತು, ಅಖಿಲಾನಿ=ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ಶೈವಾನಿ=ಶಿವಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಪುರಾಣಾನಿ=ಪುರಾಣಗಳನ್ನು, ಆಲೋಕ್ಯ=ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ ಅಂದರೆ ಪರಿಶಿಲಿಸಿ,

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿತನಾದ ಈ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ— (೧) ಕಾಮಿಕ, (೨) ಯೋಗಜ, (೩) ಚಿಂತ್ಯ, (೪) ಕಾರಣ, (೫) ಅಜಿತ, (೬) ದೀಪ್ತ, (೭) ಸೂಕ್ಷ್ಮ, (೮) ಸಹಸ್ರ, (೯) ಅಂಶುಮಾನ್, (೧೦) ಸುಪ್ರಭೇದ, (೧೧) ವಿಜಯ, (೧೨) ನಿಃಶ್ವಾಸ, (೧೩) ಸ್ವಾಯಂಭವ, (೧೪) ಅನಿಲ, (೧೫)ವೀರ (೧೬) ರೌರವ, (೧೭) ಮುಕುಟ, (೧೮) ವಿಮಲ, (೧೯) ಚಂದ್ರಜ್ಞಾನ, (೨೦) ಬಿಂಬ, (೨೧) ಪ್ರೋದ್ಗೀತ, (೨೨) ಲಲಿತ, (೨೩) ಸಿದ್ಧ, (೨೪ ಸಂತಾನ, (೨೫) ಸರ್ವೋಕ್ತ, (೨೬) ಪಾರಮೇಶ್ವರ, (೨೭) ಕಿರಣ, (೨೮) ವಾತುಲ ಎಂಬ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳನ್ನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವನಲ್ಲದೇ, ವ್ಯಾಸೋಕ್ತಗಳಾದ ಶಿವಸಂಬಂಧಿ ಸಕಲ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿರುವದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ಇನ್ನು ತಾನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಮುಂದಿನಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೇದಮಾರ್ಗಾವಿರೋಧೇನ ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರಸಿದ್ಧಯೇ ।
ಅಸನ್ಮಾರ್ಗನಿರಾಸಾಯ ಪಮೋದಾಯ್ರ ವಿವೇಕಿನಾಮ್ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ : ವೇದಮಾರ್ಗಾವಿರೋಧೇನ=ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ವಾಗದಂತೆ, ವಿಶಿಷ್ಟಾಚಾರಸಿದ್ಧಯೇ=ಸದಾಚಾರದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಅಸನ್ಮಾರ್ಗ ನಿರಾಸಾಯ=ಜೈನ-ಬೌದ್ಧಾದಿ ಅಸನ್ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರಸನಕ್ಕಾಗಿ, ವಿವೇಕಿನಾಂ= ವೇದಾಗಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ, ಪ್ರಮೋದಾಯ=ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ—

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ವಿಷಯವು ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಲ್ಲದ, ಆಗಮಸಮ್ಮತವಾದ ಸದಾಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿ ಸುವಂತಹದು. ನಾಸ್ತಿಕವಾದವನ್ನು ಪ್ರಸಾರಮಾಡುವ ಜೈನ-ಬೌದ್ಧಾದಿ ಗಳನ್ನು ನಿರಸನಮಾಡುವಂತಹದು ಮತ್ತು ವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಹದು.

ಸರ್ವಸ್ವಂ ವೀರಶೈವಾನಾಂ ಸಕಲಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶನಮ್ ।
ಅಸ್ಪೃಷ್ಟಮಖಿಲೈರ್ದೋಷೈರಾದೃತಂ ಶುದ್ಧಮಾನಸೈಃ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ : ವೀರಶೈವಾನಾಂ=ವೀರಶೈವರಿಗೆ, ಸರ್ವಸ್ವಂ=ಸರ್ವಸ್ವವಾದ, ಸಕಲಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶನಮ್=ಸರ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ, ಅಖಿಲೈಃ= ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ದೋಷೈಃ=ದೋಷಗಳಿಂದ, ಅಸ್ಪೃಷ್ಟಂ=ಮುಟ್ಟಲ್ಪಡ ದಿರುವ, ಶುದ್ಧಮಾನಸೈಃ=ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಿಂದ, ಆದೃತಂ= ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ—

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ವೀರಶೈವರಿಗೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಸರ್ವಸ್ವದಂತಿರುವ ಈ ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಸಿದ್ಧಾಂತವು, ದೋಷಶೂನ್ಯವೂ ಶುದ್ಧಮನಸ್ಕರಿಂದ ಆದರಣೀಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶೈವಾಗಮೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಪುರಾಣೇಷ್ವಖಿಲೇಷು ಚ ।
ಪುರಾ ದೇವೇನ ಕಥಿತಂ ದೇವ್ಯೈ ತನ್ನಂದನಾಯ ಚ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ : ಸರ್ವೇಷು=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ, ಶೈವಾಗಮೇಷು= ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ, ಚ=ಮತ್ತು, ಅಖಿಲೇಷು=ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ಪುರಾಣೇಷು=ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಪುರಾ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ದೇವೇನ=ಪರಮಾತ್ಮ ನಿಂದ, ದೇವ್ಯೈ=ಪಾರ್ವತಿಗೆ, ಚ=ಮತ್ತು, ತನ್ನಂದನಾಯ=ಮಗನಾದ ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ, ಕಥಿತಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು, ಸಮಸ್ತ ಆಗಮ ಹಾಗೂ ಪುರಾಗಳಲ್ಲಿ, ಹಿಂದೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾರ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಮಗನಾದ ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ತತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಸಿದ್ಧೇನ ರೇಣುಕೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ ।
ಗಣೇಶ್ವರೇಣ ಕಥಿತಮಗಸ್ತ್ಯಾಯ ಪುನಃ ಕ್ಷಿತೌ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ : ತತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಸಿದ್ಧೇನ=ಆ ಶಿವಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಮಹಾತ್ಮನಾ=ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ರೇಣುಕೇನ ಗಣೇಶ್ವರೇಣ=ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಿಂದ, ಕ್ಷಿತೌ=ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಪುನಃ=ಮತ್ತೆ, ಅಗಸ್ತ್ಯಾಯ=ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗೆ, ಕಥಿತಮ್=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವನ ಸದ್ಯೋಜಾತಮುಖದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿ ಶಿವಸಂಪ್ರದಾಯದವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪಾರ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಷಣ್ಮುಖರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ವೀರಶೈವಮಹಾತಂತ್ರಮೇಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಮ್ ।
ಅನುಗ್ರಹಾಯ ಲೋಕಾನಾಮಭ್ಯಧಾತ್ ಸುಧಿಯಾಂ ವರಃ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ : ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಂ=ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವೀರಶೈವಮಹಾತಂತ್ರಂ=ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ಲೋಕಾನಾಂ=ಜನರ, ಅನುಗ್ರಹಾಯ=ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ, ಸುಧಿಯಾಂ=ಬುದ್ಧಿವಂತರಲ್ಲಿ, ವರಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು, ಅಭ್ಯಧಾತ್=ಹೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ

ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಪಿಂಡಾದಿಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯಾಂತಗಳಾದ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಾತ್ಮ ವಾದ ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹ ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವೇಷಾಂ ಶೈವತಂತ್ರಾಣಾಮುತ್ತರತ್ವಾನ್ನಿರುತ್ತರಮ್ ।
ನಾಮ್ನಾ ಪ್ರತೀಯತೇ ಲೋಕೇ ಯತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಃ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ: ಸರ್ವೇಷಾಂ=ಸಮಸ್ತ, ಶೈವತಂತ್ರಾಣಾಮ್=ಶೈವತಂತ್ರಗಳ, ಉತ್ತರತ್ವಾತ್=ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವದರಿಂದ, ನಿರುತ್ತರತ್ವಾತ್=ಇದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವದಿಂದ, ಲೋಕೇ=ಜಗ ನಲ್ಲಿ, ಯತ್=ಯಾವ ಈ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು, ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಶಿಖಾಮಣಿ ಎಂಬ, ನಾಮ್ನಾ=ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಪ್ರತೀಯತೇ= ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಎಲ್ಲ ಶೈವತಂತ್ರ (ಶೈವಾಗಮಗಳ) ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಮೇ ಮತ್ತಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವದರಿಂಧ ಇದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಖಾಮ ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಖ್ಯಾ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅನುಗತಸಕಲಾರ್ಥೇ ಶೈವತಂತ್ರೈಃ ಸಮಸ್ತೈಃ ।
ಪ್ರಕಟಿತಶಿವಬೋಧಾದ್ವೈತಭಾವಪ್ರಸಾದೇ ।
ವಿದಧತು ಮತಿಮಸ್ಮಿನ್ ವೀರಶೈವಾ ವಿಶಿಷ್ಟಾಃ ।
ಪಶುಪತಿಮತಸಾರೇ ಪಂಡಿತಶ್ಲಾಘನೀಯೇ ।೩೧

ಅರ್ಥ: ಸಮಸ್ತೈಃ=ಎಲ್ಲ, ಶೈವತಂತ್ರೈಃ=ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಅನುಗತಸಕಲಾರ್ಥೇ=ಅನುಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಕಟಿತ=ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಿವಬೋಧ=ಶಿವಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ, ಅದ್ವೈ

ಭಾವಪ್ರಸಾದೇ=ಶಿವಾದ್ವೈತಭಾವರೂಪ ಪ್ರಸಾದವುಳ್ಳ, ಪಂಡಿತಶ್ಲಾಘನೀಯೇ =ಪಂಡಿತರಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಶುಪತಿಮತಸಾರೇ=ಪಾಶುಪತಮತದ ಸಾರರೂಪವಾದ, ಅಸ್ಮಿನ್=ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ, ವಿಶಿಷ್ಟಾಃ=ವಿಶಿಷ್ಟ (ಶ್ರೇಷ್ಠ)ರಾದ, ವೀರಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರು, ಮತಿಂ=ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, ವಿದಧತು=ತೊಡಗಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ " ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ '' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಸಕಲ ಶಿವಾಗಮಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವುಳ್ಳುದಾಗಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಶಿವಾದ್ವೈತಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯರೂಪ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿಯೂ, ವೇದಾಗಮಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿಯೂ, ಪಾಶುಪತಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವೀರಶೈವರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಯನ–ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವವರಾಗಲಿ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಮೊದಲು ಶಿವನಿಂದ ಪಾರ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಷಣ್ಮುಖರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಆ ಉಪದೇಶವೇ ಇಂದು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಶಿವನ ಸದ್ಯೋಜಾತ ಮುಖ ಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಶಿವನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಕ್ಷೇತ್ರದ ಶ್ರೀಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಹಾಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿ, ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಲಯ ಪರ್ವತ ನಿವಾಸಿಯೂ, ಮಹಾಮುನಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅದುವೇ " ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದ " ಎಂಬ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ " ರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯಸಂವಾದ "ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನಾಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು, ಆ ಮೂಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದ, ಆಗಮ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೀರಶೈವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೀರಶೈವನೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಾರಾ

ಯಣ, ಪಠಣ, ಅಭ್ಯಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾದ ಏಕೋತ್ತರಶ (ನೂರೊಂದು) ಸ್ಥಲದ ವಿಷಯವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮಲ್ಲ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ

ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯ ವಂಶವರ್ಣನಂ ನಾಮ

ಪ್ರಥಮಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಃ

ದ್ವಿತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದ

ಅವತರಣಿಕಾ ೧

ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಎರಡನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಘ್ನವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಪುನಃ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪ ಮಂಗಲವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪಾಯ ಸದಸದ್ವ್ಯಕ್ತಿಹೇತವೇ ।
ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಸಾಂಬಾಯ ಸಗಣಾಯ ಸ್ವಯಂಭುವೇ ॥೧॥

ಅರ್ಥ : ಸದಸದ್ವ್ಯಕ್ತಿಹೇತವೇ=ಸದಸದ್ರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚದ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ, ಸಾಂಬಾಯ=ಭವಾನೀಸಹಿತನಾದ, ಸಗಣಾಯ=ಪ್ರಮಥಗಣರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ,ಸ್ವಯಂಭುವೇ=ಅಯೋನಿಜನಾದ,ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪಾಯ=ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ, ಶಿವಾಯ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಡ ಮತ್ತು ಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ದ್ವಿವಿಧ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೂ, ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಮತ್ತು ಆನಂದಗಳೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ, ಪಾರ್ವತೀ ಸಮೇತನೂ, ವೀರ, ನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೃಷಭ, ಸ್ಕಂದ ಮೊದಲಾದ ಪಾರ್ಷದ ಗಣರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡವನೂ ಅಯೋನಿಜನೂ ಆದ ಪರಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು.

ಸದಾಶಿವಮುಖಾಶೇಷತತ್ತ್ವಮೌಕ್ತಿಕಶುಕ್ತಿಕಾಂ ।
ವಂದೇ ಮಾಹೇಶ್ವರೀಂ ಶಕ್ತಿಂ ಮಹಾಮಾಯಾದಿರೂಪಿಣೀಂ ॥೨॥

ಅರ್ಥ : ಸದಾಶಿವಮುಖಾಶೇಷ=ಸದಾಶಿವಾದಿ ಭೂಮ್ಯಂತಗಳಾದ, ತತ್ತ್ವಮೌಕ್ತಿಕ=ತತ್ತ್ವಗಳೆಂಬ ಮುತ್ತುಗಳಿಗೆ, ಶುಕ್ತಿಕಾಂ=ಚಿಪ್ಪಿಯಂತಿರುವ, ಮಹಾಮಾಯಾದಿರೂಪಿಣೀಂ=ಮಹಾಮಾಯಾದಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ,

ಮಾಹೇಶ್ವರೀಂ=ಮಹೇಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧಿನಿಯಾದ, ಶಕ್ತಿಂ=ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಂದೇ= ನಮಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿತತ್ತ್ವಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಮೂವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳೆಂಬ ಮುತ್ತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಚಿಪ್ಪಿಯಂತಿರುವ, (ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಜನನಿಯಾದವಳು ಎಂದರ್ಥ) ಶುದ್ಧ ವಿದ್ಯೆ, ಮಹಾಮಾಯೆ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಪರಾವಿದ್ಯೆ, ಪರಬಿಂದು, ಕುಂಡಲಿನಿ, ಶಬ್ದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳುಳ್ಳವಳೂ ಆದ ಶಿವಸಮೇತಳಾದ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೨

ಇನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ–

ಅಸ್ತಿ ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಾಕಾರಮಲಕ್ಷಣಪದಾಸ್ಪದಂ ।
ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಂ ನಿರಾಕಾರಂ ನಿರಸ್ತಾಶೇಷವಿಪ್ಲವಂ ॥೩॥

ಅರ್ಥ : ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಾಕಾರಂ=ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವೂ, ಅಲಕ್ಷಣಪದಾಸ್ಪದಂ=ಗುರುತಿಸಲು ಬಾರದಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವದೂ, ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಂ=ಭೇದ ರಹಿತವೂ, ನಿರಾಕಾರಂ=ಆಕಾರಶೂನ್ಯವೂ, ನಿರಸ್ತಾಶೇಷವಿಪ್ಲವಂ=ಸಮಸ್ತ ಬಾಧೆಯನ್ನು ನೀಗಿದುದೂ ಆದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಒಂದು ವಸ್ತುವು, (ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಅಸ್ತಿ=ಇತ್ತು.

ಪರಿಚ್ಛೇದಕಥಾಶೂನ್ಯಂ ಪ್ರಪಂಚಾತೀತವೈಭವಂ ।
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಾನಾಮಗೋಚರಪದೇ ಸ್ಥಿತಂ ॥೪॥

ಅರ್ಥ : ಪರಿಚ್ಛೇದಕಥಾಶೂನ್ಯಂ=ದೇಶ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪರಿಚ್ಛೇದ ವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಪ್ರಪಂಚಾತೀತವೈಭವಂ=ಲೌಕಿಕವೈಭವವನ್ನು ಮೀರಿದ

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಾನಾಂ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ, ಅಗೋಚರೆ ಪದೇ=ನಿಲುಕದಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿತಂ=ಇರುವ,

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಂ ಪರಾಕಾಶಮನೌಪಮ್ಯಮನಾಮಯಂ ।
ಸರ್ವಜ್ಞಂ ಸರ್ವಗಂ ಶಾಂತಂ ಸರ್ವಶಕ್ತಿನಿರಂಕುಶಂ ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಂ=ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪವೂ, ಪರಾಕಾಶಂ= ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಕಾಶವೂ, ಅನೌಪಮ್ಯಂ=ಉಪಮಾರಹಿತವೂ, ಅನಾಮಯಂ= ಜನನ-ಮರಣರೂಪ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಸರ್ವಜ್ಞಂ=ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ, ಸರ್ವಗಂ=ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಶಾಂತಂ=ಉಪದ್ರವವಿಲ್ಲದ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿನಿರಂಕುಶಂ= ನಾನಾವಿಧಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತವೂ ಆದ,

ಶಿವರುದ್ರಮಹಾದೇವಭವಾದಿಪದಸಂಜ್ಞಿತಂ ।
ಅದ್ವಿತೀಯಮನಿರ್ದೇಶ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವರುದ್ರಮಹಾದೇವಭವಾದಿಪದಸಂಜ್ಞಿತಂ= ಶಿವರುದ್ರ, ಮಹಾದೇವ, ಭವ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಅದ್ವಿತೀಯಂ=ಸಜಾತೀಯ, ವಿಜಾತೀಯ, ಸ್ವಗತಭೇದಶೂನ್ಯವಾದ, ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯಂ= ತೋರಿಸಲು ಬಾರದಿರುವ, ಸನಾತನಂ=ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವ, ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ= ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಒಂದೇ ಇತ್ತೆಂಬ ಭಾವವು-

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಸತ್ತು, ಚಿತ್ತು, ಆನಂದಗಳೇ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ವೇದ್ಯವಾಗದಂತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅದು ಪರಿಚ್ಛೇದಶೂನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಚ್ಛೇದವು ದೇಶ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದೇ ದೇಶ ಪರಿಚ್ಛೇದವು ; ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದೇ

ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದವು ; ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದೇ ವಸ್ತುಪರಿಚ್ಛೇದವು. ಆದರೆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಎಲ್ಲ ದೇಶ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲ, ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವದರಿಂದ ದೇಶಾದಿಪರಿಚ್ಛೇದಶೂನ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಇನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ವೈಭವವು ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪರಶಿವನು ಆ ಕ್ಷಣಿಕ ವೈಭವಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಶಾಶ್ವತವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನಾದಿ ಆರು ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾವವೂ ಪರಶಿವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬೋಧಿಸಲಾರವು. ಅಂತೆಯೇ ಅವನು ಪ್ರಮಾಣಾಗೋಚರನು. ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ತೋರುವಂತೆ ಪರಶಿವನಾದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದಿರುವದರಿಂದ “ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪರಶಿವನಂತಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪರಶಿವನಿಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಉಪಮಾರಹಿತನೂ, ಶರೀರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಜನನ–ಮರಣಾದಿದೋಷಶೂನ್ಯನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಕನೂ, ಶಾಂತನೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತನೂ ಆದ ಆ ಪರಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು.

ತತ್ರ ಲೀನಮಭೂತ್ ಪೂರ್ವಂ ಚೇತನಾಚೇತನಂ ಜಗತ್ ।
ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನಂ ಜಗತ್ಕಾರ್ಯಂ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ್ಯಂ ತದದ್ಭುತಂ ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ತತ್ರ=ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ, ಚೇತನಾಚೇತನಂ=ಚರಾಚರವಾದ, ಜಗತ್=ಪ್ರಪಂಚವು, ಪೂರ್ವಂ=ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಲೀನಂ=ಉಭಯೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿ, ಅಭೂತ್=ಆಯಿತು. ತತ್=ಆ ಅದ್ಭುತಂ=ಅದ್ಭುತವಾದ, ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನಂ=ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿರುವ, ಜಗತ್ಕಾರ್ಯಂ=ಜಗದ್ರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯವು, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ್ಯಂ=ತನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಸಮೇತವಾದ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ–ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೊಂದಕ್ಕೂ ಗೋಚರವಾಗದೇ ಅಡಗಿದ್ದಿತು. ಇದೇ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಸಂಗತಿಯು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಜಗತ್ತು, ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ವಸ್ತುವು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಆ ಪರಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು.

ಶಿವಾಭಿದಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗನ್ನಿರ್ಮಾತುಮಿಚ್ಛಯಾ ।
ಸ್ವರೂಪಮಾದಧೇ ಕಿಂಚಿತ್ ಸುಖಸ್ಫೂರ್ತಿವಿಜೃಂಭಿತಂ ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾಭಿದಂ=ಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ=ಪರಬ್ರಹ್ಮವು, ಜಗನ್ನಿರ್ಮಾತುಮಿಚ್ಛಯಾ=ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಸುಖಸ್ಫೂರ್ತಿವಿಜೃಂಭಿತಂ = ಆನಂದಸ್ಫೂರ್ತಿಯುತವಾದ, ಕಿಂಚಿತ್ = ಸ್ವಲ್ಪ, ಸ್ವರೂಪಂ=ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಆದಧೇ=ಧರಿಸಿತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲಿದ್ದ ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಉಂಟಾದಕೂಡಲೇ ಆನಂದಬಾಹುಲ್ಯದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಮುಂದೆ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಿರಸ್ತದೋಷಸಂಬಂಧಂ ನಿರುಪಾಧಿಕಮವ್ಯಯಂ ।
ದಿವ್ಯಮಪ್ರಾಕೃತಂ ನಿತ್ಯಂ ನೀಲಕಂಠಂ ತ್ರಿಲೋಚನಮ್ ॥೯॥

ಅರ್ಥ : ನಿರಸ್ತದೋಷಸಂಬಂಧಂ = ಜರಾ-ಮರಣಾದಿ ಸಕಲದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ, ನಿರುಪಾಧಿಕಂ=ಉಪಾಧಿಶೂನ್ಯವಾದ, ಅವ್ಯಯಂ=ನಾಶರಹಿತವಾದ, ಅಪ್ರಾಕೃತಂ=ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವ, ನಿತ್ಯಂ=ಶಾಶ್ವತವಾದ, ದಿವ್ಯಂ=ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದ, ನೀಲಕಂಠಂ=ನೀಲಕಂಠನಾದ, ತ್ರಿಲೋಚನಂ=ಮುಕ್ಕಣ್ಣನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡ,

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ನೀಲಕಂಠನೆಂತಲೂ, ತ್ರೀಲೋಚನನೆಂತಲೂ ಕರೆಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು, ಹುಟ್ಟು–ಸಾವುಗಳೆಂಬ ಯಾವ ದೋಷವಿಲ್ಲ ದಿರುವದೂ, ಮಾಯಾ-ಅವಿದ್ಯಾದಿ ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲದಿರುವದೂ, ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧ ಶೂನ್ಯವಾದುದೂ, ಶ್ಲಾಘನೀಯವೂ, ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧರಹಿತವೂ, ನಿತ್ಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರಾರ್ಧಶೇಖರಂ ಶುದ್ಧಂ ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಸನ್ನಿಭಂ ।
ಶುದ್ಧಮುಕ್ತಾಫಲಾಭಾಸಮುಪಾಸ್ಯಂ ಗುಣಮೂರ್ತಿಭಿಃ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ : ಚಂದ್ರಾರ್ಧಶೇಖರಂ=ಅರ್ಧಚಂದ್ರನನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಶುದ್ಧಂ= ಪವಿತ್ರವಾದ, ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಸನ್ನಿಭಂ= ನಿರ್ಮಲವಾದ ಸ್ಫಟಿಕದಂತೆ ಇರುವ, ಶುದ್ಧಮುಕ್ತಾಫಲಾಭಾಸಂ=ಪರಿಶುದ್ಧಮುತ್ತಿನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ, ಗುಣಮೂರ್ತಿಭಿಃ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ, ಉಪಾಸ್ಯಂ=ಉಪಾಸಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ಹಾಗೂ ಮುತ್ತಿನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಪವಿತ್ರವೂ, ಚಂದ್ರಖಂಡ ವನ್ನು ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ಬ್ರಹ್ಮ- ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವಂತಹದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಶುದ್ಧಜ್ಞಾನಕರಣಂ ವಿಷಯಂ ಸರ್ವಯೋಗಿನಾಂ ।
ಕೋಟಿಸೂರ್ಯಪ್ರತೀಕಾಶಂ ಚಂದ್ರಕೋಟಿಸಮಪ್ರಭಂ ॥೧೧॥
ಅಪ್ರಾಕೃತಗುಣಾಧಾರಮನಂತಮಹಿಮಾಸ್ಪದಂ ।

ಅರ್ಥ : ವಿಶುದ್ಧಜ್ಞಾನಕರಣಂ=ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀ ಭೂತವೂ, ಸರ್ವಯೋಗಿನಾಂ=ಸಮಸ್ತ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ, ವಿಷಯಂ=ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವೂ, ಕೋಟಿಸೂರ್ಯಪ್ರತೀಕಾಶಂ=ಕೋಟಿಸೂರ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಚಂದ್ರಕೋಟಿಸಮಪ್ರಭಂ=ಕೋಟಿಚಂದ್ರರ ಕಾಂತಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಅಪ್ರಾಕೃತಗುಣಾಧಾರಂ=ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧ ವಾಗಿರದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಗಾಶ್ರಯವಾಗಿಯೂ,

ಅನಂತ ಮಹಿಮಾಸ್ಪದಂ=ಅಘಟಿತಘಟನಾರೂಪ ಅನಂತಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ,

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಕೋಟಿಸೂರ್ಯರ ಪ್ರಕಾಶದಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ಕೋಟಿಚಂದ್ರರ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ- ಅಪ್ರಾಕೃತಗಳಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಅಘಟಿತಘಟನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ, ನಿರ್ಮಲ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವೂ ಆದ ಆ ಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಯಿತು.

ತದೀಯಾ ಪರಮಾ ಶಕ್ತಿಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಾ ॥೧೨॥

ಸಮಸ್ತಲೋಕನಿರ್ಮಾಣಸಮವಾಯಸ್ವರೂಪಿಣೀ ।
ತದಿಚ್ಛಯಾಽಭವತ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತತ್ಸ್ವರೂಪಾನುಕಾರಿಣೀ ।೧೩॥

ಅರ್ಥ : ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಲಕ್ಷಣಾ=ಸತ್ತು-ಚಿತ್ತು-ಆನಂದಸ್ವರೂಪಳಾದ, ಸಮಸ್ತಲೋಕನಿರ್ಮಾಣಸಮವಾಯಸ್ವರೂಪಿಣೀ=ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಳಾದ, ತದೀಯಾ=ಆ ಪರಶಿವನ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಪರಮಾ ಶಕ್ತಿಃ=ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯು, ತದಿಚ್ಛಯಾ=ಆ ಪರಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಸಾಕ್ಷಾತ್=ತಾನೇ, ತತ್ಸ್ವರೂಪಾನುಕಾರಿಣೀ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಹೋಲುವಂತಹುದು, ಅಭವತ್=ಆಯಿತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾದೊಡನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವರೂಪದಿಂದ ಇರುವ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯು ಪರಶಿವನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ವಿಭಾಗಪರಾಮರ್ಶದಶೆಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣೀಭೂತಳಾದಳು.

"ನಾಸತೋ ವಿದ್ಯತೇ ಭಾವಃ" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತು ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ "ಮಯೂರಾಂಡರಸನ್ಯಾಯ"ದಂತೆ ಅಂದರೆ ನವಿಲಿನ ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಸವು ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿ

ತೋರಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಾಲು, ರೆಕ್ಕೆ ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳು ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ಈ ವಿಮರ್ಶಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕಾಗಲಿ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಗೋಚರವಾಗದಹಾಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಬಹಿಃಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳ್ಳುವಾಗ, ಒಂದು ಮರದಲ್ಲಿ ಎಲೆ, ಹೂವು, ಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ, ಜಗತ್ತು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಗಿಡದಲ್ಲಿಯ ಎಲೆ, ಹೂವು, ಕಾಯಿಗಳು ಗಿಡದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವಂತೆ ಈ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರುವ ಜಗತ್ತಾದರೂ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಾಭೇದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಆಮೆಯು ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ಸಂಹಾರ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನು ಆ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ, ಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಸಂಹಾರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನೆರವೇರುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೩

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತರಾದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ "ಸ ಐಕ್ಷತ," "ಲೋಕಾನಸೃಜತ," "ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಚನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಸ ಶಂಭುರ್ಭಗವಾನ್ ದೇವಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಕಃ ।
ಜಗತ್ಸಿಸೃಕ್ಷುಃ ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಸರ್ವದೇಹಿನಾಂ ॥೧೪॥
ಕರ್ತಾರಂ ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ ವಿದಧೇ ವಿಶ್ವನಾಯಕಃ ।

ಅರ್ಥ: ಭಗವಾನ್ = ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ, ದೇವಃ = ಕ್ರೀಡನಶೀಲನಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞಃ=ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಕಃ=ಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿ

ಯಾದ, ವಿಶ್ವನಾಯಕಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ, ಸಃ=ಆ, ಶಂಭುಃ=ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನು, ಜಗತ್=ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು, ಸಿಸೃಕ್ಷುಃ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ=ಹದಿನಾಲ್ಕುಲೋಕಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ, ಸರ್ವದೇಹಿನಾಂ=ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ, ಕರ್ತಾರಂ=ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ=ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು, ಪ್ರಥಮಂ=ಮೊದಲು, ವಿದಧೇ=ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : "ಐಶ್ವರ್ಯಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಯಶಸಶ್ಶ್ರಿಯಃ। ವೈರಾಗ್ಯಸ್ಯ ಚ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಷಣ್ಣಾಂ ಭಗ ಇತೀರಿತಃ ॥" ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಸರ್ವವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತು, ಜ್ಞಾನ, ಯಶಸ್ಸು, ಶೋಭೆ, ವೈರಾಗ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವೆಂಬ ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ "ಭಗ"ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆರೂ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವದರಿಂದ ಆತನನ್ನು 'ಭಗವಾನ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಐಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿಯೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವೇಶ್ವರನೂ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥನೂ ಆದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ "ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿರ್ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಜನಯಾಮಾಸಪೂರ್ವಮ್" ಎಂಬ ಯಜುರ್ವೇದದ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕ ಹಾಗೂ ಆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿಗನುಗುಣಗಳಾದ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.

ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಥಮಪುತ್ರಾಯ ಶಂಕರಃ ಶಕ್ತಿಮಾನ್ವಿಭುಃ । ೧೫ ॥
ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸಕಲಾ ವಿದ್ಯಾಃ ಸಾನುಗ್ರಹಮುಪಾದಿಶತ್ ।

ಅರ್ಥ : ಶಕ್ತಿಮಾನ್=ಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತನಾದ, ವಿಭುಃ=ವ್ಯಾಪಕನಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞಃ=ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಶಂಕರಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನು, ತಸ್ಮೈ=ಆ, ಪ್ರಥಮಪುತ್ರಾಯ=ಮೊದಲಿನ ಮಗನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ, ಸಕಲಾಃ=ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ವಿದ್ಯಾಃ=ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು, ಸಾನುಗ್ರಹಂ=ಅನುಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಉಪಾದಿಶತ್=ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : "ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ" ಎಂಬ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ವಚನ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ, ವ್ಯಾಪಕನೂ ಆದ

ಆ ಪರಶಿವನು ತನ್ನ ಪ್ರಥಮಪುತ್ರನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಪ್ರಾಪ್ತವಿದ್ಯೋ ಮಹಾದೇವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಶ್ವನಿಯಾಮಕಾತ್ ॥೧೬॥
ಸಮಸ್ತಲೋಕನಿರ್ಮಾಣಸಮುದ್ಯೋಗಪರೋಽಭವತ್ ।

ಅರ್ಥ : ವಿಶ್ವನಿಯಾಮಕಾತ್=ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ಮಹಾದೇವಾತ್=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಪ್ರಾಪ್ತವಿದ್ಯಃ=ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾ=ಬ್ರಹ್ಮನು, ಸಮಸ್ತಲೋಕ=ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳ, ನಿರ್ಮಾಣ=ನಿರ್ಮಿಸುವ, ಸಮುದ್ಯೋಗಪರಃ=ಉದ್ಯೋಗಾಸಕ್ತನಾಗಿ, ಅಭವತ್=ಆದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಗನ್ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು.

ಕೃತೋದ್ಯೋಗೋಽಪಿ ನಿರ್ಮಾಣೇ ಜಗತಾಂ ಶಂಕರಾಜ್ಞಯಾ ॥೧೭॥
ಅಜ್ಞಾತೋಪಾಯಸಂಪತ್ತಿರಭವನ್ಮಾಯಯಾವೃತಃ ।

ಅರ್ಥ : ಶಂಕರಾಜ್ಞಯಾ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಜಗತಾಂ=ಲೋಕಗಳ, ನಿರ್ಮಾಣೇ=ನಿರ್ಮಿಸುವದರಲ್ಲಿ, ಕೃತೋದ್ಯೋಗೋಽಪಿ=ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ, ಮಾಯಯಾ=ಮಾಯೆಯಿಂದ, ಆವೃತಃ=ಆವರಿಸಿದನಾದ್ದರಿಂದ, ಅಜ್ಞಾತೋಪಾಯಸಂಪತ್ತಿಃ=ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು, ಅಭವತ್=ಆದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟನಾದರೂ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನಾದನು.

ವಿಧಾತುಮಖಿಲಾನ್ ಲೋಕಾನುಪಾಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಿಚ್ಛಯಾ ॥೧೮॥
ಪುನಸ್ತಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ ದೇವದೇವಂ ತ್ರಿಯಂಬಕಮ್ ।

ಅರ್ಥ : ಅಖಿಲಾನ್=ಸಕಲ, ಲೋಕಾನ್=ಲೋಕಗಳನ್ನು, ವಿಧಾತುಂ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಉಪಾಯಂ=ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು, ಪ್ರಾಪ್ತುಮಿಚ್ಛಯಾ=ಪಡೆಯುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ದೇವದೇವಂ=ದೇವರಿಗೆ ದೇವನಾದ, ತ್ರಿಯಂ

ಚಕಂ=ಮುಕ್ಕಣ್ಣನನ್ನು, ಪುನಃ = ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ, ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ= ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಜಗನ್ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಾಯಕಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪುನಃ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ದೇವದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಪರಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡ ತೊಡಗಿದನು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೪

ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಈಗ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ನಮಸ್ತೇ ದೇವದೇವೇಶ ನಮಸ್ತೇ ಕರುಣಾಕರ ॥೧೯॥
ಅಸ್ಮದಾದಿಜಗಜ್ಜಾಲನಿರ್ಮಾಣವಿಧಿಷು ಕ್ಷಮ ।
ಉಪಾಯಂ ವದ ಮೇ ಶಂಭೋ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟೌ ಜಗತ್ಪತೇ ॥೨೦॥
ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸ್ತ್ವಂ ಸರ್ವಕರ್ತಾ ಸನಾತನಃ ।

ಅರ್ಥ : ದೇವದೇವೇಶ = ದೇವಾಧಿದೇವನೇ, ಕರುಣಾಕರ = ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನೇ, ನಮಸ್ತೇ=ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಅಸ್ಮದಾದಿ ಜಗಜ್ಜಾಲ ನಿರ್ಮಾಣವಿಧಿಷು=ನನ್ನನ್ನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ಷಮ=ಸಮರ್ಥನಾದ ಶಿವನೆ ! ತ್ವಂ=ನೀನು, ಸರ್ವಜ್ಞಃ= ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಃ=ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತನೂ, ಸರ್ವಕರ್ತಾ=ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲವನೂ, ಸನಾತನಃ=ಸನಾತನನೂ ಆಗಿರುವಿ; ಆದ್ದರಿಂದ, ಜಗತ್ಪತೇ= ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ, ಶಂಭೋ !=ಹೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ !, ಮೇ=ನನಗೆ, ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟೌ=ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಉಪಾಯಂ=ಉಪಾಯವನ್ನು, ವದ= ಹೇಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ದೇವದೇವೋತ್ತಮನೇ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಹೇ ದಯಾಸಾಗರನೇ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ನಾನೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ

ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಎಲೈ ಶಂಭುವೇ ! ನೀನು ಜಗನ್ನಿರ್ಮಾಣ ಕರ್ತನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥನೂ, ಸರ್ವೇಶ್ವರನೂ, ಶಾಶ್ವತನೂ ಆಗಿರುವಿ; ಆದಕಾರಣ ನನಗೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಡು—ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾನಾವಿಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದನು.

ಇತಿ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ ಶಂಭುರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಶ್ವನಾಯಕಃ ||೩೦||
ಉಪಾಯಮವದತ್ತಸ್ಮೈ ಲೋಕಸೃಷ್ಟಿಪ್ರವರ್ತಕಂ |

ಅರ್ಥ: ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮಣಾ=ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ, ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿಶ್ವನಾಯಕಃ=ಜಗತ್ತಿನ ಒಡೆಯನಾದ, ಶಂಭುಃ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ತಸ್ಮೈ=ಆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ, ಲೋಕಸೃಷ್ಟಿಪ್ರವರ್ತಕಂ=ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಕವಾದ, ಉಪಾಯಂ=ಉಪಾಯವನ್ನು, ಅವದತ್=ಹೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಸಾಧಕವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಉಪಾಯಮೀಶ್ವರೇಣೋಕ್ತಂ ಲಬ್ಧ್ವಾಪಿ ಚತುರಾನನಃ ||೩೧||
ನ ಸಮರ್ಥೋಽಭವತ್ಕರ್ತುಂ ನಾನಾರೂಪಮಿದಂ ಜಗತ್ |

ಅರ್ಥ: ಚತುರಾನನಃ=ಬ್ರಹ್ಮನು, ಈಶ್ವರೇಣೋಕ್ತಂ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಉಪಾಯಂ=ಉಪಾಯವನ್ನು, ಲಬ್ಧ್ವಾಽಪಿ=ಪಡೆದುಕೊಂಡರೂ, ನಾನಾರೂಪಂ=ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ, ಇದಂ=ಈ, ಜಗತ್=ಜಗತ್ತನ್ನು, ಕರ್ತುಂ=ನಿರ್ಮಿಸಲು, ಸಮರ್ಥಃ=ಸಮರ್ಥನು, ನ ಅಭವತ್=ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಚತುರ್ಮುಖನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ಸಹ ಬಹು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪುನಸ್ತಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಹ್ವಲಮಾನಸಃ ॥೨೩॥

ದೇವದೇವ ಮಹಾದೇವ ಜಗತ್ಪ್ರಥಮಕಾರಣ ।
ನಮಸ್ತೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಗ್ರಹರಾಜಿತ ॥೨೪॥

ಭವ ಶರ್ವ ಮಹೇಶಾನ ಸರ್ವಕಾರಣಕಾರಣ ।
ಭವದುಕ್ತೋಽಪ್ಯುಪಾಯೋ ಮೇ ನ ಕಿಂಚಿದ್
ಜ್ಞಾಯತೇಽಧುನಾ ॥೨೫॥

ಸೃಷ್ಟಿಂ ವಿಧೇಹಿ ಭಗವನ್ ಪ್ರಥಮಂ ಪರಮೇಶ್ವರ ।
ಜ್ಞಾತೋಪಾಯಸ್ತತಃ ಕುರ್ಯಾಂ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಮುಮಾಪತೇ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ : ವಿಹ್ವಲಮಾನಸಃ=ವ್ಯಾಕುಲಮನಸ್ಕನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾ=ಬ್ರಹ್ಮನು ಪುನಃ=ಮತ್ತೆ, ತಂ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು, ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ= ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ದೇವದೇವ=ಹೇ ದೇವದೇವನೇ ! ಮಹಾದೇವ=ಮಹಾ ದೇವನೆ !, ಜಗತ್ಪ್ರಥಮಕಾರಣ=ಜಗದ ಆದಿಕಾರಣನೇ ! ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ= ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನೇ !, ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಗ್ರಹರಾಜಿತ=ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನೇ !, ಭವ= ಹೇ ಭವನೇ !, ಶರ್ವ=ಶರ್ವನೇ !, ಮಹೇಶಾನ=ಮಹೇಶ್ವರನೇ !, ಸರ್ವಕಾರಣಕಾರಣ=ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ನಾದವನೇ !, ನಮಸ್ತೇ=ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಭವದುಕ್ತಃ=ನಿನ್ನಿಂದ ಹೇಳ ಲ್ಪಟ್ಟ, ಉಪಾಯಃ=ಉಪಾಯವು, ಮೇ=ನನಗೆ, ಅಧುನಾ=ಈಗ, ಕಿಂಚಿತ್= ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹ, ನ ಜ್ಞಾಯತೇ=ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಹೇ ಭಗವನ್=ಹೇ ಭಗ ವಂತನಾದ, ಪರಮೇಶ್ವರ=ಪರಮೇಶ್ವರನೇ !, ಪ್ರಥಮಂ=ಮೊದಲು, ಸೃಷ್ಟಿಂ= ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ವಿಧೇಹಿ=ಮಾಡು, ಹೇ ಉಮಾಪತೇ=ಹೇ ಉಮಾ ಧವನೇ ! ತತಃ=ಅನಂತರ, ಜ್ಞಾತೋಪಾಯಃ=ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವ ನಾಗಿ, ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಂ=ಜಗತ್ತಿನ ರಚನೆಯನ್ನು, ಕುರ್ಯಾಂ=ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ಸಹ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವ್ಯಾಕುಲವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವ ನಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು [illegible]

ಧನು—ಹೇ ದೇವಾದಿದೇವನಾದ ಮಹಾದೇವನೆ! ಜಗತ್ಕಾರಣನೇ! ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನೇ! ಭವ, ಶರ್ವ, ಮಹೇಶ್ವರಾದಿ ಅನಂತ ನಾಮವುಳ್ಳವನೇ! ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದವನೇ! ನೀನು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ! ನೀನು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡು, ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ—ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು.

ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ ಶಂಭುರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಶ್ವಯೋನಿನಾ ।
ಸಸರ್ಜಾತ್ಮಸಮಪ್ರಖ್ಯಾನ್ ಸರ್ವಜ್ಞಾನ್ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಕಾನ್ ॥೨೭॥
ಪ್ರಬೋಧಪರಮಾನಂದಪರಿವಾಹಿತಮಾನಸಾನ್ ।
ಪ್ರಮಥಾನ್ ವಿಶ್ವನಿರ್ಮಾಣಪ್ರಲಯಾದಿವಿಧಿಕ್ಷಮಾನ್ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ: ಇತ್ಯೇವಂ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ವಿಶ್ವಯೋನಿನಾ=ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಣಾ=ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ, ಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಂಭುಃ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ಆತ್ಮಸಮಪ್ರಖ್ಯಾನ್=ತನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳ, ಸರ್ವಜ್ಞಾನ್=ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಕಾನ್=ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತರಾದ, ಪ್ರಬೋಧಪರಮಾನಂದಪರಿವಾಹಿತಮಾನಸಾನ್=ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವನಿರ್ಮಾಣಪ್ರಲಯಾದಿವಿಧಿಕ್ಷಮಾನ್=ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದ, ಪ್ರಮಥಾನ್=ರೇಣುಕ–ದಾರುಕಾದಿ ಪ್ರಮಥರನ್ನು, ಸಸರ್ಜ=ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿವನು—"ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜೇತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ ಪೂರ್ವಂ ರುದ್ರಃ ಪಿತಾಮಹೇನ ಅಥ ವಿರಿಂಚಿನಾ । ಸಸರ್ಜ ಮನಸಾ ರುದ್ರಾನಾತ್ಮತುಲ್ಯಾನ್ಮಹೇಶ್ವರಾನ್ ॥ ನೀಲಕಂಠಾಂಸ್ತ್ರಿನೇತ್ರಾಂಶ್ಚ ಜಟಾಮುಕುಟಮಂಡಿತಾನ್" ಈ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಆದಿತ್ಯ, ಕೌರ್ಮ, ಆದಿ ಪುರಾಣಗಳ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ತನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಗಳೂ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥರೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ, ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಲಯವನ್ನು

ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ರೇಣುಕ-ದಾರುಕಾದಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿವಗಣರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ—ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶಿವಗಣರಲ್ಲಿ– ವೀರ, ನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೃಷಭ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದರೆಂಬ ಐದು ಜನ ಶಿವಗಣರಿಂದ ವೀರಶೈವರು ಉತ್ಪನ್ನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತೆಯೇ—

"ಈಶಾನಮುಖಸಂಜಾತಾ ವೀರಶೈವಾ ಮಹೌಜಸಃ ।
ವೀರೋ ನಂದೀ ತಥಾ ಭೃಂಗೀ ವೃಷಭಃ ಸ್ಕಂದ ಏವ ಚ ॥

(ಪಾಶುಪತತಂತ್ರ)

ಅತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಃ ಪೂರ್ವೇ ನಂದ್ಯಾದಿಪ್ರಮಥಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ।
ತತ್ಸಂತತಿಸಮಾಯಾತಾ ವೀರಶೈವಾ ಇತಿ ಶ್ರುತಾಃ ॥

(ವೀರಶೈವಸದಾಚಾರಸಂಗ್ರಹ ೬-೪)

ಎಂಬ ವಚನಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಈ ಐವರೂ ವೀರಶೈವರ ಗೋತ್ರಪುರುಷರೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಗೋತ್ರಪುರುಷರು ವಂಶದ ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪತ್ನೀ ಪರಿಗ್ರಹಮಾಡಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವೀರಶೈವ ಗೋತ್ರಪುರುಷರ ಪತ್ನಿಯರಾರು? ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಇದಕ್ಕೆ "ಕ್ರಿಯಾಸಾರ" ಮತ್ತು "ವೀರಶೈವಾನಂದ-ಚಂದ್ರಿಕಾ" "ಲಿಂಗಪುರಾಣ" ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಗಣರ ಪತ್ನಿಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ವಿಚಾರಿಸೋಣ—

ವೀರಭದ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಹಿಮಕುಂದೇಂದುಸನ್ನಿಭಃ ।
ಭದ್ರಕಾಳೀಪ್ರಿಯೋ ನಿತ್ಯಂ ಮಾತ್ರೂಣಾಮಭಿರಕ್ಷಕಃ ॥

(ಲಿಂಗಪುರಾಣ)

ಎನ್ನುವ ಲಿಂಗಪುರಾಣದ ವಚನದಲ್ಲಿ "ವೀರ" ಅಥವಾ "ವೀರಭದ್ರ" ನೆಂಬ ಶಿವಗಣನಿಗೆ "ಭದ್ರಕಾಳಿ" ಎಂಬ ಪತ್ನಿ ಇದ್ದಳೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡಾ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಮಂದಿರಗಳಿರುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕ್ರಿಯಾಸಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಉಪದೇಶ ದಲ್ಲಿ ಆವರಣ ಪೂಜಾವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ತೃತೀಯವಾದ ಆವರಣ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ "ಕುಂಡಲಿನೀಸಹಿತಾಯ ನಂದಿಕೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ, ಹ್ಲಾದಿನೀ ಸಹಿತಾಯ ಭೃಂಗಿಣೇ ನಮಃ, ಭದ್ರಾಸಹಿತಾಯ ವೃಷಭಾಯ ನಮಃ, ದೇವಯಾನೀಸಹಿತಾಯ ಸ್ಕಂದಾಯ ನಮಃ," (ಕ್ರಿಯಾಸಾರ, ಭಾಗ ೩, ಪುಟ ೨೭೮–೨೭೯, O R.I. ಮೈಸೂರ ಪ್ರಕಾಶನ) ಎಂಬುದಾಗಿ ನಂದೀ ಶ್ವರನಿಗೆ ಕುಂಡಲಿನೀ, ಭೃಂಗಿಗೆ ಹ್ಲಾದಿನೀ, ವೃಷಭನಿಗೆ ಭದ್ರಾ, ಸ್ಕಂದನಿಗೆ ದೇವಯಾನೀ ಎಂಬ ಪತ್ನಿಯರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರು ವೀರಶೈವಾನಂದಚಂದ್ರಿಕೆಯ ವಾಪ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಂದೀಶ್ವರನಿಗೆ "ಸುಯಶಾ" ಎಂಬ ಪತ್ನಿ ಇದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವ ಗೋತ್ರಪುರುಷರಾದ ವೀರನು ಭದ್ರಕಾಳಿ ಯನ್ನೂ, ನಂದಿಯು ಕುಂಡಲಿನೀ ಅಥವಾ ಸುಯಶಾಳನ್ನೂ, ಭೃಂಗಿಯು ಹ್ಲಾದಿನಿಯನ್ನೂ, ವೃಷಭನು ಭದ್ರಾಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದನು ದೇವಯಾನಿ ಯನ್ನೂ ಪತ್ನಿಯರನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಅಥ ಯದಿ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣಾ ನುಸಾರವಾಗಿ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರೂ, ಅನಾದಿಮುಕ್ತರೂ ಆದ ವೀರ, ನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೃಷಭ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದರೆಂಬ ಈ ಶಿವಗಣರಿಗೆ ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಲೀಲಾವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಸ್ತ್ರೀ ಪರಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ರಾಗ–ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಇವರು ಸಂಸಾರಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗ ಲಾರರು. ಇಂತಹಶಿವಗಣರ ಸಂತಾನವೇ ವೀರಶೈವರು. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೀರಶೈವರೂ ಪೂಜಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗೋತ್ರದ ಮೂಲಪುರುಷರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಬಹು ಜನ ವೀರಶೈವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಗೋತ್ರಪುರುಷರ ಹೆಸರುಗಳೇ ಗೊತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅಂಥವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಗುರುಗಳಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇನ್ನು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಕಲಿಯುಗದ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇವಣಾರಾಧ್ಯ, ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಮರುಳಾರಾಧ್ಯ, ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಏಕೋರಾಮಾರಾಧ್ಯ, ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ, ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ವಿಶ್ವಾರಾಧ್ಯರೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೀರ, ನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೃಷಭ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದ ಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನರಾದ ವೀರಶೈವರಿಗೆಲ್ಲ ಆದಿಗುರುಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಗೋತ್ರ ಪುರುಷರಾದ ವೀರ, ನಂದಿ ಮೊದಲಾದವರು, ಈ ಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನರಾದ ವೀರಶೈವರಿಗೆ ಆದಿ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಶಿವಸಂಕಲ್ಪ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಿವಗಣರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತೇಷು ಪ್ರಮಥವರ್ಗೇಷು ಸೃಷ್ಟೇಷು ಪರಮಾತ್ಮನಾ ।
ರೇಣುಕೋ ದಾರುಕಶ್ಚೇತಿ ದ್ವಾವಭೂತಾಂ ಶಿವಪ್ರಿಯೌ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ : ಪರಮಾತ್ಮನಾ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಸೃಷ್ಟೇಷು=ಸೃಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ತೇಷು=ಆ, ಪ್ರಮಥವರ್ಗೇಷು=ಪ್ರಮಥ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ರೇಣುಕಃ=ರೇಣುಕರು, ಚ=ಮತ್ತು, ದಾರುಕಃ=ದಾರುಕರು, ದ್ವೌ=ಈ ಇಬ್ಬರೂ, ಶಿವಪ್ರಿಯೌ=ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರು, ಅಭೂತಾಂ=ಆದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಜನ ಪ್ರಮಥಗಣಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ರೇಣುಕ ಮತ್ತು ದಾರುಕರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು.

ಸರ್ವವಿದ್ಯಾವಿಶೇಷಜ್ಞೌ ಸರ್ವಕಾರ್ಯವಿಚಕ್ಷಣೌ ।
ಮಾಯಾಮಲವಿನಿರ್ಮುಕ್ತೌ ಮಹಿಮಾತಿಶಯೋಜ್ಜ್ವಲೌ ।೩೦॥

ಆತ್ಮಾನಂದಪರಿಸ್ಫೂರ್ತಿರಸಾಸ್ವಾದನಲಂಪಟೌ ।
ಶಿವತತ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನತಿರಸ್ಕೃತಭವಾಮಯೌ ॥೩೧॥

ನಾನಾಪಥಮಹಾಶೈವತಂತ್ರನಿರ್ವಾಹತತ್ಪರೌ ।
ವೇದಾಂತಸಾರಸರ್ವಸ್ವವಿವೇಚನವಿಚಕ್ಷಣೌ ॥೩೨॥

ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧೌ ನಿರಾತಂಕೌ ನಿರಂಕುಶಪರಾಕ್ರಮೌ ।
ತಾದೃಶೌ ತೌ ಮಹಾಭಾಗೌ ಸಂವೀಕ್ಷ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥೩೪॥
ಸಮರ್ಥೌ ಸರ್ವಕಾರ್ಯೇಷು ವಿಶ್ವಾಸಂ ಪರಮಾಶ್ರಿತೌ ।
ಅಂತಃಪುರದ್ವಾರಪಾಲೌ ನಿರ್ಮಮೇ ನಿಯತೌ ವಿಭುಃ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ : ಅವರೀರ್ವರೂ, ಸರ್ವವಿದ್ಯಾವಿಶೇಷಜ್ಞೌ=ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಬಲ್ಲವರೂ, ಸರ್ವಕಾರ್ಯವಿಚಕ್ಷಣೌ=ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಶಲಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲವರೂ, ಮಾಯಾಮಲವಿನಿರ್ಮುಕ್ತೌ=ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ ಆಣವಾದಿ ಮಲತ್ರಯಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವರೂ, ಮಹಿಮಾತಿಶಯೋಜ್ಜ್ವಲೌ=ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರೂ, ಆತ್ಮಾನಂದಪರಿಸ್ಫೂರ್ತಿರಸಾಸ್ವಾದಲಂಪಟೌ=ಆತ್ಮಾನಂದಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೂ, ಶಿವತತ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನತಿರಸ್ಕೃತಭವಾಮಯೌ=ಶಿವತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜನನ–ಮರಣರೂಪ ರೋಗವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವರೂ, ನಾನಾಪಥಮಹಾಶೈವತಂತ್ರನಿರ್ವಾಹತತ್ಪರೌ=ನಾನಾ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ, ಮಹಾ ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೂ, ವೇದಾಂತಸಾರಸರ್ವಸ್ವವಿವೇಚನವಿಚಕ್ಷಣೌ=ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರೂ, ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧೌ=ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಭೌತಿಕ ಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ, ನಿರಾತಂಕೌ=ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತಡೆಯಿಲ್ಲದವರೂ, ನಿರಂಕುಶಪರಾಕ್ರಮೌ=ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವರೂ, ಆಗಿದ್ದರು. ಸರ್ವಕಾರ್ಯೇಷು ಸಮರ್ಥೌ=ಸರ್ವಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಸಮರ್ಥರೂ, ವಿಶ್ವಾಸಂ ಪರಮಾಶ್ರಿತೌ=ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸಪಾತ್ರರೂ, ಆದ ತಾದೃಶೌ=ಅಂತಹ, ತೌ ಮಹಾಭಾಗೌ=ಆ ಮಹಿಮಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಅವರನ್ನು, ಸಂವೀಕ್ಷ್ಯ=ಚನ್ನಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ, ವಿಭುಃ=ವ್ಯಾಪಕನಾದ, ಪರಮೇಶ್ವರಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನು, ನಿಯತೌ=ನಿಶ್ಚಿತರಾದ, ಅಂತಃಪುರದ್ವಾರಪಾಲೌ=ಅಂತಃಪುರದ ದ್ವಾರಪಾಲರನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಮೇ=ನಿಯಮಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವಸೃಷ್ಟಿಯ ಅನಂತರ ಶಿವಗಣರಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರೂ, ಅಘಟಿತ ಘಟನಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥರಾದ

ವರೂ, ಆಣವ-ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕಗಳೆಂಬ ಮಲತ್ರಯ ರಹಿತರೂ, ತಮ್ಮ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಬೆಳಗುವವರೂ, ಆತ್ಮಾನಂದ ರಸಾಸ್ವಾದನಾಸಕ್ತರೂ, ಜನನ-ಮರಣ ರಹಿತರೂ, ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬಲ್ಲವರೂ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಪರಿಶೀಲಕರೂ, ಶಾಶ್ವತ ಅಣಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ, ಅಪ್ರತಿಹತ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವರೂ, ಶುದ್ಧಾತ್ಮರೂ, ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸ ಪಾತ್ರರೂ ಆದ " ಆ ರೇಣುಕ ಮತ್ತು ದಾರುಕ "ರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಶಿವಗಣರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಗಣೇಶ್ವರೌ ರೇಣುಕ ದಾರುಕಾವುಭೌ ।
ವಿಶ್ವಾಸಭೂತೌ ನವ-ಚಂದ್ರಮೌಳೇಃ ।
ಅಂತಃಪುರದ್ವಾರಗತೌ ಸದಾ ತೌ ।
ವಿತೇನತುರ್ವಿಶ್ವಪತೇಸ್ತು ಸೇವಾಂ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ : ನವಚಂದ್ರಮೌಳೇಃ=ಬಾಲಚಂದ್ರನನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಪರಮಾತ್ಮನ, ವಿಶ್ವಾಸಭೂತೌ=ವಿಶ್ವಾಸಪಾತ್ರರಾದ, ಅಂತಃಪುರದ್ವಾರಗತೌ=ಅಂತಃಪುರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಾದ, ತೌ=ಆ, ಉಭೌ=ಇಬ್ಬರಾದ, ರೇಣುಕ ದಾರುಕೌ = ರೇಣುಕ-ದಾರುಕರೆಂಬ, ಗಣೇಶ್ವರೌ = ಗಣೇಶ್ವರರು, ಸದಾ= ಯಾವಾಗಲೂ, ವಿಶ್ವಪತೇಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸೇವಾಂ= ಸೇವೆಯನ್ನು, ವಿತೇನತುಃ=ಮಾಡಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ರೇಣುಕ ದಾರುಕರೆಂಬ ಗಣಾಧೀಶ್ವರರು ಚಂದ್ರಮೌಳಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಂತಃಪುರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರು.

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ
ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯವಂಶವರ್ಣನಂ ನಾಮ
ದ್ವಿತೀಯಃಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಃ

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ: ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಈ ಎರಡನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದ "ತೇಷು ಪ್ರಮಥವರ್ಗೇಷು .. .."ಎಂಬ ೨೯ ನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ "ಗಣೇಶ್ವರೌ ರೇಣುಕದಾರುಕಾವುಭೌ"... ....ಎಂಬ ೩೫ ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಏಳು ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಲಿಂ॥ ಶ್ರೀ ಮಣೂರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಿಂದ ಮರಾಠಿ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ವೀರಶೈವ ಲಿಂಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ (ಪ್ರಕಾಶಕರು ಲಿಂ॥ ಶ್ರೀ ವಾರದ ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು)ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲಿಂ॥ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಆರ್. ಕರಿಬಸವಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿರುವ (ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಶ್ರೀ ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯರ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಂ ಕರಿಬಸವಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಬರೆದಿರುವ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಸಹಿತ) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, "ಶಿವಾಗಮದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವವು" ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, ಲಿಂ. ಪಂ. ಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೆಂಬುದರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ. ವಾಚಕರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸುವರಾಗಿ ನಂಬಿಕೆ.

ತೃತೀಯಃ ಪರಿಚ್ಛೇದಃ

ಅವತರಣಿಕಾ ೧

ಕವಿಯು ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೈಲಾಸವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕದಾಚಿದಥ ಕೈಲಾಸೇ ಕಲಧೌತಶಿಲಾಮಯೇ ।
ಗಂಧರ್ವವಾಮನಯನಾಕ್ರೀಡಾಮೌಕ್ತಿಕದರ್ಪಣೇ ॥೧॥

ಅರ್ಥ : ಅಥ=ಅನಂತರ, ಕದಾಚಿತ್=ಒಂದಾನೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಕಲಧೌತಶಿಲಾಮಯೇ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾಷಾಣದಿಂದ ತುಂಬಿದ, ಗಂಧರ್ವ ವಾಮನಯನಾಕ್ರೀಡಾಮೌಕ್ತಿಕದರ್ಪಣೇ = ಗಂಧರ್ವಸ್ತ್ರೀಯರ ಕ್ರೀಡೆಗೆ ಮುತ್ತಿನ ದರ್ಪಣದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಕೈಲಾಸೇ=ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ-ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರತ್ನಮಂಟಪ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದನು-ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಂಟು-ಒಂಭತ್ತನೇ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ.

ಮಂದಾರಬಕುಲಾಶೋಕಮಾಕಂದಪ್ರಾಯಭೂರುಹೇ ।
ಮಲ್ಲೀಮರಂದನಿಷ್ಯಂದಪಾನಪೀನಮಧುವ್ರತೇ ॥೨॥

ಅರ್ಥ : ಮಂದಾರ-ಬಕುಲ-ಅಶೋಕ-ಮಾಕಂದಪ್ರಾಯಭೂರುಹೇ= ಮಂದಾರ, ಬಕುಲ, ಅಶೋಕ, ಮಾವು ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾದ, ಮಲ್ಲೀಮರಂದನಿಷ್ಯಂದ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಪರಿಮಳದ, ಪಾನಪೀನಮಧುವ್ರತೇ=ಪಾನದಿಂದ ಪರಿಪುಷ್ಟಗಳಾದ ಭ್ರಮರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವೆಂದು ಭಾವವು.

ಕುಂಕುಮಸ್ತಬಕಾಮೋದಕೂಲಂಕಷಹರಿನ್ಮುಖೇ ।
ಕಲಕಂಠಕುಲಾಲಾಪಕಂದಲದ್ರಾಗಬಂಧುರೇ ॥೩॥

ಅರ್ಥ : ಕುಂಕುಮಸ್ತಬಕ=ಕೆಂಪು ಹೂವುಗಳ ಗುಚ್ಛದ, ಆಮೋದ= ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ, ಕೂಲಂಕಷ=ತುಂಬಿದ, ಹರಿನ್ಮುಖೇ = ದಿಕ್ಪ್ರದೇಶಗಳುಳ್ಳ,

ಕಲಕಂಠ = ಕೋಗಿಲೆಗಳ, ಕುಲ=ಸಮೂಹದ, ಆಲಾಪಕಂದಲ = ಮಧು ಧ್ವನಿಯಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾದ, ರಾಗಬಂಧುರೇ = ಪಂಚಮಸ್ವರದಿಂದ ಮನೋ ಹರವಾದ (ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ),

ಕಿನ್ನರೀಗೀತಮಾಧುರ್ಯಪರಿವಾಹಿತಗಹ್ವರೇ ।
ಸಾನಂದವರಯೋಗೀಂದ್ರಬೃಂದಾಲಂಕೃತಕಂದರೇ ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ಕಿನ್ನರೀ=ಕಿನ್ನರ ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಗೀತ=ಗಾನದ, ಮಾಧುರ್ಯ= ಮಧುರಧ್ವನಿಯಿಂದ, ಪರಿವಾಹಿತ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಗಹ್ವರೇ=ಗವಿಗಳುಳ್ಳ, ಸಾನಂದವರಯೋಗೀಂದ್ರ=ಸಾನಂದಯೋಗಿಗಳ, ವೃಂದ = ಸಮೂಹದಿಂದ, ಆಲಂಕೃತ=ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಂದರೇ=ಗುಹೆಗಳುಳ್ಳ (ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ),

ಹೇಮಾರವಿಂದಕಲಿಕಾಸುಗಂಧಿರಸಮಾನಸೇ ।
ಶಾತಕುಂಭಮಯೋತ್ತುಂಗಶತಸ್ತಂಭವಿರಾಜಿತೇ ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಹೇಮಾರವಿಂದ=ಸುವರ್ಣಕಮಲಗಳ, ಕಲಿಕಾ=ಮೊಗ್ಗೆಗಳ, ಸುಗಂಧಿರಸ = ಸುಗಂಧಿರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ, ಮಾನಸೇ = ಮಾನಸಸರೋವರ ವುಳ್ಳ, ಶಾತಕುಂಭಮಯ = ಸುವರ್ಣಮಯಗಳಾದ, ಉತ್ತುಂಗ = ಉನ್ನತ ಗಳಾದ, ಶತಸ್ತಂಭ=ನೂರಾರು ಕಂಭಗಳಿಂದ, ವಿರಾಜಿತೇ=ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ (ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ), (ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ),

ಮಾಣಿಕ್ಯದೀಪಕಲಿಕಾಮರೀಚಿದ್ಯೋತಿತಾಂತರೇ ।
ದ್ವಾರತೋರಣಸಂರೂಢಶಂಖಪದ್ಮನಿಧಿದ್ವಯೇ ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ಮಾಣಿಕ್ಯದೀಪಕಲಿಕಾ = ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪಜ್ವಾಲೆಯ, ಮರೀಚಿ=ಕಾಂತಿಯಿಂದ, ದ್ಯೋತಿತಾಂತರೇ=ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಅಂತಃಪುರ ವುಳ್ಳ, ದ್ವಾರತೋರಣ=ಹೊರಬಾಗಿಲಲ್ಲಿರುವ ತೋರಣದ ಎರಡು ಕಂಭಗಳ ಮೇಲೆ, ಸಂರೂಢ=ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಂಖಪದ್ಮನಿಧಿದ್ವಯೇ=ಶಂಖ ಮತ್ತು ಪದ್ಮ ವೆಂಬ ನಿಧಿಯುಳ್ಳ (ರತ್ನಮಂಟಪದಲ್ಲಿ),

ಮುಕ್ತಾತಾರಕಿತೋದಾರವಿತಾನಾಂಬರಮಂಡಿತೇ ।
ಸ್ಪರ್ಶಲಕ್ಷಿತವೈಡೂರ್ಯಮಯಭಿತ್ತಿಪರಂಪರೇ ॥೯॥

ಅರ್ಥ : ಮುಕ್ತಾತಾರಕಿತೋದಾರ=ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತಿರುವ ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ, ವಿತಾನಾಂಬರ= ವಿಶಾಲವಾದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಿನ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ, ಮಂಡಿತೇ=ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಸ್ಪರ್ಶಲಕ್ಷಿತ=ಮುಟ್ಟುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾದ, ವೈಡೂರ್ಯಮಯ= ವೈಡೂರ್ಯಮಣಿಮಯವಾದ, ಭಿತ್ತಿಪರಂಪರೇ=ಗೋಡೆಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ (ರತ್ನಮಂಟಪದಲ್ಲಿ),

ಸಂಚರತ್ಪ್ರಮಥಶ್ರೇಣೀಪದವಾಚಾಲನೂಪುರೇ ।
ಪ್ರವಾಲವಲಭೀಶೃಂಗಶೃಂಗಾರಮಣಿಮಂಟಪೇ ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ಸಂಚರತ್=ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಮಥಶ್ರೇಣೀ=ಪ್ರಮಥ ಸಮುದಾಯದ, ಪದವಾಚಾಲನೂಪುರೇ = ಚರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಸರಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಾಯಮಾನವಾದ, ಪ್ರವಾಲ=ಹವಳದ, ವಲಭೀಶೃಂಗ=ಪ್ರಾಕಾರ ಶೃಂಗಗಳಿಂದ, ಶೃಂಗಾರ=ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಮಣಿಮಂಟಪೇ=ರತ್ನಮಂಟಪದಲ್ಲಿ-ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಶಿವನ ಕೈಲಾಸದ ಹಾಗೂ ರತ್ನಮಂಟಪದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಸಾರರೂಪವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ-ಶಿವನು ನಿವಾಸಿಸುವ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತವು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಗಂಧರ್ವ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕ್ರೀಡೆಯ ಮುತ್ತಿನ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತವು ಮಂದಾರ, ಬಕುಲ, ಅಶೋಕ ಮಾವು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿರುವದಲ್ಲದೇ, ಇಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕುಸುಮಗಳ ಮಕರಂದವನ್ನು ಸವಿದ ಭ್ರಮರಗಳು ಪರಿಪುಷ್ಟಗಳಾಗಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಲಿವೆ. ಕೆಂಪು ಕುಸುಮಗಳ ಗುಚ್ಛಗಳ ಪರಿಮಳದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳು ಸುಗಂಧಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿದ್ದವಲ್ಲದೇ, ಇಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೂ ಆ ಪರಿಮಳದಿಂದ ಯುಕ್ತಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೋಗಿಲೆಗಳ "ಕುಹೂಽಽಽ" "ಕುಹೂಽಽಽ" ಎಂಬ ಪಂಚಮಧ್ವನಿಯು ಆ ಪರ್ವತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಪರ್ವತದ ಕೆಲವು ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಧುರವಾದ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾನಂದಯೋಗೀಂದ್ರರ ಅನೇಕ ಜನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಮಾನಸ ಸರೋವರವು ತನ್ನ ಸುವರ್ಣ ಕಮಲಗಳ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಪರ್ವತವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಗಂಧಭರಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತ್ತು.

ಈ ಕೈಲಾಸಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸುವರ್ಣ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ ವಿಶಾಲ ಕಂಭಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಂಟಪವು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದಿವ್ಯರತ್ನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ ದೀಪಗಳ ಪ್ರಕಾಶವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಂಟಪದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ತೋರಣಸ್ತಂಭಗಳಮೇಲೆ ಶಂಖ ಹಾಗೂ ಪದ್ಮಗಳೆಂಬ ನಿಧಿಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿದ್ದರು. ಆ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಂಟಪದ ಛತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರದಂತಿರುವ ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೇ, ಗೋಡೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು ವೈಡೂರ್ಯಮಣಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮಥಪುಂಗವರ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಶಬ್ದಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಸಂಪತ್ಭರಿತವಾದ ಆ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಹವಳದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಶಿಖರಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ-ಒಂದಾನೊಂದು ಸಮಯ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಸೀನನಾಗಿದ್ದನು ಎಂದು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧

ಇಂತಹ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಆಸೀನನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಹದಿನೈದು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಮಂದಾರುದೇವಮುಕುಟಮಂದಾರರಸವಾಸಿತಂ।
ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನಂ ದಿವ್ಯಮಧ್ಯಸ್ಥಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ॥೯॥

ಅರ್ಥ : ವಂದಾರು=ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ, ದೇವ=ದೇವತೆಗಳ, ಮಕುಟಮಂದಾರ=ಕಿರೀಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಂದಾರಕುಸುಮಗಳ, ರಸ=ಸರಿವುಳದಿಂದ,

ವಾಸಿತಂ=ಸುವಾಸಿತವಾಗಿರುವ, ದಿವ್ಯಂ=ದೇವಲೋಕಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಂ=ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು, ಅಧ್ಯಸ್ತಂ=ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕುಳಿತಿರುವ, ಪರ ಮೇಶ್ವರಂ=ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಮುಂದೆ ಅನ್ವಯ.

ತಮಾಸ್ಥಾನಗತಂ ದೇವಂ ಸರ್ವಲೋಕಮಹೇಶ್ವರಂ ।
ತ್ರಯ್ಯಂತಕಮಲಾರಣ್ಯವಿಹಾರಕಲಹಂಸಕಂ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ : ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ತ್ರಯೀ=ವೇದಗಳ, ಅಂತ=ಕೊನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತೆಂಬ, ಕಮಲಾರಣ್ಯ=ಕಮಲಗಳ ವನದಲ್ಲಿ, ವಿಹಾರ=ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಕಲಹಂಸಕಂ= ರಾಜಹಂಸನಂತಿರುವ, ಆಸ್ಥಾನಗತಂ=ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ, ಸರ್ವಲೋಕ ಮಹೇಶ್ವರಂ=ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ, ತಂ ದೇವಂ=ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದೇವನಾದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು (ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು),

ಉದಾರಗುಣಮೋಂಕಾರಶುಕ್ತಿಕಾಪುಟಮೌಕ್ತಿಕಂ ।
ಸರ್ವಮಂಗಲಸೌಭಾಗ್ಯಸಮುದಾಯನಿಕೇತನಂ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ : ಉದಾರಗುಣಂ=ಔದಾರ್ಯಗುಣವುಳ್ಳ, ಓಂಕಾರ=ಓಂಕಾರ ವೆಂಬ, ಶುಕ್ತಿಕಾಪುಟ=ಶುಕ್ತಿಕಾಪುಟಕ್ಕೆ, ಮೌಕ್ತಿಕಂ=ಮುತ್ತಿನ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಸರ್ವ=ನಾನಾಪ್ರಕಾರಗಳಾದ, ಮಂಗಲ=ಮಂಗಲಗಳ, ಸೌಭಾಗ್ಯ=ಸೌಭಾಗ್ಯ ಗಳ, ಸಮುದಾಯ=ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ನಿಕೇತನಂ-ಮಂದಿರಸ್ವರೂಪನೂ,

ಸಂಸಾರವಿಷಮೂರ್ಛಾಲಜೀವಸಂಜೀವನೌಷಧಂ ।
ನಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ಕೈವಲ್ಯಸುರಪಾದಪಂ ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ : ಸಂಸಾರ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ, ವಿಷ=ವಿಷದಿಂದ, ಮೂರ್ಛಾಲ= ಮೂರ್ಛಿತರಾದ, ಜೀವ=ಜೀವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ. ಸಂಜೀವನೌಷಧಮ್=ಸಂಜೀವಿನೀ ಔಷಧದಂತಿರುವ, ನಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶ=ಸ್ವಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ=ನಿರ್ಮಲ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ, ಕೈವಲ್ಯಸುರಪಾದಪಂ=ಮುಕ್ತಿರೂಪ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನಾಗಿರುವ,

ಅನಂತಪರಮಾನಂದಮಕರಂದಮಧುವ್ರತಂ ।
ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಲತಾಪುಷ್ಯತ್ತ್ರಿಲೋಕೀಪುಷ್ಪಕೋರಕಂ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ : ಅನಂತ=ಅಪಾರವಾದ, ಪರಮಾನಂದ=ಪರಮಾನಂದವೆಂಬ, ಮಕರಂದ=ಪುಷ್ಪರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ, ಮಧುವ್ರತಂ=ಭೃಂಗಸ್ವರೂಪನಾದ, ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ=ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧದಿಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ, ಲತಾ=ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ, ಪುಷ್ಯತ್=ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ, ತ್ರಿಲೋಕೀ=ಮೂರು ಲೋಕಗಳೆಂಬ, ಪುಷ್ಪ=ಹೂವುಗಳ, ಕೋರಕಂ=ಮೊಗ್ಗೆಗಳನ್ನುಳ್ಳವನಾದ,

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕುಂಡಿಕಾಷಂಡಪಿಂಡೀಕರಣಪಂಡಿತಂ ।
ಸಮಸ್ತದೇವತಾಚಕ್ರಚಕ್ರವರ್ತಿಪದೇ ಸ್ಥಿತಂ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ : ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ=ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೆಂಬ, ಕುಂಡಿಕಾ=ಪಾತ್ರೆಗಳ, ಷಂಡ = ಸಮೂಹವನ್ನು, ಪಿಂಡೀಕರಣ = ಒಂದುಗೂಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ, ಪಂಡಿತಂ=ಕುಶಲನಾದ, ಸಮಸ್ತ=ಎಲ್ಲ, ದೇವತಾಚಕ್ರ=ದೇವತಾಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಪದೇ=ಸಾರ್ವಭೌಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿತಂ=ಇರುತ್ತಿರುವ,

ಚಂದ್ರಬಿಂಬಾಯುತಚ್ಛಾಯಾದಾಯಾದದ್ಯುತಿವಿಗ್ರಹಂ ।
ಮಾಣಿಕ್ಯಮುಕುಟಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಜರೀಪಿಂಜರಾಂಬರಂ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ : ಅಯುತ = ಹತ್ತುಸಾವಿರ, ಚಂದ್ರಬಿಂಬಚ್ಛಾಯಾ = ಚಂದ್ರಮಂಡಲಗಳ ಕಾಂತಿಗೆ, ದಾಯಾದ=ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವ, ದ್ಯುತಿ=ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಿಗ್ರಹಂ=ದೇಹವುಳ್ಳ, ಮಾಣಿಕ್ಯಮುಕುಟ=ರತ್ನ ಕಿರೀಟಗಳ(ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಬಂದ ದೇವತೆಗಳ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ) ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಜರೀ=ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ಕಿರಣಗಳಿಂದ, ಪಿಂಜರಾಂಬರಂ=ವಿಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರವುಳ್ಳವನಾದ,

ಚೂಡಾಲಂ ಸೋಮಕಲಯಾ ಸುಕುಮಾರಬಿಸಾಭಯಾ ।
ಕಲ್ಯಾಣಪುಷ್ಪಕಲಿಕಾಕರ್ಣಪೂರಮನೋಹರಂ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ : ಸುಕುಮಾರ=ಕೋಮಲವಾದ, ಬಿಸ=ಕಮಲತಂತುವಿನಂತೆ, ಆಭಯಾ=ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಸೋಮಕಲಯಾ=ಚಂದ್ರಕಲೆಯಿಂದ, ಚೂಡಾಲಂ=

ಶಿರೋಭೂಷಣವಾದವನಾದ, ಕಲ್ಯಾಣ = ಮಂಗಲಗಳಾದ, ಪುಷ್ಪಕಲಿಕಾ = ಹೂವಿನ ಮೊಗ್ಗೆಗಳೆಂಬ, ಕರ್ಣಪೂರ=ಕರ್ಣಾಭರಣದಿಂದ, ಮನೋಹರಂ= ಸುಂದರನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ,

ಮುಕ್ತಾವಲಯಸಂಬದ್ಧರುಂಡಮಾಲಾವಿರಾಜಿತಂ ।
ಪರ್ಯಾಪ್ತಚಂದ್ರಸೌಂದರ್ಯಪರಿಪಂಥಿಮುಖಶ್ರಿಯಂ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ : ಮುಕ್ತಾವಲಯ = ಮುತ್ತಿನಸರಗಳಿಂದ, ಸಂಬದ್ಧ=ಯುಕ್ತವಾದ, ರುಂಡಮಾಲಾ=ರುಂಡಮಾಲೆಯಿಂದ, ವಿರಾಜಿತಂ=ಶೋಭಿಸುವವನಾದ, ಪರ್ಯಾಪ್ತ=ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಚಂದ್ರ=ಚಂದ್ರನ, ಸೌಂದರ್ಯ=ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ಪರಿಪಂಥಿ=ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಮುಖಶ್ರಿಯಂ=ಮುಖದಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನಾದ,

ಪ್ರಾತಃ ಸಂಪುಲ್ಲಕಮಲಪ್ರತೀಕಾಶತ್ರಿಲೋಚನಂ ।
ಮಂದಸ್ಮಿತಮಿತಾಲಾಪಮಧುರಾಧರಪಲ್ಲವಂ ।೧೮॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರಾತಃ=ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಂಪುಲ್ಲ=ಅರಳಿದ, ಕಮಲ=ಕಮಲಗಳಿಗೆ. ಪ್ರತೀಕಾಶ=ಸಮಾನಗಳಾದ, ತ್ರಿಲೋಚನಂ=ಮೂರು ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳವನಾದ, ಮಂದಸ್ಮಿತ=ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಿಂದ, ಮಿತಾಲಾಪ=ಮಿತಭಾಷಣದಿಂದ ಯುಕ್ತಗಳಾದ, ಮಧುರಾಧರಪಲ್ಲವಂ=ಸುಮನೋಹರವಾದ ತುಟಿಗಳುಳ್ಳವನಾದ.

ಗಂಡಮಂಡಲಪರ್ಯಂತಕ್ರೀಡನ್ಮಕರಕುಂಡಲಂ ।
ಕಾಲಿಮ್ನಾ ಕಾಲಕೂಟಸ್ಯ ಕಂಠನಾಲೇ ಕಲಂಕಿತಂ ।೧೯॥

ಅರ್ಥ : ಗಂಡಮಂಡಲಪರ್ಯಂತ=ಗಲ್ಲದವರೆಗೆ, ಕ್ರೀಡನ್=ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುವ, ಮಕರಕುಂಡಲಂ=ಮೊಸಳೆಯಾಕಾರದ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಕಂಠನಾಲೇ=ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಕಾಲಕೂಟಸ್ಯ=ಕಾಲಕೂಟ ವಿಷದ, ಕಾಲಿಮ್ನಾ=ಕಪ್ಪುಛಾಯೆಯಿಂದ, ಕಲಂಕಿತಂ=ಕಪ್ಪುಕಲೆಯುಳ್ಳವನಾದ,

ಮಣಿಕಂಕಣಕೇಯೂರಮರೀಚಿಕರಪಲ್ಲವೈಃ ।
ಚತುರ್ಭಿಃ ಸಂವಿರಾಜಂತಂ ಬಾಹುಮಂದಾರಶಾಖಿಭಿಃ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ : ಮಣಿಕಂಕಣ=ರತ್ನದ ಕಡಗಗಳ, ಕೇಯೂರ=ರತ್ನಮಯ ಭುಜಕಿರೀಟ (ತೋಳುಬಳೆ)ಗಳ, ಮರೀಚಿ=ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕಿ ಪಲ್ಲವೈಃ=ಚಿಗುರಿನಂತೆ ಕೋಮಲಗಳಾದ ಹಸ್ತಗಳುಳ್ಳ, ಮತ್ತು ಚತುರ್ಭಿಃ ಮಂದಾರಶಾಖಿಭಿಃ=ಮಂದಾರವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಸುಂದರಗಳಾದ ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳಿಂದ, ಸಂವಿರಾಜಂತಂ=ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ,

ಗೌರೀಪಯೋಧರಾಶ್ಲೇಷಕೃತಾರ್ಥಭುಜಮಧ್ಯಮಂ ।
ಸುವರ್ಣಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಂಕಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೌಶೇಯವಾಸಸಂ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ : ಗೌರೀ = ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯ, ಪಯೋಧರ = ಕುಚಗಳ, ಆಶ್ಲೇಷ=ಆಲಿಂಗನದಿಂದ, ಕೃತಾರ್ಥ=ಸಾರ್ಥಕವಾದ, ಭುಜಮಧ್ಯಮಂ= ಎದೆಯುಳ್ಳಂತಹ, ಸುವರ್ಣ=ಸುವರ್ಣದ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಂಕಂ=ಯಜ್ಞೋ ಪವೀತದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ=ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಕೌಶೇಯ= ರೇಶ್ಮೆಯ, ವಾಸಸಂ=ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ,

ನಾಭಿಸ್ಥಾನಾವಲಂಬಿನ್ಯಾ ನವಮೌಕ್ತಿಕಮಾಲಯಾ ।
ಗಂಗಯೇವ ಕೃತಾಶ್ಲೇಷಂ ಮೌಲಿಭಾಗಾವತೀರ್ಣಯಾ ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ : ನಾಭಿಸ್ಥಾನ=ನಾಭಿಸ್ಥಾನದವರೆಗೆ, ಆವಲಂಬಿನ್ಯಾ=ಜೋಲಾಡು ತ್ತಿರುವ. ಮೌಲಿಭಾಗ=ಮಸ್ತಕಭಾಗದಿಂದ, ಅವತೀರ್ಣಯಾ=ಇಳಿದುಬಂದ, ಗಂಗಯೇವ=ಗಂಗೆಯೋ ಏನೋ ಎಂಬಂತೆ ಇರುವ, ನವ=ನೂತನವಾದ, ಮೌಕ್ತಿಕಮಾಲಯಾ=ಮುತ್ತಿನಸರದಿಂದ, ಕೃತಾಶ್ಲೇಷಂ=ಆಲಿಂಗಿತನಾಗಿರುವ,

ಪದೇನ ಮಣಿಮಂಜೀರಪ್ರಭಾಪಲ್ಲವಿತಶ್ರಿಯಾ ।
ಚಂದ್ರವತ್ ಸ್ಫಾಟಿಕಂ ಪೀಠಂ ಸಮಾವೃತ್ಯ ಸ್ಥಿತಂ ಪುರಃ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ : ಪುರಃ=ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮಣಿಮಂಜೀರ=ರತ್ನನೂಪುರಗಳ ಪ್ರಭಾ = ಕಾಂತಿಯಿಂದ, ಪಲ್ಲವಿತಶ್ರಿಯಾ = ಪಲ್ಲವಾಕಾರದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಪದೇನ=ಪಾದದಿಂದ, ಚಂದ್ರವತ್=ಚಂದ್ರನಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವ, ಸ್ಫಾಟಿಕಂ=ಸ್ಫಟಿಕಮಯವಾದ, ಪೀಠಂ=ಪಾದಪೀಠವನ್ನು, ಸಮಾವೃತ್ಯ= ಮೆಟ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಂ=ಕುಳಿತಿರುವ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು ಸೇವಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಭಾವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಒಂಭತ್ತನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೇ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೆ ಸಿಂಹಾಸನಾಸೀನನಾದ ಪರಶಿವನನ್ನು ನಾನಾವಿಧದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಈಗ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ—ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಆ ಪರಶಿವನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಮಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳ ಕಿರೀಟಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಂದಾರ ಪುಷ್ಪಗಳ ಸುಗಂಧವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿತ್ತು. ದೇವಾದಿದೇವನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಅತ್ಯಂತ ಉದಾರ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಚಿಪ್ಪಿನಿಂದ ಉದಯಿಸಿದ ಮುತ್ತಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಮಂಗಲ ಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಂದಿರಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದನು. ಸಂಸಾರರೂಪವಾದ ವಿಷಪಾನದಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತರಾದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸಂಜೀವನಿ ಔಷಧದಂತಿರುವ ಶಿವನು ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶಾಶ್ವತಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಆ ಪರಶಿವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸೃಜಿಸಿದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಲಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನಂತಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಇವನು ಸಕಲ ದೇವತಾ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನ ದೇಹದ ಕಾಂತಿಯು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಚಂದ್ರರ ಕಾಂತಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೇ, ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಬಂದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳ ಕಿರೀಟಗಳಲ್ಲಿಯ ರತ್ನಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶಿವನ ವಸ್ತ್ರಗಳು ನಾನಾ ವರ್ಣರಂಜಿತಗಳಾಗಿ ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅತಿ ಕೋಮಲವಾದ ಕಮಲದ ದಂಟನಂತೆ ಇರುವ ಬಾಲಚಂದ್ರನನ್ನು ತನ್ನ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಶಿವನು, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಕರಗಳಾದ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಕುಂಡಲಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಮುಖಮಂಡಲವುಳ್ಳ ಶಿವನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಸರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ರುಂಡಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಶಿವನ ತ್ರಿನೇತ್ರಗಳು ಅರಳಿದ ಕಮಲಗಳಂತೆ ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಪೋಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಕರ

ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಶಿವನ ಕಂಠವು, ಕಾಲಕೂಟ ವಿಷದ ಪಾನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ರೆಂಬೆಗಳಂತಿರು ಶಿವನ ನಾಲ್ಕೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಭುಜಕೀರೀಟ(ತೋಳ ಬಂದಿ)ಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಿನ್ನದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನೂ, ತೆಳುವಾದ ರೇಶ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ ಶಿವನು, ಪಾರ್ವತಿಯು ಕುಚಾಲಿಂಗನದಿಂದ ತನ್ನ ಎದೆಯನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಶಿವನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ನಾಭಿ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ಸರವು, ಶಿವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಲವನ್ನು ಗಂಗೆಯು ಆಲಿಂಗಿಸಿರುವಳೋ ಏನೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸುಶೋಭಿತನಾದ ಶಿವನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮುಂದಿರುವ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಶಿಲೆಯಿಂ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪಾದಪೀಠದ ಮೇಲೆ ತನ್ನೊಂದು ಪಾದವನ್ನು ಇರಿಸಿ ಒಳ್ಳೆ ಠೀವಿಯಿಂದ ಆಸೀನನಾಗಿದ್ದನು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೩

ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಕವಿಯು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹದಿ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ—

ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವನಿವಾಸಿನ್ಯಾ ಮಂಗಲಪ್ರಿಯವೇಷಯಾ ।
ಸಮಸ್ತಲೋಕನಿರ್ಮಾಣಸಮವಾಯಸ್ವರೂಪಯಾ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ: ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವ=ಪರಶಿವನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ, ನಿವಾಸಿನ್ಯಾ= ಕುಳಿತಿರುವ, ಮಂಗಲ = ಮಂಗಲಕರಗಳೂ, ಪ್ರಿಯ=ಪ್ರಿಯಕರಗಳೂ ಆದ ವೇಷಾಯಾ=ವೇಷವುಳ್ಳ, ಸಮಸ್ತ=ಎಲ್ಲ, ಲೋಕ=ಭುವನಗಳ, ನಿರ್ಮಾಣ= ನಿರ್ಮಿಸುವದರಲ್ಲಿ, ಸಮವಾಯಸ್ವರೂಪಾಯಾ = ಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಸಮವಾಯ (ನಿತ್ಯ) ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವವಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯೊಡನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಶಿವನನ್ನು ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು–ಎಂದು ಮುಂದೆ ಅನ್ವಯ.

ಇಚ್ಛಾಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾರೂಪಬಹುಶಕ್ತಿವಿಲಾಸಯಾ ।
ವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿನ್ಯಾ ವಿನಾಭಾವವಿಹೀನಯಾ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ : ಇಚ್ಛಾ–ಜ್ಞಾನ–ಕ್ರಿಯಾರೂಪ=ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪವಾದ, ಬಹುಶಕ್ತಿ=ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ವಿಲಾಸಯಾ=ಕೂಡಿರುವವ ಳಾದ, ವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವ=ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಪ್ರಕಾಶಿನ್ಯಾ=ಪ್ರಕಾಶಿಸು ವವಳಾದ, ವಿನಾಭಾವವಿಹೀನಯಾ=ಶಿವನೊಡನೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ದಿಂದ ಇರುವವಳಾದ,

ಸಂಸಾರವಿಷಕಾಂತಾರದಾಹದಾವಾಗ್ನಿಲೇಖಯಾ ।
ಧಮ್ಮಿಲ್ಲಮಲ್ಲಿಕಾಮೋದಝುಂಕುರ್ವದ್ಭೃಂಗಮಾಲಯಾ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ : ಸಂಸಾರ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ, ವಿಷಕಾಂತಾರ=ವಿಷದ ಅರಣ್ಯ ವನ್ನು, ದಾಹ=ಸುಡುವದರಲ್ಲಿ, ದಾವಾಗ್ನಿಲೇಖಯಾ=ಅರಣ್ಯಾಗ್ನಿಯೋಪಾದಿ ಯಲ್ಲಿರುವ, ಧಮ್ಮಿಲ್ಲ=ತುರುಬಿನಲ್ಲಿರುವ, ಮಲ್ಲಿಕಾ=ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವುಗಳ, ಆಮೋದ=ಸುಗಂಧದಿಂದ, ಝುಂಕುರ್ವದ್=ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಭೃಂಗ ಮಾಲಯಾ=ಭ್ರಮರಗಳ ಪಂಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳಾದ,

ಸಂಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಸೌಭಾಗ್ಯಸಂವಾದಿ ಮುಖಪದ್ಮಯಾ
ನಾಸಾಮೌಕ್ತಿಕಲಾವಣ್ಯನಾಸೀರಸ್ಮಿತಶೋಭಯಾ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ : ಸಂಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಸೌಭಾಗ್ಯ=ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಸೌಂದರ್ಯ ದೊಡನೆ, ಸಂವಾದಿ=ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವ, ಮುಖಪದ್ಮಯಾ=ಮುಖಕಮಲ ವುಳ್ಳವಳಾದ, ನಾಸಾಮೌಕ್ತಿಕ=ನತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಮುತ್ತಿನ, ಲಾವಣ್ಯ=ಸೌಂದರ್ಯ ದಿಂದ, ನಾಸೀರಸ್ಮಿತ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಂದಹಾಸದ ಶೋಭೆಯಿಂದ, ಶೋಭಯಾ=ಶೋಭಾಯಮಾನಳಾದ,

ಮಣಿತಾಟಂಕರಂಗಾಂತರ್ವಲಿತಾಪಾಂಗಲೀಲಯಾ ।
ನೇತ್ರದ್ವಿತಯಸೌಂದರ್ಯನಿಂದಿತೇಂದೀವರತ್ವಿಷಾ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ : ಮಣಿ=ರತ್ನದ, ತಾಟಂಕ=ಕರ್ಣಾಭರಣ (ವ·ಲೆ) ಗಳೆಂಬ ರಂಗಾಂತಃ=ರಂಗಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಲಿತ=ಹೊರಳಿದ (ಚಲ್ಲಿದ) ಅಪಾಂಗಲೀಲಯಾ=ಕಟಾಕ್ಷ (ಕಡೆಗಣ್ಣನೋಟ) ವುಳ್ಳವಳಾದ, ನೇತ್ರ-ದ್ವಿತಯ=ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳ, ಸೌಂದರ್ಯ=ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ, ನಿಂದಿತ= ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಇಂದೀವರತ್ವಿಷಾ=ಕನ್ನೈದಿಲೆಗಳ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ,

ಕುಸುಮಾಯುಧಕೋದಂಡಕುಟಿಲಭ್ರೂವಿಲಾಸಯಾ ।
ಬಂಧೂಕಕುಸುಮಚ್ಛಾಯಾಬಂಧುಭೂತಾಧರಶ್ರಿಯಾ ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ : ಕುಸುಮಾಯುಧ=ಮನ್ಮಥನ, ಕೋದಂಡ=ಧನುಸ್ಸಿನಂತೆ, ಕುಟಿಲ=ವಕ್ರವಾಗಿರುವ (ಮಣಿದಿರುವ), ಭ್ರೂವಿಲಾಸಯಾ=ಹುಬ್ಬುಗಳ ಶೋಭೆಯುಳ್ಳವಳಾದ, ಬಂಧೂಕಕುಸುಮ=ಗುಲಾಬಿಹೂವಿನ, ಛಾಯಾ=ಕಾಂತಿಗೆ, ಬಂಧುಭೂತ=ಬಂಧುವಿನಂತಿರುವ, ಅಧರಶ್ರಿಯಾ=ತುಟಿಗಳ ಶೋಭೆಯುಳ್ಳವಳಾದ,

ಕಂಠನಾಲಜಿತಾನಂಗಕಂಬುಬಿಬ್ಬೋಕಸಂಪದಾ ।
ಬಾಹುದ್ವಿತಯಸೌಭಾಗ್ಯವಂಚಿತೋತ್ಪಲಮಾಲಯಾ ॥೪೦॥

ಅರ್ಥ : ಕಂಠನಾಲ = (ತನ್ನ) ಕುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ, ಜಿತ = ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನಂಗ=ಮನ್ಮಥನ, ಕಂಬುಬಿಬ್ಬೋಕ=ವಿಜಯಶಂಖನ ನಾದಮಧುರ್ಯದ, ಸಂಪದಾ=ಶೋಭೆಯುಳ್ಳವಳಾದ, ಬಾಹುದ್ವಿತಯ=ಎರಡೂ ಭುಜಗಳ, ಸೌಭಾಗ್ಯ=ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಂದ, ವಂಚಿತ=ವಂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಉತ್ಪಲಮಾಲಯಾ=ಕನ್ನೈದಿಲೆಯ ಮಾಲೆಯುಳ್ಳ,

ಸ್ಥಿರಯೌವನಲಾವಣ್ಯಶೃಂಗಾರಿತಶರೀರಯಾ ।
ಅತ್ಯಂತಕಠಿನೋತ್ತುಂಗಪೀವರಸ್ತನಭಾರಯಾ ॥೪೧॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ಥಿರ=ನಿತ್ಯವಾದ, ಯೌವನ=ತಾರುಣ್ಯದ, ಲಾವಣ್ಯ=ಲಾವಣ್ಯದಿಂದ, ಶೃಂಗಾರಿತ=ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ಶರೀರಯಾ=ಶರೀರವುಳ್ಳ, ಅತ್ಯಂತಕಠಿಣ=ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ, ಉತ್ತುಂಗ=ಉನ್ನತಗಳಾದ, ಪೀವರ=ಪುಷ್ಟಗಳಾದ, ಸ್ತನ=ಕುಚಗಳ, ಭಾರಯಾ=ಭಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದವಳಾದ,

ಮೃಣಾಲವಲ್ಲರೀತಂತುಬಂಧುಭೂತಾವಲಗ್ನಯಾ ।
ಶೃಂಗಾರತಟಿನೀತುಂಗಪುಲಿನಶ್ರೋಣಿಭಾರಯಾ ॥೪೨॥

ಅರ್ಥ : ಮೃಣಾಲ=ಕಮಲದ, ವಲ್ಲರೀ=ಬಳ್ಳಿಯ, ತಂತು=ತಂತುವಿಗೆ, ಬಂಧುಭೂತ=ಸಮಾನವಾದ, ಅವಲಗ್ನಯಾ=ನಡುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ (ಅತಿ ಸಣ್ಣ ನಡುವುಳ್ಳ), ಶೃಂಗಾರತಟಿನೀ=ಶೃಂಗಾರ ರೂಪನದಿಗೆ, ತುಂಗ

ಉನ್ನತವಾದ, ಪುಲಿನ=ಉಸುಕಿನ ದಿನ್ನೆಗಳಂತಿರುವ, ಶ್ರೋಣಿ=ನಿತಂಬಗಳ, ಭಾರಯಾ=ಭಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ,

ಕುಸುಂಭಕುಸುಮಚ್ಛಾಯಾ-ಕೋಮಲಾಂಬರಶೋಭಯಾ ।
ಶೃಂಗಾರೋದ್ಯಾನಸಂರಂಭರಂಭಾಸ್ತಂಭೋರುಕಾಂಡಯಾ ॥೩೩॥

ಅರ್ಥ : ಕುಸುಂಭ=ಕುಸುಬೆಯ, ಕುಸುಮ=ಹೂವಿನ, ಛಾಯಾ=ಶೋಭೆಯಂತಿರುವ, ಕೋಮಲ = ರಮ್ಯವಾದ, ಅಂಬರ = ವಸ್ತ್ರದಿಂದ, ಶೋಭಯಾ=ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ಶೃಂಗಾರ=ಶೃಂಗಾರವೆಂಬ, ಉದ್ಯಾನ=ತೋಟದ, ಸಂರಂಭ=ಶೋಭೆಗೆ, ರಂಭಾಸ್ತಂಭ=ಬಾಳೆಯ ದಿಂಡಿನಂತಿರುವ, ಊರುಕಾಂಡಯಾ=ತೊಡೆಗಳುಳ್ಳವಳಾದ,

ಚೂತಪ್ರವಾಲಸುಷಮಾಸುಕುಮಾರಪದಾಬ್ಜಯಾ ।
ಸ್ಥಿರಮಂಗಲಶೃಂಗಾರಭೂಷಣಾಲಂಕೃತಾಂಗಯಾ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ : ಚೂತ=ಮಾವಿನ, ಪ್ರವಾಲ=ಚಿಗುರಿನಂತೆ, ಸುಷಮಾ=ಅತ್ಯಂತ ಶೋಭಾಯಮಾನಗಳಾದ, ಸುಕುಮಾರ=ಮೃದುಗಳಾದ, ಪದಾಬ್ಜಯಾ=ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವಳಾದ, ಸ್ಥಿರಮಂಗಲ=ನಿತ್ಯಮಂಗಲಾತ್ಮಕಗಳಾದ, ಶೃಂಗಾರ=ಶೃಂಗಾರಯೋಗ್ಯವಾದ, ಭೂಷಣ=ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ, ಅಲಂಕೃತಾಂಗಯಾ=ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವಳಾದ,

ಹಾರನೂಪುರಕೇಯೂರಚಮತ್ಕೃತಶರೀರಯಾ ।
ಚಕ್ಷುರಾನಂದಲತಯಾ ಸೌಭಾಗ್ಯಕುಲವಿದ್ಯಯಾ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ : ಹಾರ=ಪುಷ್ಪ-ರತ್ನಾದಿಗಳ ಹಾರದಿಂದ, ನೂಪುರ=ಕಾಲಿನ ಗೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ, ಕೇಯೂರ=ವಂಕಿಗಳಿಂದ, ಚಮತ್ಕೃತ=ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ಶರೀರಯಾ=ಶರೀರವುಳ್ಳವಳಾದ, ಚಕ್ಷುಃ=ನೋಡುವವರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ, ಆನಂದ ಲತಯಾ=ಆನಂದದ ಲತೆಯಂತಿರುವವಳಾದ, ಸೌಭಾಗ್ಯಕುಲವಿದ್ಯಯಾ=ಸೌಭಾಗ್ಯಕುಲವಿದ್ಯಾಸ್ವರೂಪಗಳೂ ಆದ,

ಉಮಯಾ ಸಮಮಾಸೀನಂ ಲೋಕಜಾಲಕುಟುಂಬಯಾ ।
ಅಪೂರ್ವರೂಪಮಭಜನ್ ಪರಿವಾರಾಃ ಸಮಂತತಃ ॥೩೬॥

ಅರ್ಥ : ಲೋಕಜಾಲಕುಟುಂಬಯಾ=ಸಕಲ ಲೋಕಗಳೇ ಕುಟುಂಬಗಳಾಗುಳ್ಳ, ಉಮಯಾ ಸಮಂ=ಉಮಾದೇವಿಯೊಡನೆ, ಆಸೀನಂ=ದಿವ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ, ಅಪೂರ್ವರೂಪಂ=ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, ಪರಿವಾರಾಃ=ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪರಿವಾರವು, ಸಮಂತತಃ=ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು, ಅಭಜನ್=ಸೇವೆಮಾಡಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಶಿವನ ವರ್ಣನೆಯ ನಂತರ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಹದಿಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಮಾಂಕಿತಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಸಾರವನ್ನೇ ಈಗ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ—

ಶಿವನ ವಾಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಪಾರ್ವತಿಯು ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಳೂ, ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಎಂಬ ನಾನಾ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವಳೂ, ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವಳೂ ಶಿವನನ್ನು ಅಗಲದೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವವಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಜನನ–ಮರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ವಿಷಮಯವಾದ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವನ್ನು ಸುಡುವ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವಿನ ಮಕರಂದಕ್ಕಾಗಿ ಭ್ರಮರಗಳೆಲ್ಲ ಝುಂಕಾರಮಾಡುತ್ತ ಅವಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಮುಖಮಂಡಲವುಳ್ಳ ಅವಳು ಮುತ್ತಿನ ನತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿದುದರಿಂದ ಆಕೆಯ ಮೂಗುಳ್ಳಗೆಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ರತ್ನದ ತಾಟಂಕ (ವೋಲೆ) ದತ್ತ ಹೊರಳಿದ ಪಾರ್ವತಿಯ ನೇತ್ರಗಳು ನೈದಿಲೆಗಳ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಂತಿದ್ದವು. ಬಾಗಿದ ಮನ್ಮಥನ ಬಿಲ್ಲಿನಾಕಾರದ ಹುಬ್ಬುಗಳುಳ್ಳ ಶಿವೆಯ ತುಟಿಗಳು ಗುಲಾಬಿಹೂವಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂತಿದ್ದವು. ಮನ್ಮಥನ ಶಂಖವನ್ನು ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಧ್ವನಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಗೆಲ್ಲುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಕಂಠವುಳ್ಳ, ಮತ್ತು ನೈದಿಲೆ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಗಳ ಸೊಬಗಿನಂತೆ ಇರುವ ತೋಳುಗಳುಳ್ಳ ಪಾರ್ವತಿಯ ಶರೀರವು, ಶಾಶ್ವತವಾದ ತಾರುಣ್ಯದಿಂದ

ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪೀವರಗಳೂ, ಉನ್ನತಗಳೂ, ಕಠಿಣಗಳೂ ಆದ ಸ್ತನ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಗಿರಿಜೆಯ ನಡುವು ತಾವರೆ ಬಳ್ಳಿಯ ದೇಂಟನಂತೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ಕಟಿಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಗಗಳು ಉಸುಕಿನ ದಿನ್ನೆಗಳಂತೆ ಅತಿ ಸ್ಥೂಲಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಬಾಳೆಯ ದಿಂಡುಗಳಂತೆ ನುಣುಪಾದ ತೊಡೆಗಳುಳ್ಳ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಕುಸುಬೆಹೂವಿನ ಬಣ್ಣದ ಅತಿ ಮೃದುವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಮಾವಿನ ಚಿಗುರಿನಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಗಳೂ, ಕೋಮಲಗಳೂ ಆದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಭವಾನಿಯು ಶಾಶ್ವತ ಮಂಗಲಪ್ರದಗಳಾದ ಶೃಂಗಾರಪೂರ್ಣ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಮುತ್ತಿನಹಾರ, ಕಾಲ್ಗೆಜ್ಜೆ, ವಂಕಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ ರುದ್ರಾಣಿಯು ನೋಡುವವರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳೇ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಗಳಾಗುಳ್ಳ ಈ ಉಮಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಶಿವನನ್ನು ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಸುತ್ತುವರಿದು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೪

ಹೀಗೆ ಪಾರ್ವತಿ–ಪರಮೇಶ್ವರರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಪುಂಡರೀಕಾಕೃತಿಸ್ಸ್ವಚ್ಛಂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಸಹೋದರಂ ।
ದಧೌ ತಸ್ಯ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಸೀತಮಾತಪವಾರಣಂ ॥೩೭॥

ಅರ್ಥ : ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಃ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ತಸ್ಯ=ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ, ಪುಂಡರೀಕಾಕೃತಿ=ಶುಭ್ರಕಮಲದಂತೆ, ಸ್ವಚ್ಛಂ=ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಸಹೋದರಂ=ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಂತೆ, ಸೀತಂ=ತಂಪಾದ, ಆತಪವಾರಣಂ=ಶ್ವೇತಛತ್ರವನ್ನು, ದಧೌ=ಧರಿಸಿದ್ದಳು (ಹಿಡಿದಿದ್ದಳು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ವೇತಕಮಲ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರರಂತೆ ಶುಭ್ರವೂ, ಶೀತಲವೂ ಆದ ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶಿವನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ತಂತ್ರೀಝಂಕಾರಕಾಲಿನ್ಯಾ ಸಂಗೀತಾಮೃತವಿದ್ಯಯಾ ।
ಉಪತಸ್ಥೇ ಮಹಾದೇವಮುಪಾಂತೇ ಚ ಸರಸ್ವತೀ ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ : ಸರಸ್ವತೀ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು, ತಂತ್ರೀ = ವೀಣೆಯ ಝಂಕಾರಕಾಲಿನ್ಯಾ = ಝಂಕಾರದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಂಗೀತಾಮೃತ ವಿದ್ಯಯಾ=ಅಮೃತದಂತಿರುವ ಗಾನವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ಉಪಾಂತೇ=ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಮಹಾದೇವಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಉಪತಸ್ಥೇ=ಸೇವಿಸಿದಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಕಟದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಸುಮಧುರ ವೀಣೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಅಮೃತಸದೃಶವಾದ ಗಾನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸಿದಳು.

ಝಣತ್ಕಂಕಣಜಾತೇನ ಹಸ್ತೇನೋಪನಿಷದ್ವಧೂಃ ।
ಓಂಕಾರತಾಲವೃಂತೇನ ವೀಜಯಾಮಾಸ ಶಂಕರಂ ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ : ಉಪನಿಷದ್ವಧೂಃ=ಉಪನಿಷತ್ತೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯಳು, ಝಣತ್ಕಂ ಕಣಜಾತೇನ=ಝಣಂಕರಿಸುವ ಬಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಹಸ್ತೇನ=ಕೈಯಿಂದ, ಓಂಕಾರ ತಾಲವೃಂತೇನ=ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಬೀಸಣಿಕೆಯಿಂದ, ಶಂಕರಂ=ಪರಮಾ ತ್ಮನಿಗೆ, ವೀಜಯಾಮಾಸ=ಗಾಳಿಯನ್ನು ಬೀಸಿದಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಉಪನಿಷತ್ತೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಬೀಸಣಿಕೆ ಯಿಂದ ಸುಮಧುರವಾದ ಬಳೆಗಳ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಚಲಚ್ಚಾಮರಿಕಾಹಸ್ತಾ ಝಂಕುರ್ವನ್ಮಣಿಕಂಕಣಾಃ ।
ಅಸೇವಂತ ತಮೀಶಾನಮಭಿತೋ ದಿವ್ಯಕನ್ಯಕಾಃ ॥೪೦॥

ಅರ್ಥ : ಝಂಕುರ್ವನ್=ಶಬ್ದಾಯಮಾನಗಳಾದ, ಮಣಿಕಂಕಣಾಃ=ರತ್ನದ ಬಳೆಗಳುಳ್ಳ, ಚಲತ್=ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ, ಚಾಮರಿಕಾಹಸ್ತಾಃ=ಚಾಮರ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಸ್ತಗಳುಳ್ಳ, ದಿವ್ಯಕನ್ಯಕಾಃ=ದೇವಲೋಕದ ಕನ್ಯೆಯರು

ತಂ=ಆ, ಈಶಾನಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭಿತಃ=ಸುತ್ತಲೂ, ಆಸೇವಂತ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೀಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರತ್ನದ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಇಂದ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು ಚಾಮರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಚಾಮರಾಣಾಂ ವಿಲೋಲಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ತನ್ಮುಖಮಂಡಲಂ ।
ರರಾಜ ರಾಜಹಂಸಾನಾಂ ಭ್ರಮತಾಮಿವ ಪಂಕಜಂ ॥೪೧॥

ಅರ್ಥ: ವಿಲೋಲಾನಾಂ=ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ, ಚಾಮರಾಣಾಂ=ಚಾಮರಗಳ, ಮಧ್ಯೇ=ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ತತ್=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಮುಖಮಂಡಲಂ=ಮುಖವು, ಭ್ರಮತಾಂ=ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ, ರಾಜಹಂಸಾನಾಂ=ರಾಜಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳ, ಮಧ್ಯೇ=ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪಂಕಜಮಿವ=ಕಮಲದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ರರಾಜ=ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ದೇವಕನ್ಯೆಯರಿಂದ ಬೀಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಚಾಮರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಶಿವನ ಮುಖಮಂಡಲವು, ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ರಾಜಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತಾವರೆ (ಕಮಲ) ಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಂತ್ರೇಣ ತಮಸೇವಂತ ವೇದಾಃ ಸಾಂಗವಿಭೂತಯಃ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಚೂಡಾಮಣಿಂ ಕಾಂತಂ ವಹಂತ ಇವ ಮೌಲಿಭಿಃ ॥೪೨॥

ಅರ್ಥ: ಸಾಂಗವಿಭೂತಯಃ=ಶಿಕ್ಷಾ-ವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ಷಡಂಗಯುಕ್ತಗಳಾದ, ವೇದಾಃ=ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು, ಮೌಲಿಭಿಃ=ಉಪನಿಷದ್ಭಾಗವೆಂಬ ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸುಗಳಿಂದ, ತಂ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಕಾಂತಂ=ಮನೋಹರವಾದ, ಚೂಡಾಮಣಿಂ=ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು, ವಹಂತಃ ಇವ=ಧರಿಸಿದಂತವುಗಳಾಗಿ, ಮಂತ್ರೇಣ=ಮಂತ್ರದಿಂದ, ಭಕ್ತ್ಯಾ=ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಅಸೇವಂತ=ಸೇವಿಸಿದವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಛಂದಸ್ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ (ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಸ್ವರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಕಲಿಸಲ್ಪಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ "ಶಿಕ್ಷಾ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮದ ವಿಧಿ-ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವೇದಾಂಗಕ್ಕೆ "ಕಲ್ಪ"ವೆನ್ನುವರು. ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ "ವ್ಯಾಕರಣ"ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಯಾಸ್ಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವರಣಾಪರವಾದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ನಿರುಕ್ತ"ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪದ್ಯಗಳ ವೃತ್ತವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ "ಛಂದಸ್" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಸೂರ್ಯಾದಿ ಗ್ರಹಗಳ ಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ "ಜ್ಯೋತಿಷ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.)ಗಳೆಂಬ ಷಡಂಗಗಳಿಂದಯುಕ್ತಗಳಾದ ಋಗಾದಿ ವೇದಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸಿನಂತಿರುವ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನೇಕಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಿಪುರಃಸರವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ತದೀಯಾಯುಧಧಾರಿಣ್ಯಸ್ತತ್ಸಮಾನವಿಭೂಷಣಾಃ ।
ಅಂಗಭೂತಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ ಕಾಶ್ಚಿದಾಸೇವಂತ ತಮೀಶ್ವರಂ ॥೪೩॥

ಅರ್ಥ : ತದೀಯ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಯುಧ=ಆಯುಧಗಳನ್ನು, ಧಾರಿಣ್ಯಃ=ಧರಿಸಿರುವ, ತತ್=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸಮಾನ=ಸಮಾನಗಳಾದ, ವಿಭೂಷಣಾಃ=ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ಅಂಗಭೂತಾಃ=ಶಿವನಿಗೆ ಅಂಗಭೂತರಾದ, ಕಾಶ್ಚಿತ್=ಕೆಲವು. ಸ್ತ್ರಿಯಃ=ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರು, ತಂ=ಆ, ಈಶ್ವರಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಆಸೇವಂತ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಆಯುಧ ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಗಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಪ್ತಾಧಿಕಾರಿಣಃ ಕೇಚಿದನಂತಪ್ರಮುಖಾ ಅಪಿ ।
ಅಷ್ಟೌ ವಿದ್ಯೇಶ್ವರಾ ದೇವಮಭಜಂತ ಸಮಂತತಃ ॥೪೪॥

ಅರ್ಥ : ಆಪ್ತಾಧಿಕಾರಿಣಃ=ಶಿವನಿಗೆ ಆಪ್ತಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ, ಅನಂತಪ್ರಮುಖಾಃ=ಅನಂತನೇ ಮೊದಲಾದ, ಅಷ್ಟೌ=ಎಂಟು ಜನ, ವಿದ್ಯೇಶ್ವರಾಃ

ವಿದ್ಯೇಶ್ವರರು, ಸಮಂತತಃ=ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು, ದೇವಂ=ಮಹಾದೇವನನ್ನು, ಅಭಜಂತ=ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಪ್ತಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಅನಂತ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಶಿವೋತ್ತಮ, ಏಕನೇತ್ರ, ಏಕರುದ್ರ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ, ಶ್ರೀಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಿಖಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎಂಟು ಜನ ವಿದ್ಯೇಶ್ವರರೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತತೋ ನಂದೀ ಮಹಾಕಾಲಶ್ಚಂಡೋ ಭೃಂಗಿರಿಟಿಸ್ತತಃ ।
ಘಂಟಾಕರ್ಣಃ ಪುಷ್ಪದಂತಃ ಕಪಾಲೀ ವೀರಭದ್ರಕಃ ।೪೫॥

ಏವಮಾದ್ಯಾ ಮಹಾಭಾಗಾ ಮಹಾಬಲಪರಾಕ್ರಮಾಃ ।
ನಿರಂಕುಶಮಹಾಸತ್ತ್ವಾ ಭೇಜಿರೇ ತಂ ಮಹೇಶ್ವರಂ ॥೪೬॥

ಅರ್ಥ : ತತಃ=ಅನಂತರ, ನಂದೀ=ನಂದೀಶ್ವರನು, ಮಹಾಕಾಲಃ=ಮಹಾಕಾಲನು, ಚಂಡಃ=ಚಂಡನು, ಭೃಂಗಿರಿಟಿಃ=ಭೃಂಗಿರಿಟಿಯು, ಘಂಟಾಕರ್ಣಃ=ಘಂಟಾಕರ್ಣನು, ಪುಷ್ಪದಂತಃ=ಪುಷ್ಪದಂತನು, ಕಪಾಲೀ=ಕಪಾಲಿಯು, ವೀರಭದ್ರಕಃ=ವೀರಭದ್ರನು, ಏವಮಾದ್ಯಾಃ=ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ, ಮಹಾಬಲಪರಾಕ್ರಮಾಃ=ಮಹಾನ್ ಬಲಶಾಲಿಗಳೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ನಿರಂಕುಶಮಹಾಸತ್ತ್ವಾಃ=ನಿರಂಕುಶಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಗಳೂ, ಮಹಾಭಾಗಾಃ=ಮಹಾಮಹಿಮರೂ ಆದ ಪ್ರಮಥರು, ತಂ=ಆ, ಮಹೇಶ್ವರಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಭೇಜಿರೇ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ನಿರಂಕುಶಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ, ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ಆದ ನಂದೀಶ್ವರ, ಮಹಾಕಾಲ, ಚಂಡ, ಭೃಂಗಿರಿಟಿ, ಘಂಟಾಕರ್ಣ, ಪುಷ್ಪದಂತ, ಕಪಾಲೀ, ವೀರಭದ್ರ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಶಿವನ ಪ್ರಮಥಗಣರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೫

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮಥಗಣರನ್ನು ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಈಗ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅಣಿಮಾದಿಕಮೈಶ್ವರ್ಯಂ ಯೇಷಾಂ ಸಿದ್ಧೇರಪೋಹನಂ ।
ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ ಸುರಾ ಯೇಷಾಮಾಜ್ಞಾಲಂಘನಭೀರವಃ ॥೪೭॥

ಅರ್ಥ : ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ ಪ್ರಮಥರ, ಸಿದ್ಧೇಃ=ಸಿದ್ಧಿಯ ಮುಂದೆ, ಅಣಿಮಾದಿಕಮೈಶ್ವರ್ಯಂ=ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳು, ಅಪೋಹನಂ=ತುಚ್ಛವಾದವುಗಳೋ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ=ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾದ, ಸುರಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ ಪ್ರಮಥರ, ಆಜ್ಞಾಲಂಘನ=ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವದರಲ್ಲಿ, ಭೀರವಃ=ಭಯಪಡುವರೋ,

ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮೀಪರಿಷ್ವಂಗಮುದಿತಾ ಯೇಽಂತರಾತ್ಮನಾ ।
ಯೇಷಾಮಿಷತ್ಕರಂ ವಿಶ್ವಸರ್ಗಸಂಹಾರಕಲ್ಪನಂ ॥೪೮॥

ಅರ್ಥ : ಯೇ=ಯಾವ ಪ್ರಮಥರು, ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮೀ=ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮಿಯ, ಪರಿಷ್ವಂಗ=ಆಲಿಂಗನದಿಂದ, ಅಂತರಾತ್ಮನಾ=ಹೃದಯದಿಂದ, ಮುದಿತಾಃ=ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿರುವರೋ, ವಿಶ್ವ=ಜಗತ್ತಿನ, ಸರ್ಗ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಸಂಹಾರಕಲ್ಪನಂ=ಸಂಹಾರಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಯೇಷಾಂ=ಯಾರಿಗೆ, ಈಷತ್ಕರಂ=ಅತಿಸುಲಭಸಾಧ್ಯಗಳೋ,

ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಃ ಪರಾ ಯೇಷಾಂ ಸರ್ವವಸ್ತುಪ್ರಕಾಶಿನೀ ।
ಆನಂದಕಣಿಕಾ ಯೇಷಾಂ ಹರಿಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸಂಪದಃ ॥೪೯॥

ಅರ್ಥ : ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ ಪ್ರಮಥರ, ಪರಾ=ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಃ=ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು, ಸರ್ವವಸ್ತುಪ್ರಕಾಶಿನೀ=ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವದೋ, ಹರಿಬ್ರಹ್ಮಾದಿ=ಹರಿಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ, ಸಂಪದಃ = ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು, ಯೇಷಾಂ = ಯಾರಿಗೆ, ಆನಂದಕಣಿಕಾಃ=ಆನಂದದ ಲೇಶಗಳಾಗಿ ತೋರುವವೋ,

ಆಕಾಂಕ್ಷಂತೇ ಪದಂ ಯೇಷಾಂ ಯೋಗಿನೋ ಯೋಗತತ್ಪರಾಃ ।
ಕಾಂಕ್ಷಣೀಯಫಲೋ ಯೇಷಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಃ ಕಲ್ಪಪಾದಪಃ ॥೫೦॥

ಅರ್ಥ : ಯೋಗತತ್ಪರಾಃ = ಶಿವಯೋಗತತ್ಪರರಾದ, ಯೋಗಿನಃ=ಯೋಗಿಗಳು, ಯೇಷಾಂ=ಯಾರ, ಪದಂ=ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಆಕಾಂಕ್ಷಂತೇ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರೋ, ಯೇಷಾಂ=ಯಾರ, ಸಂಕಲ್ಪಃ=ಸಂಕಲ್ಪವು, ಕಾಂಕ್ಷಣೀಯ

ಫಲಃ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಕಲ್ಪಪಾದಪಃ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಪ್ರಾಯ ವಾಗಿರುವದೋ,

ಕರ್ಮಕಾಲಾದಿಕಾರ್ಪಣ್ಯಚಿಂತಾ ಯೇಷಾಂ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ಯೇಷಾಂ ವಿಕ್ರಮಸನ್ನಾಹಾ ಮೃತ್ಯೋರಪಿ ಚ ಮೃತ್ಯವಃ ॥೩೧॥
ತೇ ಸಾರೂಪ್ಯಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಪ್ರಮಥಾ ಭೇಜಿರೇ ಶಿವಂ ।

ಅರ್ಥ: ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ, ಪ್ರಮಥರಿಗೆ, ಕರ್ಮ=ಸಂಚಿತ, ಆಗಾಮಿ, ಪ್ರಾರಬ್ಧಗಳೆಂಬ ಕರ್ಮಗಳ, ಕಾಲ=ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನಕಾಲಗಳ, ಕಾರ್ಪಣ್ಯಚಿಂತಾ = ಕಾಮಾದಿಗಳಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾದ ಕೃಪಣತಾ ರೂಪವಾದ ಚಿಂತೆಯಾಗಲೀ, ನ ವಿದ್ಯತೇ=ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಯೇಷಾಂ=ಯಾರ, ವಿಕ್ರಮ ಸನ್ನಾಹಾಃ=ಪರಾಕ್ರಮದ ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಮೃತ್ಯೋರಪಿ=ಮೃತ್ಯುವಿಗೂ, ಮೃತ್ಯವಃ=ಮೃತ್ಯುಗಳಾಗಿರುವವೋ, ಸಾರೂಪ್ಯಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ=ಶಿವ ಸಾರೂಪ್ಯಪದವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ, ತೇ=ಆ, ಪ್ರಮಥಾಃ=ಪ್ರಮಥರು, ಶಿವಂ= ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭೇಜಿರೇ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಗೈಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮಥಪುಂಗವರು ; ಅಣಿಮಾ, ಮಹಿಮಾ, ಗರಿಮಾ, ಲಘಿಮಾ, ಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯ, ಈಶತ್ವ, ವಶಿತ್ವಗಳೆಂಬ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರಲ್ಲದೇ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೀರಲು ಭಯಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರೂ, ಅಂತರಾತ್ಮನ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರೂ ಆದ ಇವರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ–ಸಂಹಾರಗಳೆಂದರೆ ವಿನೋದದ ಕ್ರೀಡೆಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವರು ಹರಿ–ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವ ಪ್ರಮಥರ ಸ್ಥಾನಾಭಿಲಾಷಿಗಳಾದ ಮಹಾ ಮಹಾ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಯೋಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಈ ಪ್ರಮಥರು ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುವಂಥವರಾಗಿದ್ದರು.

ಕಾಲ–ಕರ್ಮ–ಕಾಮಾದಿ ಚಿಂತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಈ ಪ್ರಮಥರು ಮೃತ್ಯುವಿಗೂ ಮೃತ್ಯುರೂಪವಾಗಿದ್ದರು. ಪರಶಿವನ ಸಾರೂಪ್ಯಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಅನಂತ ಮಹಿಮಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಪ್ರಮಥ ಪುಂಗವರು ನಾನಾರೀತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬ್ರಹ್ಮೋಪೇಂದ್ರಮಹೇಂದ್ರಾದ್ಯಾ ವಿಶ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಂ ॥೩೨॥
ಆಯುಧಾಲಂಕೃತಪ್ರಾಂತಾಃ ಪರಿತಸ್ತಂ ಸಿಷೇವಿರೇ ।

ಅರ್ಥ : ಬ್ರಹ್ಮೋಪೇಂದ್ರಮಹೇಂದ್ರಾದ್ಯಾಃ=ಬ್ರಹ್ಮ–ವಿಷ್ಣು–ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಆಯುಧಾಲಂಕೃತಪ್ರಾಂತಾಃ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾದಂಥವರಾಗಿ, ವಿಶ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಾಂ=ಜಗತ್ತಿನ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾದ, ತಂ=ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, ಪರಿತಃ=ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು, ಸಿಷೇವಿರೇ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಬ್ರಹ್ಮ–ವಿಷ್ಣು–ಇಂದ್ರ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸುತ್ತಲೂ ಜಾಗ್ರತರಾಗಿ ನಿಂತು ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆದಿತ್ಯಾ ವಸವೋ ರುದ್ರಾ ಯಕ್ಷಗಂಧರ್ವಕಿನ್ನರಾಃ ॥೩೩॥
ದಾನವಾ ರಾಕ್ಷಸಾ ದೈತ್ಯಾಃ ಸಿದ್ಧಾ ವಿದ್ಯಾಧರೋರಗಾಃ ।
ಅಭಜಂತ ಮಹಾದೇವಮಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಸೈನಿಕಾಃ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ : ಆದಿತ್ಯಾಃ=ದ್ವಾದಶ ಸೂರ್ಯರು, ವಸವಃ=ಅಷ್ಟವಸುಗಳು, ರುದ್ರಾಃ = ಏಕಾದಶರುದ್ರರು, ಯಕ್ಷ = ಕುಬೇರ ಮೊದಲಾದ ಯಕ್ಷರು, ಗಂಧರ್ವ=ಹಾಹಾ, ಹೂಹೂ ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು, ಕಿನ್ನರಾಃ=ಅಶ್ವಮುಖನೇ ಮೊದಲಾದ ಕಿನ್ನರರು, ದಾನವಾಃ=ದಾನವರು, ರಾಕ್ಷಸಾಃ=ರಾಕ್ಷಸರು, ದೈತ್ಯಾಃ=ದೈತ್ಯರು, ಸಿದ್ಧಾಃ=ಆದಿನಾಥನೇ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧರು, ವಿದ್ಯಾಧರ=ಮಣಿಭದ್ರಾದಿ ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಉರಗಾಃ=ಶೇಷನೇ ಮೊದಲಾದ

ಸರ್ಪಗಳು, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಸೈನಿಕಾಃ=ಅಸಂಖ್ಯಾತಸೈನಿಕರುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಮಹಾದೇವಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭಜಂತ=ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಸೂರ್ಯರು, ಎಂಟು ವಸುಗಳು, ಹನ್ನೊಂದುಜನ ರುದ್ರರು, ಕುಬೇರನೇ ಮೊದಲಾದ ಯಕ್ಷರು, ಹಾಹಾ, ಹೂಹೂ ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು, ಅಶ್ವಮುಖನೇ ಮೊದಲಾದ ಕಿನ್ನರರು, ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರು, ತಾರಕಾದಿ ದೈತ್ಯರು, ಆದಿನಾಥಾದಿ ಸಿದ್ಧರು, ಮಣಿಭದ್ರಾದಿ ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಶೇಷನೇ ಮೊದಲಾದ ನಾಗಗಳು., ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಸಂಖ್ಯ ಪರಿವಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಸಿಷ್ಠೋ ವಾಮದೇವಶ್ಚ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾತ್ರಿಶೌನಕಾಃ |
ದಧೀಚಿರ್ಗೌತಮಶ್ಚೈವ ಸಾನಂದಶುಕನಾರದಾಃ ||೩೪||
ಉಪಮನ್ಯುರ್ಭೃಗುರ್ವ್ಯಾಸಪರಾಶರಮರೀಚಯಃ |
ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ನೀಲಕಂಠಂ ಸಿಷೇವಿರೇ ||೩೫||

ಅರ್ಥ: ವಸಿಷ್ಠಃ=ವಸಿಷ್ಠನು, ವಾಮದೇವಃ=ವಾಮದೇವನು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ=ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು, ಅತ್ರಿಃ=ಅತ್ರಿಋಷಿಯು, ಶೌನಕಃ=ಶೌನಕನು, ದಧೀಚಿಃ=ದಧೀಚಿಯು, ಗೌತಮಃ=ಗೌತಮನು, ಸಾನಂದಃ=ಸಾನಂದನು, ಶುಕಃ=ಶುಕದೇವನು, ನಾರದಃ=ನಾರದನು, ಉಪಮನ್ಯುಃ=ಉಪಮನ್ಯುವು, ಭೃಗುಃ=ಭೃಗುವು, ವ್ಯಾಸಃ=ವ್ಯಾಸನು, ಪರಾಶರಃ=ಪರಾಶರನು, ಚ=ಮತ್ತು ಮರೀಚಿಃ=ಮರೀಚಿಯು, ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ=ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವೇ=ಎಲ್ಲ, ಮುನಯಃ=ಮಹರ್ಷಿಗಳು, ನೀಲಕಂಠಂ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸಿಷೇವಿರೇ=ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವನ ಆ ಒಡ್ಡೋಲಗದಲ್ಲಿ ವಶಿಷ್ಠ, ವಾಮದೇವ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಅತ್ರಿ, ಶೌನಕ, ದಧೀಚಿ, ಗೌತಮ, ಸಾನಂದ, ಶುಕ, ನಾರದ, ಉಪಮನ್ಯು, ಭೃಗು, ವ್ಯಾಸ, ಪರಾಶರ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರು.

ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಪರಿವಾರಾಣಾಂ ವಿಪುಲಾಂಗೇಷು ಬಿಂಬಿತಃ |
ಸರ್ವಾಂತರ್ಗತಮಾತ್ಮಾನಂ ಸ ರೇಜೇ ದರ್ಶಯನ್ನಿವ ||೩೬||

ಅರ್ಥ : ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥ=ತನ್ನ ಎಡ-ಬಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ, ಪರಿವಾರಾಣಾಂ=ಪರಿವಾರದವರ, ವಿಮಲಾಂಗೇಷು=ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲಗಳಾದ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ, ಬಿಂಬಿತಃ=ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತನಾದ, ಸಃ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವಾಂತರ್ಗತಂ=ಎಲ್ಲರೊಳಗಿರುವ, ಆತ್ಮಾನಂ=ತನ್ನನ್ನು, ದರ್ಶಯನ್ನಿವ=ತೋರಿಸುವವನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ರೇಜೇ=ಸಂಶೋಭಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ತನ್ನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದ ದೇವತೆಗಳ ನಿರ್ಮಲಗಳಾದ ಶರೀರಗಳಮೇಲೆ ಶಿವನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಹೇಗೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತೆಂದರೆ, ಶಿವನು ತಾನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಏನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೬

ಹೀಗೆ ಶಿವನ ಒಡ್ಡೋಲಗವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಶಿವನ ದೇವತಾಸಾರ್ವಭೌಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಕ್ಷಣಂ ಸ ಶಂಭುರ್ದೇವಾನಾಂ ಕಾರ್ಯಭಾಗಂ ನಿರೂಪಯನ್ ।
ಕ್ಷಣಂ ಗಂಧರ್ವರಾಜಾನಾಂ ಗಾನವಿದ್ಯಾಂ ವಿಭಾವಯನ್ ॥ ೫೭॥

ಅರ್ಥ : ಸಃ=ಆ, ಶಂಭುಃ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲದವರೆಗೆ, ದೇವಾನಾಂ=ದೇವತೆಗಳ, ಕಾರ್ಯಭಾಗಂ=ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ನಿರೂಪಯನ್=ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವವನಾದರೆ, ಕ್ಷಣಂ=ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲ, ಗಂಧರ್ವರಾಜಾನಾಂ=ಶ್ರೇಷ್ಠಗಂಧರ್ವರ, ಗಾನವಿದ್ಯಾಂ=ಗಾನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ವಿಭಾವಯನ್=ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಭಿರ್ದೇವೈಃ ಕ್ಷಣಮಾಲಾಪಮಾಚರನ್ ।
ಕ್ಷಣಂ ದೇವಮೃಗಾಕ್ಷೀಣಾಂ ಲಾಲಯನ್ ನೃತ್ಯವಿಭ್ರಮಂ ॥೫೮॥

ಅರ್ಥ : ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲ, ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಭಿಃ=ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ, ದೇವೈಃ=ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ, ಆಲಾಪಂ=ಮಾತುಗಳನ್ನು, ಆಚರನ್=ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕ್ಷಣಂ=ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲ, ದೇವ=ದೇವತೆಗಳ,

ಮೃಗಾಕ್ಷೀಣಾಂ=ಸ್ತ್ರೀಯರ, ನೃತ್ಯವಿಭ್ರಮಃ=ನರ್ತನವೈಭವವನ್ನು. ಲಾಲಯನ್=ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ವ್ಯಾಸಾದೀನಾಂ ಕ್ಷಣಂ ಕುರ್ವನ್ ವೇದೋಚ್ಚಾರೇಷು ಗೌರವಂ ।
ನಿದಧಾನಃ ಕ್ಷಣಂ ದೇವ್ಯಾ ಮುಖೇ ಬಿಂಬಾಧರೇ ದೃಶಃ ॥೫೯॥

ಅರ್ಥ : ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲ, ವ್ಯಾಸಾದೀನಾಂ=ವ್ಯಾಸಾದಿಋಷಿಗಳ, ವೇದೋಚ್ಚಾರೇಷು=ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯುಕಡೆಗೆ, ಗೌರವಂ=ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು, ಕುರ್ವನ್=ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲ, ದೇವ್ಯಾಃ=ಪಾರ್ವತಿಯ, ಬಿಂಬಾಧರೇ=ತೊಂಡೆಯ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ತುಟಿಯುಳ್ಳ, ಮುಖೇ=ಮುಖದತ್ತ, ದೃಶಃ=ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ನಿದಧಾನಃ=ಇರಿಸುವವನಾಗಿದ್ದನು.

ಹಾಸ್ಯನೃತ್ಯಂ ಕ್ಷಣಂ ಪಶ್ಯನ್ ಭೃಂಗಿಣಾ ಪರಿಕಲ್ಪಿತಂ ।
ನಂದಿನಾ ವೇತ್ರಹಸ್ತೇನ ಸರ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಾ ॥೬೦॥
ಅಮುಂಚತಾ ಸದಾ ಪಾರ್ಶ್ವಮಾತ್ಮಾಭಿಪ್ರಾಯವೇದಿನಾ ।
ಚೋದಿತಾನಾನಯನ್ ಕಾಂಶ್ಚಿದ್ವಿಸೃಜನ್ ಭ್ರೂವಿಲಾಸತಃ ॥೬೧॥
ಸಂಭಾವಯಂಸ್ತಥಾ ಚಾನ್ಯಾನನ್ಯಾನಪಿ ನಿಯಾಮಯನ್ ।

ಅರ್ಥ : ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲ, ಭೃಂಗಿಣಾ=ಭೃಂಗಿಯಿಂದ, ಪರಿಕಲ್ಪಿತಂ=ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಹಾಸ್ಯನೃತ್ಯಂ = ವಿನೋದಪೂರ್ಣವಾದ ನೃತ್ಯವನ್ನು, ಪಶ್ಯನ್=ನೋಡುವವನಾಗಿದ್ದನು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ ಸರ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಾ=ಸಮಸ್ತಕಾರ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ, ವೇತ್ರಹಸ್ತೇನ=ದಂಡಧಾರಿಯಾದ, ಸದಾ=ಯಾವಾಗಲೂ, ಪಾರ್ಶ್ವಂ=ತನ್ನ ಸಮೀಪತೆಯನ್ನು, ಅಮುಂಚತಾ=ಬಿಡದಿರುವ, ಆತ್ಮಾಭಿಪ್ರಾಯವೇದಿನಾ=ತನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ನಂದಿನಾ=ನಂದೀಶ್ವರನಿಂದ, ಕಾಂಶ್ಚಿತ್=ಕೆಲವರನ್ನು, ಆನಯನ್=ಕರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಚ=ಮತ್ತು, ಕಾಂಶ್ಚಿತ್=ಕೆಲವರನ್ನು, ಭ್ರೂವಿಲಾಸತಃ=ನೇತ್ರಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ, ವಿಸೃಜನ್=ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಅನ್ಯಾನ್=ಕೆಲವರನ್ನು, ಸಂಭಾವಯನ್=ಪ್ರಿಯೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಅನ್ಯಾನ್=ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರನ್ನು, ನಿಯಾಮಯನ್=ಬಂಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (ಇರಲು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು).

ಸಮಸ್ತಭುವನಾಧೀಶಮೌಲಿಲಾಲಿತಶಾಸನಃ ॥೬೨॥
ಅಕುಂಠಶಕ್ತಿರವ್ಯಾಜಲಾವಣ್ಯಲಲಿತಾಕೃತಿಃ ।

ಅರ್ಥ : ಸಮಸ್ತ=ಎಲ್ಲ, ಭುವನ=ಲೋಕಗಳ, ಅಧೀಶ=ಒಡೆಯರ, ಮೌಲಿ=ಮಸ್ತಕದಿಂದ, ಲಾಲಿತ=ಪಾಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಾಸನಃ=ಆಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಅಕುಂಠಶಕ್ತಿಃ=ಕುಂಠಿತವಾಗದೇಇರುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಅವ್ಯಾಜ=ಕೃತ್ರಿಮವಲ್ಲದ ಲಾವಣ್ಯ=ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ, ಲಲಿತಾಕೃತಿಃ = ಮನೋಹರವಾದ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದನು.

ಸ್ಥಿರಯೌವನಸೌರಭ್ಯಶೃಂಗಾರಿತಕಲೇವರಃ ।
ಆತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಮೃತಾಸ್ವಾದರಸೋಲ್ಲಾಸಿತಮಾನಸಃ ॥೬೩॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ಥಿರ=ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ, ಯೌವನಸೌರಭ್ಯ=ತಾರುಣ್ಯದಿಂದ, ಶೃಂಗಾರಿತ=ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಕಲೇವರಃ=ಶರೀರವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಆತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಮೃತ=ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಮೃತದ, ಆಸ್ವಾದರಸ=ರಸಾಸ್ವಾದದಿಂದ, ಉಲ್ಲಾಸಿತ=ಸಂತುಷ್ಟವಾದ, ಮಾನಸಃ=ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ,

ಸ್ವಾಭಾವಿಕಮಹೈಶ್ವರ್ಯವಿಶ್ರಾಂತಿಪರಮಾವಧಿಃ ।
ನಿಷ್ಕಲಂಕಮಹಾಸತ್ತ್ವನಿರ್ಮಿತಾನೇಕವಿಗ್ರಹಃ ॥೬೪॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ವಾಭಾವಿಕ=ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವ, ಮಹೈಶ್ವರ್ಯ=ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಮಹೈಶ್ವರ್ಯಗಳ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ=ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ, ಪರಮಾವಧಿಃ=ಪರ್ಯಂತಭೂಮಿಸ್ವರೂಪವಾದ, ನಿಷ್ಕಲಂಕ=ಕಲಂಕಶೂನ್ಯವಾದ, ಮಹಾಸತ್ತ್ವ=ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ನಿರ್ಮಿತ=ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನೇಕವಿಗ್ರಹಃ=ಅನೇಕಾನೇಕ ಮಂಗಲಮೂರ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ,

ಅಖಂಡಾರಾತಿದೋರ್ದಂಡಕಂಡೂಖಂಡನಪಂಡಿತಃ ।
ಚಿಂತಾಮಣಿಃ ಪ್ರಪನ್ನಾನಾಂ ಶ್ರೀಕಂಠಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥೬೫॥

ಅರ್ಥ : ಅಖಂಡ=ಅನೇಕ, ಅರಾತಿ=ಸಜ್ಜನವೈರಿಗಳ, ದೋರ್ದಂಡ=ಭುಜಗಳ, ಕಂಡೂ=ಕಂಡೂತಿ (ತಿಂಡಿ) ಯನ್ನು, ಖಂಡನ=ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಪಂಡಿತಃ=ಸಮರ್ಥನಾದ, ಪ ಸ್ನಾನಾಂ=ಶರಣಾಗತರಾದವರಿಗೆ

ಚಿಂತಾಮಣಿಃ=ಚಿಂತಾಮಣಿಸ್ವರೂಪನೂ, ಆದ, ಶ್ರೀಕಂಠಃ=ಶ್ರೀಕಂಠನಾದ, ಪರಮೇಶ್ವರಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಭಾವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಕೈಲಾಸದ ಒಡ್ಡೋಲಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಶಿವನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗಂಧರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರ ಗಾನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ರಂಭಾದಿದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ನರ್ತನವೈಭವದತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವೇದೋಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಾಸಾದಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಧ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಬಿಂಬೋಷ್ಠದತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಹೊರಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭೃಂಗಿಯು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಾಸ್ಯಮಯವಾದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಬಹು ಆನಂದದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ದಂಡಧರನಾಗಿನಿಂತಿರುವ ನಂದೀಶ್ವರನ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನಲ್ಲದೇ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಾದ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಂಧಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸಕಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಾವಣ್ಯದಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳಿಲ್ಲದೇ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವ ಯೌವನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಪರಮಾನಂದರಸಾಸ್ವಾದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು.

ಉಪಾಧಿರಹಿತನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಗಳಿಗೆ ತಾನೋರ್ವನೇ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ, ತನ್ನ ಅಪಾರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ನಾನಾವಿಧ ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಬಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನು, ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹಕರನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೇ ಶಿಷ್ಟರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡಬಲ್ಲ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೭

ಹೀಗೆ ಶಿವನ ವೈಭವವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದ ಶ್ರೀಶಿವಯೋಗಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರೇಣುಕ ಗಣೇಶ್ವರನ ಮೇಲಿರುವ ಶಿವನ ಪ್ರೇಮಾಧಿಕ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಸಭಾಂತರಗತಂ ತಂತ್ರಂ ರೇಣುಕಂ ಗಣನಾಯಕಂ ।
ಪ್ರಸಾದಂ ಸುಲಭಂ ದಾತುಂ ತಾಂಬೂಲಂ ಸ ತಮಾಹ್ವಯತ್ ॥೬೭॥

ಅರ್ಥ: ಸಃ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಭಾಮಧ್ಯಗತಂ=ಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವ, ತಂತ್ರಂ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ತಂ=ಆ, ರೇಣುಕ=ರೇಣುಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಗಣನಾಯಕಂ=ಗಣಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು, ಸುಲಭಂ=ಸುಲಭಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ, ತಾಂಬೂಲಂ=ತಾಂಬೂಲವನ್ನು, ಪ್ರಸಾದಂ=ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ, ದಾತುಂ=ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಆಹ್ವಯತ್=ಕರೆದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಶಿವಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ, ಎಲ್ಲ ಗಣರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ತಾಂಬೂಲರೂಪವಾದ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕೊಡುವ ನೆವದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಕರೆದನು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ: ೬೭ ನೇ ಪದ್ಯದಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ೮೨ನೇ ಪದ್ಯದವರೆವಿಗೆ (ಈ ಎರಡೂ ಪದ್ಯಗಳೂ ಸೇರಿ) ಇರುವ ಭಾಗವನ್ನು ಶ್ರೀ ಲಿಂ॥ ಪಂ॥ ಕಾಶೀನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಗ್ರಂಥದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಲಿಂ॥ ಶ್ರೀಮಣ್ಣೂರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಹಾಗೂ ಲಿಂ॥ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಆರ್. ಕರಿಬಸವಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಸಂಪಾದನೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗವಿರುತ್ತದೆ.

ಶಂಭೋರಾಹ್ವಾನಸಂತೋಷಸಂಭ್ರಮೇಣೈವ ದಾರುಕಂ ।
ಉಲ್ಲಂಘ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವಮಗಮಲ್ಲೋಕನಾಥಸ್ಯ ರೇಣುಕಃ ॥೬೮॥

ಅರ್ಥ: ಶಂಭೋಃ=ಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಹ್ವಾನ=ಕರೆಯುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ, ಸಂತೋಷ=ಸಂತೋಷದ, ಸಂಭ್ರಮೇಣ=ಅವಸರದಿಂದ, ರೇಣುಕ=ರೇಣುಕನು, ದಾರುಕ=ದಾರುಕನನ್ನು, ಉಲ್ಲಂಘ್ಯ=ದಾಟಿ, ಲೋಕನಾಥಸ್ಯ=ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಪಾರ್ಶ್ವಂ=ಸಮೀಪಕ್ಕೆ, ಅಗಮತ್=ಹೋದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರೆದೊಡನೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು ಆವಸರದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ದಾರುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ದಾಟಿ ತಾಂಬೂಲ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಳಿಸಾರಿದನು.

ತಮಾಲೋಕ್ಯ ವಿಭುಸ್ತತ್ರ ಸಮುಲ್ಲಂಘಿತದಾರುಕಂ ।
ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ನಿಜಭಕ್ತಾನಾಂ ದ್ಯೋತಯನ್ನಿದಮಬ್ರವೀತ್ ॥೬೮॥

ಅರ್ಥ : ವಿಭುಃ=ಸ್ವತಂತ್ರ (ವ್ಯಾಪಕ)ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತತ್ರ=ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಸಮುಲ್ಲಂಘಿತದಾರುಕಂ=ಆ ದಾರುಕ ಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ದಾಟಿದ, ತಂ=ಆ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು, ಆಲೋಕ್ಯ=ನೋಡಿ, ನಿಜ=ತನ್ನ, ಭಕ್ತಾನಾಂ=ಭಕ್ತರ, ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ=ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು, ದ್ಯೋತಯನ್=ಪ್ರಕಟಿಸುವವನಾಗಿ, ಇದಂ=ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ತೆರದಲ್ಲಿ, ಅಬ್ರವೀತ್=ಹೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ದಾರುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ನೋಡಿದ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈರೀತಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು—

ರೇ ರೇ ರೇಣುಕ ದುರ್ಬುದ್ಧೇ ಕಥಮೇಷ ತ್ವಯಾಽಧುನಾ ।
ಉಲ್ಲಂಘಿತಃ ಸಭಾಮಧ್ಯೇ ಮಮ ಭಕ್ತೋ ಹಿ ದಾರುಕಃ ॥೬೯॥

ಅರ್ಥ : ರೇ ರೇ=ಎಲೋ, ದುರ್ಬುದ್ಧೇ=ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಾದ, ರೇಣುಕ=ರೇಣುಕನೇ, ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ, ಅಧುನಾ=ಈಗ, ಸಭಾಮಧ್ಯೇ-ಸಭೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಃ=ಭಕ್ತನಾದ, ಏಷಃ=ಈ, ದಾರುಕಃ=ದಾರುಕನು, ಕಥಂ=ಹೇಗೆತಾನೇ, ಉಲ್ಲಂಘಿತಃ=ದಾಟಲ್ಪಟ್ಟನು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೋ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ ರೇಣುಕನೇ ! ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಈ ದಾರುಕನನ್ನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಏಕೆ ದಾಟಿಬಂದೆ ?

ಲಂಘನಂ ಮಮ ಭಕ್ತಾನಾಂ ಪರಮಾನರ್ಥಕಾರಣಂ ।
ಆಯುಃ ಶ್ರಿಯಂ ಕುಲಂ ಕೀರ್ತಿಂ ನಿಹಂತಿ ಹಿ ಶರೀರಿಣಾಂ ॥೭೦॥

ಅರ್ಥ : ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಾನಾಂ=ಭಕ್ತರ, ಲಂಘನಂ=ದಾಟುವಿಕೆಯು, ಪರಮಾನರ್ಥಕಾರಣಂ=ಅತ್ಯಂತ ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು,

ಹಿ=ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, ಶರೀರಿಣಾಂ=ಮನುಷ್ಯರ, ಆಯುಃ=ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ, ಶ್ರಿಯಂ=ಸಂಪತ್ತನ್ನು, ಕುಲಂ=ಉತ್ತಮವಾದ ಕುಲವನ್ನೂ, ಕೀರ್ತಿಂ=ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ, ನಿಹಂತಿ=ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ನನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ದಾಟುವದು ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು. ಯಾರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದಾಟುವರೋ ಅವರ ಆಯುಷ್ಯ, ಸಂಪತ್ತು, ಕುಲ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಗಳು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಮ ಭಕ್ತಮವಜ್ಞಾಯ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಂ ಪುರಾ ಯಮಃ ।
ಮತ್ಪಾದತಾಡನಾದಾಸೀತ್ಸ್ಮರಣೀಯಕಲೇವರಃ ॥೭೦॥

ಅರ್ಥ: ಪುರಾ=ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಯಮಃ=ಯಮನು, ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಂ=ಭಕ್ತನಾದ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಂ=ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನನ್ನು, ಅವಜ್ಞಾಯ=ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಮತ್=ನನ್ನ, ಪಾದತಾಡನಾತ್=ಒದಿಯುವಿಕೆಯಿಂದ, ಸ್ಮರಣೀಯಕಲೇವರಃ=ವಿನಷ್ಟಶರೀರವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಆಸೀತ್=ಆದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದ ಯಮನು ನನ್ನ ಪಾದದ ಒದಿಯುವಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು.

ಭೃಗೋಶ್ಚ ಶಂಕುಕರ್ಣಸ್ಯ ಮಮ ಭಕ್ತಿಮತೋಸ್ತಯೋಃ ।
ಕೃತ್ವಾನಿಷ್ಟಮಭೂದ್ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಕೇಶೋ ದಶಯೋನಿಭಾಕ್ ॥೭೧॥

ಅರ್ಥ: ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಿಮತೋಃ=ಭಕ್ತರಾಗಿರುವ, ತಯೋಃ=ಆ, ಭೃಗೋಃ=ಭೃಗುಋಷಿಯು, ಚ=ಮತ್ತು, ಶಂಕುಕರ್ಣಸ್ಯ=ಶಂಕುಕರ್ಣನಿಗೆ, ಅನಿಷ್ಟಂ=ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು, ಕೃತ್ವಾ=ಮಾಡಿ, ವಿಷ್ಣುಃ=ವಿಷ್ಣುವು, ವಿಕೇಶಃ=ತಲೆಗೂದಲು ಇಲ್ಲದವನಾಗಿ, ದಶಯೋನಿಭಾಕ್ ಅಭೂತ್=ಹತ್ತು ಜನ್ಮವುಳ್ಳವನಾದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ನನ್ನ ಪರಮ ಭಕ್ತರಾಗಿರುವ ಭೃಗುಮುನಿಗೂ, ಶಂಕುಕರ್ಣನಿಗೂ ಕೇಡನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವು ಬೋಳುತಲೆಯವನಾಗಿ ಹತ್ತು ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ತಾಳಿದವನಾದನು.

ಮದ್ಭಕ್ತೇನ ದಧೀಚೇನ ಕೃತ್ವಾ ಯುದ್ಧಂ ಜನಾರ್ದನಃ ।
ಭಗ್ನಚಕ್ರಾಯುಧಃ ಪೂರ್ವಂ ಪರಾಭವಮುಪಾಗಮತ್ ॥೭೩॥

ಅರ್ಥ : ಪೂರ್ವಂ=ಪೂರ್ವಕಾಲಡಲ್ಲಿ, ಮದ್ಭಕ್ತೇನ=ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾಗಿರುವ, ದಧೀಚೇನ=ದಧೀಚಿ ಋಷಿಯೊಡನೆ, ಜನಾರ್ದನಃ = ವಿಷ್ಣುವು, ಯುದ್ಧಂ=ಯುದ್ಧವನ್ನು, ಕೃತ್ವಾ=ಮಾಡಿ, ಭಗ್ನಚಕ್ರಾಯುಧಃ=ಮುರಿದು ಹೋದ ಚಕ್ರವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಪರಾಭವಂ=ಸೋಲನ್ನು, ಉಪಾಗಮತ್= ಹೊಂದಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾಗಿರುವ ದಧೀಚಿ ಮಹರ್ಷಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಸೋಲನ್ನಪ್ಪಿದವನಾದನು.

ಕೃತಾಶ್ವಮೇಧೋ ದಕ್ಷೋಽಪಿ ಮದ್ಭಕ್ತಾಂಶ್ಚ ಗಣೇಶ್ವರಾನ್ ।
ಅವಮತ್ಯ ಸಭಾಮಧ್ಯೇ ಮೇಷವಕ್ತ್ರೋಽಭವತ್ಪುರಾ ॥೭೪॥

ಅರ್ಥ : ಪುರಾ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಕೃತ=ಮಾಡಿದ, ಅಶ್ವಮೇಧಃ=ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವುಳ್ಳ, ದಕ್ಷೋಽಪಿ=ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ, ಮದ್ಭಕ್ತಾನ್=ನನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ, ಗಣೇಶ್ವರಾನ್=ಗಣೇಶ್ವರರನ್ನು, ಸಭಾಮಧ್ಯೇ=ಸಭೆಯೊಳಗೆ, ಅವಮತ್ಯ=ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಮೇಷವಕ್ತ್ರಃ=ಕುರಿತಲೆಯುಳ್ಳವನು,ಅಭವತ್–ಆದನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ನನ್ನ ಗಣೇಶ್ವರರನ್ನು ಉದಾಸೀನಗೊಳಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವೀರಭದ್ರನಿಂದ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ಪುನಃ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಕುರಿತಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು.

ಶ್ವೇತಸ್ಯ ಮಮ ಭಕ್ತಸ್ಯ ದುರತಿಕ್ರಮತೇಜಸಃ ।
ಔದಾಸೀನ್ಯೇನ ಕಾಲೋಽಪಿ ಮಯಾ ದಗ್ಧಃ ಪುರಾಽಭವತ್ ॥೭೫॥

ಅರ್ಥ : ದುರತಿಕ್ರಮತೇಜಸಃ=ಅಸಮಾನ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ, ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಸ್ಯ=ಭಕ್ತನಾದ, ಶ್ವೇತಸ್ಯ=ಶ್ವೇತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಔದಾಸೀನ್ಯೇನ= ಉದಾಸೀನತೆಯ ನಿಮಿತ್ತ, ಪುರಾ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಕಾಲೋಽಪಿ=ಯಮನೂ ಸಹ, ದಗ್ಧಃ=ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತನೂ, ಅತಿ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಶ್ವೇತನನ್ನು ಉದಾಸೀನಮಾಡಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಯಮನನ್ನೂ ನಾನು ಸುಟ್ಟಿದ್ದೆನು.

ಏವಮನ್ಯೇಽಪಿ ಬಹವೋ ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಮತಿಕ್ರಮಾತ್ ।
ಪರಿಭೂತಾ ಹತಾಶ್ಚಾಸನ್ ಭಕ್ತಾ ಮೇ ದುರತಿಕ್ರಮಾಃ ॥೭೬॥

ಅರ್ಥ : ಏವಂ=ಹೀಗೆ, ಅನ್ಯೇಽಪಿ=ಬೇರೆಬೇರೆ, ಬಹವಃ=ಅನೇಕರು, ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ=ನನ್ನ ಭಕ್ತರ, ಅತಿಕ್ರಮಾತ್=ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ, ಪರಿಭೂತಾಃ=ತಿರಸ್ಕೃತರೂ, ಚ=ಮತ್ತು, ಹತಾಃ=ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟವರೂ, ಆಸನ್=ಆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮೇ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಾಃ=ಭಕ್ತರು, ದುರತಿಕ್ರಮಾಃ=ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವರಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದಾಸೀನವಾಗಿ ಕಂಡ ಅನೇಕರು ನನ್ನಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತರೂ, ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟವರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ನನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಯಾರೂ ಉದಾಸೀನವಾಗಿ ನೋಡಕೂಡದು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೮

ಹೀಗೆ ಶಿವಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ, ಅವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದವರಿಗೆ ಆದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ ನಂತರ, ಶ್ರೀ ದಾರುಕರನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅವಿಚಾರೇಣ ಮದ್ಭಕ್ತೋ ಲಂಘಿತೋ ದಾರುಕಸ್ತ್ವಯಾ ।
ಏಷ ತ್ವಂ ರೇಣುಕಾನೇನ ಜನ್ಮವಾನ್‌ಭವ ಭೂತಲೇ ॥೭೭॥

ಅರ್ಥ : ಮದ್ಭಕ್ತಃ=ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ, ದಾರುಕಃ=ದಾರುಕನು, ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ, ಅವಿಚಾರೇಣ=ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೇ, ಲಂಘಿತಃ=ದಾಟಲ್ಪಟ್ಟನು. ಹೇ ರೇಣುಕ=ಹೇ ರೇಣುಕನೇ ! ಅನೇನ=ಈ ದಾಟದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ, ಏಷಃ ತ್ವಂ=ಈ ನೀನು, ಭೂತಲೇ=ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಜನ್ಮವಾನ್=ಜನ್ಮವುಳ್ಳವನು, ಭವ=ಆಗು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ರೇಣುಕ! ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ದಾರುಕನನ್ನು ದಾಟಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳು ಎಂಬು ದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೯

ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಜನ್ಮತಾಳು ಎಂಬ ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೀತಿ ಗೊಂಡ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸತೊಡಗುತ್ತಾರೆ—

ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪರಮೇಶೇನ ಭಕ್ತಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಶಂಸಿನಾ ।
ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ ದೇವೇಶಂ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಸ ರೇಣುಕಃ ॥೭೮॥

ಅರ್ಥ : ಭಕ್ತಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಶಂಸಿನಾ=ಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತಿರುವ, ಪರಮೇಶೇನ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಉಕ್ತಃ= ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಸಃ=ಆ, ರೇಣುಕಃ=ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು, ದೇವೇಶಂ=ಮಹಾ ದೇವನಿಗೆ, ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ=ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ=ಹೀಗೆ ಬೇಡಿ ಕೊಂಡನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭಕ್ತರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ ತೊಡಗಿದರು.—

ಮಾನುಷೀಂ ಯೋನಿಮಾಸಾದ್ಯ ಮಹಾದುಃಖವಿವರ್ಧಿನೀಂ ।
ಜಾತ್ಯಾಯುರ್ಭೋಗವೈಷಮ್ಯಹೇತುಕರ್ಮೋಪಪಾದಿನೀಂ ॥೭೯॥

ಸಮಸ್ತದೇವಕೈಂಕರ್ಯಕಾರ್ಪಣ್ಯಪ್ರಸವಸ್ಥಲೀಂ ।
ಮಹಾತಾಪತ್ರಯೋಪೇತಾಂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮನಿಯಂತ್ರಿತಾಂ ॥೮೦॥

ವಿಹಾಯ ತ್ವತ್ಪದಾಂಭೋಜಸೇವಾಂ ಕಿಂ ವಾ ವಸಾಮ್ಯಹಂ ? ।
ಯಥಾಮೇ ಮಾನುಷೋ ಭಾವೋ ನ ಭವೇತ್ ಕ್ಷಿತಿಮಂಡಲೇ ।
ತಥಾ ಪ್ರಸಾದಂ ದೇವೇಶ ವಿಧೇಹಿ ಕರುಣಾನಿಧೇ ॥೮೧॥

ಅರ್ಥ : ಮಹಾದುಃಖವಿವರ್ಧಿನೀಂ=ಮಹಾದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಜಾತ್ಯಾಯುರ್ಭೋಗವೈಷಮ್ಯಹೇತು=ಜಾತಿ, ಆಯುಷ್ಯ, ಭೋಗಗಳ

ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ, ಕರ್ಮೋಪಪಾದಿನೀಂ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ, ಸಮಸ್ತದೇವಕೈಂಕರ್ಯ=ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಕಿಂಕರತ್ವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, ಕಾರ್ಪಣ್ಯಪ್ರಸವಸ್ಥಲೀಂ=ಫಲಲೋಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಸುವ, ಮಹಾತಾಪತ್ರಯೋಪೇತಾಂ=ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾದಿ ತಾಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮನಿಯಂತ್ರಿತಾಂ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ಆಶ್ರಮ ಗಳ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ, ಮಾನುಷೀಂ=ಮನುಷ್ಯಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಯೋನಿಂ= ಯೋನಿಯನ್ನು, ಆಸಾದ್ಯ=ಹೊಂದಿ, ತ್ವತ್ಪದಾಂಭೋಜ=ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲ ಗಳ, ಸೇವಾಂ=ಸೇವೆಯನ್ನು, ವಿಹಾಯ=ಬಿಟ್ಟು, ಅಹಂ=ನಾನು, ಕಿಂ ವಾ ವಸಾಮಿ=ವಾಸಿಸಬಲ್ಲೆನೇ ? ಆದ್ದರಿಂದ, ಕರುಣಾನಿಧೇ=ಕರುಣಾ ಸಾಗರನಾದ, ದೇವೇಶ=ಪರಮಾತ್ಮನೇ ! ಮೇ=ನನಗೆ, ಕ್ಷಿತಿಮಂಡಲೇ= ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಮಾನುಷೋ ಭಾವಃ=ಮನುಷ್ಯಭಾವವು, ಯಥಾ ನ ಭವೇತ್=ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಾರದೋ, ತಥಾ=ಹಾಗೆ, ಪ್ರಸಾದಃ= ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು, ವಿಧೇಹಿ=ಮಾಡು (ಕರುಣಿಸು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಕರುಣಾಸಾಗರನಾದ ಶಿವನೇ ! ಭೂಲೋಕ ದಲ್ಲಿಯ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಾಗಿದೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಜಾತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ಆಶ್ರಮ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೇ, ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಪ್ರಲೋಭನದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ವಾಸಿಸಬಲ್ಲೆನೇ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಮನುಷ್ಯಭಾವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀರೇಣುಕರು ಶಿವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೦

ಹೀಗೆ ಭೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶಿವನು ಶ್ರೀರೇಣುಕರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ

ಅವರಿಂದ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪನರೂಪವಾದ ಮಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ.—

ಇತಿ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತೋ ದೇವೋ ರೇಣುಕೇನ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಮಾ ಭೈಷೀರ್ಮಮ ಭಕ್ತಾನಾಂ ಕುತೋ ಭೀತಿರಿಹೇಷ್ಯತಿ ? ॥೬೨॥

ಅರ್ಥ : ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ರೇಣುಕೇನ=ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಿಂದ, ಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ದೇವಃ=ಮಹಾದೇವನಾದ, ಮಹೇಶ್ವರಃ=ಮಹೇಶ್ವರನು, ಮಾಭೈಷೀಃ=ಹೆದರಬೇಡ, ಮಮ=ನನ್ನ, ಭಕ್ತಾನಾಂ=ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಇಹ=ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಭೀತಿಃ=ಭಯವು, ಕುತಃ=ಎಲ್ಲಿಂದ, ಏಷ್ಯತಿ=ಬರುತ್ತದೆ ? (ಬರಲಾರದು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಮೇಶ್ವರನು, ಶ್ರೀರೇಣುಕರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ಭೋ ರೇಣುಕ! ಹೆದರಬೇಡ, ನನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೀತಿ ಎನ್ನುವದು ಎಂದಿಗೂ ಬರಲಾರದು.

ಶ್ರೀಶೈಲಸ್ಯೋತ್ತರೇ ಭಾಗೇ ತ್ರಿಲಿಂಗವಿಷಯೇ ಶುಭೇ ।
ಕುಲ್ಯಪಾಕಾಭಿಧಂ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಮೇಕಂ ವಿರಾಜತೇ ॥೬೩॥
(ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕ್ಯಭಿಧಾನೋಽಸ್ತಿ ಕೋಽಪಿ ಗ್ರಾಮೋ ಮಹತ್ತರಃ)

ಅರ್ಥ : ಶ್ರೀಶೈಲಸ್ಯ=ಶ್ರೀಶೈಲಪರ್ವತದ, ಉತ್ತರೇ ಭಾಗೇ=ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ, ಶುಭೇ=ಮಂಗಳವಾದ, ತ್ರಿಲಿಂಗವಿಷಯೇ=ತೆಲುಗುದೇಶದಲ್ಲಿ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ), ಕುಲ್ಯಪಾಕಾಭಿಧಂ=" ಕುಲ್ಯಪಾಕ "ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಏಕಂ=ಒಂದು, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಂ=ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು, ವಿರಾಜತೇ=ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ರೇಣುಕನೇ, ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಷೇತ್ರದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಗಳಮಯವಾದ ತೆಲುಗುದೇಶದಲ್ಲಿ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ) 'ಕುಲ್ಯಪಾಕ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಧೆ.

ಸೋಮೇಶ್ವರಾಭಿಧಾನಸ್ಯ ತತ್ರ ವಾಸವತೋ ಮಮ ।
ಅಸ್ಪೃಶನ್ ಮಾನುಷಂ ಭಾವಂ ಲಿಂಗಾತ್ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಷ್ಯಸಿ ॥೬೪॥

ಅರ್ಥ : ತತ್ರ=ಆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಸೋಮೇಶ್ವರಾಭಿಧಾನಸ್ಯ=ಸೋಮೇಶ್ವರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ವಾಸವತಃ=ವಾಸುತ್ತಿರುವ, ಮಮ=ನನ್ನ, ಲಿಂಗಾತ್=ಲಿಂಗರೂಪಶರೀರದಿಂದ, ಮಾನುಷಂ ಭಾವಂ=ಮಾನವ ರೂಪವನ್ನು, ಅಸ್ಪೃಶನ್=ಹೊಂದದೇ, ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಷ್ಯಸಿ=ಅವತರಿಸುವಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಆ ಕುಲ್ಯಪಾಕಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸೋಮೇಶ್ವರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇ ರೇಣುಕನೇ, ನೀನು ಮನುಷ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳದೇ ದಿವ್ಯತೇಜೋಮಯ ಶರೀರಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗ ರೂಪವಾದ ಆ ನನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಅವತರಿಸುವವನಾಗು.

ಮದೀಯಲಿಂಗಸಂಭೂತಂ ಮದ್ಭಕ್ತಪರಿಪಾಲಕಂ ।
ವಿಸ್ಮಿತಾ ಮಾನುಷಾಃ ಸರ್ವೇ ತ್ವಾಂ ಭಜಂತು ಮದಾಜ್ಞಯಾ ॥೮೫॥

ಅರ್ಥ : ಮದೀಯ=ನನ್ನ, ಲಿಂಗಸಂಭೂತಂ=ಲಿಂಗರೂಪಶರೀರದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದ, ಮದ್ಭಕ್ತಪರಿಪಾಲಕಂ=ನನ್ನ ಭಕ್ತರ ರಕ್ಷಕನಾದ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು (ನೋಡಿ), ಸರ್ವೇ=ಎಲ್ಲ, ಮಾನುಷಾಃ=ಮನುಷ್ಯರೂ, ವಿಸ್ಮಿತಾಃ=ಚಕಿತರಾಗಿ, ಮದಾಜ್ಞಯಾ=ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ, ಭಜಂತು=ಸೇವಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಉದಿಸಿದ,ಭಕ್ತಪರಿಪಾಲಕನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರಲ್ಲದೇ, ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗೈಯುತ್ತಾರೆ.

ಮದದ್ವೈತಪರಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೇದವೇದಾಂತಸಮ್ಮತಂ ।
ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯಸಿ ಭೂಲೋಕೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಹಿತಕಾರಕಂ ॥೮೬॥

ಅರ್ಥ : ಸರ್ವೇಷಾಂ = ಎಲ್ಲರಿಗೆ, ಹಿತಕಾರಕಂ=ಹಿತಕಾರಿಯಾದ, ವೇದವೇದಾಂತಸಮ್ಮತಂ = ವೇದೋಪನಿಷತ್ ಸಮ್ಮತವಾದ, ಮದದ್ವೈತಪರಂ=ಶಿವಾದ್ವೈತರೂಪವಾದ, ಶಾಸ್ತ್ರಂ=ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಭೂಲೋಕೇ=ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯಸಿ=ಸ್ಥಾಪಿಸುವಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ರೇಣುಕನೇ ! ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದ ನೀನು ಜಗತ್ತಿನ ಸಮಸ್ತಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಕವಾದ ವೇದ,

ಆಗಮ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಶಿವಾದ್ವೈತ (ವೀರಶೈವ) ಸಿದ್ಧಾಂತ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವವನಾಗು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ : ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಶಿವಾದ್ವೈತ, ವಿಶೇಷಾದ್ವೈತ, ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತ್ತು ಭೇದಾಭೇದಗಳೆಂಬ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು "ಮದದ್ವೈತ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ "ಶಿವಾದ್ವೈತ" ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಶಿವನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರೇಣುಕರಿಂದ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪರಾದ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಮ ಪ್ರತಾಪಮತುಲಂ ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಪ್ರಕಾಶಯ ಮಹೀಭಾಗೇ ವೇದಮಾರ್ಗಾನುಸಾರತಃ ॥೮೩॥

ಅರ್ಥ : ಮಮ=ನನ್ನ, ಅತುಲಂ=ಉಪಮಾತೀತವಾದ, ಪ್ರತಾಪಂ= ಪ್ರತಾಪವನ್ನು, ವಿಶೇಷತಃ=ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ=ನನ್ನ ಭಕ್ತರ, ಪ್ರತಾಪವನ್ನು, ವೇದಮಾರ್ಗಾನುಸಾರತಃ = ವೇದಮಾರ್ಗಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಮಹೀಭಾಗೇ=ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕಾಶಯ=ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ರೇಣುಕನೇ ! ನೀನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ನಂತರ ಉಪಮಾತೀತವಾದ ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸು.

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಸ ಭಗವಾನ್ ಭದ್ರಾಸನಾದುತ್ಥಿತೋ ।
ಬ್ರಹ್ಮೋಪೇಂದ್ರಮುಖಾನ್ವಿಸೃಜ್ಯ ವಿಬುಧಾನ್ ಭ್ರೂಸಂಜ್ಞಯಾ ಕೇವಲಂ ।
ಪಾರ್ವತ್ಯಾ ಸಹಿತೋ ಗಣೈರಭಿಮತೈಃ ಪ್ರಾಪ ಸ್ವಮಂತಃಪುರಂ ।
ಕ್ಷೋಣೀಭಾಗಮವಾತರತ್ ಪಶುಪತೇರಾಜ್ಞಾವಶಾದ್ರೇಣುಕಃ ॥೮೮॥

ಅರ್ಥ : ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಸಃ=ಆ, ಭಗವಾನ್=ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಶಾಲಿಯಾದ, ಪರಮೇಶ್ವರಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನು, ಉಕ್ತ್ವಾ=ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವ

ರನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಭದ್ರಾಸನಾತ್=ಮಂಗಲಮಯವಾದ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ, ಉತ್ಥಿತಃ=ಎದ್ದು, ಕೇವಲಂ=ಕೇವಲ, ಭ್ರೂಸಂಜ್ಞಯಾ=ಹುಬ್ಬಿನ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮೋಪೇಂದ್ರಮುಖಾನ್=ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ, ವಿಬುಧಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ವಿಸೃಜ್ಯ=ಕಳುಹಿಸಿ, ಪಾರ್ವತ್ಯಾ=ಪಾರ್ವತಿಯೊಡನೆ, ಸಹಿತಃ=ಯುಕ್ತನಾಗಿ, ಅಭಿಮತೈಃ=ತನಗೆ ಬೇಕಾದ, ಗಣೈಃ=ಶಿವಗಣರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಸ್ವಂ=ತನ್ನ, ಅಂತಃಪುರಂ=ಅಂತಃಪುರವನ್ನು, ಪ್ರಾಪ=ಹೊಂದಿದನು: ರೇಣುಕಃ=ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಾದರೋ, ಪಶುಪತೇಃ=ಪಶುಪತಿಯ, ಆಜ್ಞಾವಶಾತ್=ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಕ್ಷೋಣೀಭಾಗಂ=ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಅವಾತರತ್=ಅವತರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ನಂತರ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಮಂಗಲಮಯವಾದ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಎದ್ದು, ಕೇವಲ ಹುಬ್ಬಿನ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮ–ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಹಾಗೂ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಕೆಲಜನ ಶಿವಗಣರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಇತ್ತ ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು ಪರಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಯ ಶ್ರೀ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಅವತರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಂಡಲದತ್ತ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಬೆಳಸಿದನು.

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ ಶಿವಸಭಾವರ್ಣನಂ ನಾಮ
ತೃತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಃ

ಚತುರ್ಥಪರಿಚ್ಛೇದಃ

ಅವತರಣಿಕಾ ೧

ಪರಶಿವನ ಅಪ್ಪಣೆಯಮೇರೆಗೆ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕರ ಅವತಾರವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಅವತರಿಸಿದಾಗಿನ ಅವರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅಥ ತ್ರಿಲಿಂಗವಿಷಯೇ ಕುಲ್ಯಪಾಕಾಭಿಧೇ ಸ್ಥಲೇ ।
ಸೋಮೇಶ್ವರಮಹಾಲಿಂಗಾತ್ಪ್ರಾದುರಾಸೀತ್ ಸ ರೇಣುಕಃ ॥೧॥

ಅರ್ಥ : ಅಥ=ಶಿವನ ಆಜ್ಞೆಯ ನಂತರ, ಸಃ=ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ರೇಣುಕಃ=ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು, ತ್ರಿಲಿಂಗವಿಷಯೇ=ತೆಲಗುದೇಶದಲ್ಲಿ (ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ) ಕುಲ್ಯಪಾಕಾಭಿಧೇ=ಕುಲ್ಯಪಾಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಸ್ಥಲೇ=ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಸೋಮೇಶ್ವರಮಹಾಲಿಂಗಾತ್=ಸೋಮೇಶ್ವರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಹಾಲಿಂಗದಿಂದ, ಪ್ರಾದುರಾಸೀತ್=ಅವತರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವನಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬಂದ ಶ್ರೀರೇಣುಕ ಗಣೇಶ್ವರನು ತೆಲಗುದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಯ ಶ್ರೀ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಹಾಲಿಂಗದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದನು-

ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ ತಮಾಲೋಕ್ಯ ಶಿವಲಿಂಗಾತ್ತ್ರಿಲಿಂಗಜಾಃ ।
ವಿಸ್ಮಿತಾಃ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಸರ್ವೇ ಬಭೂವುರತಿತೇಜಸಂ ॥೨॥

ಅರ್ಥ : ತ್ರಿಲಿಂಗಜಾಃ = ತೆಲುಗುದೇಶದ ಜನರು, ಶಿವಲಿಂಗಾತ್ = ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗದಿಂದ, ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ=ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ಅತಿತೇಜಸಂ= ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ತಂ=ಆ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು, ಆಲೋಕ್ಯ=ನೋಡಿ, ಸರ್ವೇ=ಎಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣಿನಃ=ಜೀವಿಗಳೂ, ವಿಸ್ಮಿತಾಃ=ಆಶ್ಚರ್ಯವುಳವರು, ಬಭೂವುಃ=ಆದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ಕಂಡ ತೆಲುಗು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಜನರು ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯವುಳ್ಳವರಾದರು.

ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತಸರ್ವಾಂಗಂ ಸಾರರುದ್ರಾಕ್ಷಭೂಷಣಂ ।
ಜಟಾಮುಕುಟಸಂಯುಕ್ತಂ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಂ ॥೩॥

ಅರ್ಥ : ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತ=ಭಸ್ಮಲಿಪ್ತವಾದ, ಸರ್ವಾಂಗಂ=ಸಕಲ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ, ಸಾರ=ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಾದ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಭೂಷಣಂ=ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾದ, ಜಟಾಮುಕುಟ=ಜಟಾಮುಕುಟಗಳಿಂದ, ಸಂಯುಕ್ತಂ=ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕಂ=ಮಸ್ತಕ(ಹಣೆ)ದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ನೋಡಿ ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡರು.

ಕಟೀತಟೀಪಟೀಭೂತಕಂಥಾಪಟಲಬಂಧುರಂ ।
ದಧಾನಂ ಯೋಗದಂಡಂ ಚ ಭಸ್ಮಾಧಾರಂ ಕಮಂಡಲುಂ ॥೪॥

ಅರ್ಥ : ಕಟೀತಟೀ=ನಡುವಿಗೆ, ಪಟೀಭೂತ=ವಸ್ತ್ರದಂತಿದ್ದ, ಕಂಥಾ ಪಟಲ=ಪರಿಧಾನದಿಂದ, ಬಂಧುರಂ=ಮನೋಹರನಾದ, ಯೋಗದಂಡಂ=ಯೋಗದಂಡವನ್ನು, ಚ=ಮತ್ತು, ಭಸ್ಮಾಧಾರಂ=ಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ, ಕಮಂಡಲುಂ=ಕಮಂಡಲುವನ್ನು, ದಧಾನಂ=ಧರಿಸಿರುವ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡರು.

ಶಿವಾದ್ವೈತಪರಿಜ್ಞಾನಪರಮಾನಂದಮೋದಿತಂ ।
ನಿರ್ಧೂತಸರ್ವಸಂಸಾರವಾಸನಾದೋಷಪಂಜರಂ ॥೫॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾದ್ವೈತಪರಿಜ್ಞಾನ = ಶಿವಾದ್ವೈತಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ, ಪರಮಾನಂದ=ಪರಮಾನಂದದಲ್ಲಿ, ಮೋದಿತಂ=ಆನಂದಿತನಾಗಿರುವ, ನಿರ್ಧೂತ=ಹೋಗಲಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಸರ್ವ=ಸಮಸ್ತ, ಸಂಸಾರವಾಸನಾ=ಸಂಸಾರವಾಸನಾರೂಪವಾದ, ದೋಷ=ದೋಷರೂಪವಾದ, ಪಂಜರಂ=ಪಂಜರವುಳ್ಳ,

ಶಿವಾಗಮಸುಧಾಸಿಂಧುಸಮುನ್ಮೇಷಸುಧಾಕರಂ ।
ಚಿತ್ತಾರವಿಂದಸಂಗೂಢಶಿವಪಾದಾಂಬುಜದ್ವಯಂ ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾಗಮ = ಶಿವಾಗಮವೆಂಬ, ಸುಧಾಸಿಂಧು = ಅಮೃತ ಸಮುದ್ರದ, ಸಮುನ್ಮೇಷ = ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ, ಸುಧಾಕರಃ=ಚಂದ್ರ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಚಿತ್ತಾರವಿಂದ=ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ, ಸಂಗೂಢ=ಗೋಪನೀಯವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ, ಶಿವಪಾದಾಂಬುಜದ್ವಯಂ=ಶಿವನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳುಳ್ಳ,

ಯಮಾದಿಯೋಗತಂತ್ರಜ್ಞಂ ಸ್ವತಂತ್ರಂ ಸರ್ವಕರ್ಮಸು ।
ಸಮಸ್ತಸಿದ್ಧಸಂತಾನ ಸಮುದಾಯಶಿಖಾಮಣಿಂ ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಯಮಾದಿ = ಯಮ-ನಿಯಮಾದಿ ರೂಪವಾದ, ಯೋಗ ತಂತ್ರಜ್ಞಂ=ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಸರ್ವಕರ್ಮಸು= ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ವತಂತ್ರಂ=ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವ, ಸಮಸ್ತ=ಎಲ್ಲ, ಸಿದ್ಧ ಸಂತಾನಸಮುದಾಯ=ಸಿದ್ಧಕುಲಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಶಿಖಾಮಣಿಂ=ಶಿಖಾಮಣಿ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವ,

ವೀರಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ವಾಹಕೃತಪಟ್ಟನಿಬಂಧನಂ ।
ಆಲೋಕಮಾತ್ರನಿರ್ಭಿನ್ನಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಪಾತಕಂ ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ವೀರಸಿದ್ಧಾಂತ=ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ನಿರ್ವಾಹ= ನೆಲೆ ಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಕೃತಪಟ್ಟನಿಬಂಧನಂ=ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ, ಆಲೋಕಮಾತ್ರ=ಕೇವಲ ನೋಟದಿಂದ, ನಿರ್ಭಿನ್ನ=ನಾಶವಾದ, ಸಮಸ್ತ= ಎಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣಿಪಾತಕಂ=ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾಪವುಳ್ಳ,

ತಮಪೃಚ್ಛನ್ ಜನಾಃ ಸರ್ವೇ ನಮಂತಃ ಕೋ ಭವಾನಿತಿ ।
ಇತಿ ಪೃಷ್ಟೋ ಮಹಾಯೋಗೀ ಜನೈರ್ವಿಸ್ಮಿತಮಾನಸೈಃ ॥೯॥

ಅರ್ಥ : ತಂ=ಈ ರೀತಿ ಇರುವ ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು. ಸರ್ವೇ= ಎಲ್ಲ,ಜನಾಃ=ಜನರೂ, ನಮಂತಃ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವಂಥವರಾಗಿ, ಕೋ ಭವಾನಿತಿ= ತಾವು ಯಾರು ? ಎಂಬುದಾಗಿ, ಅಪೃಚ್ಛನ್=ಕೇಳಿದರು. ವಿಸ್ಮಿತಮಾನಸೈಃ= ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ, ಜನೈಃ=ಜನರಿಂದ, ಇತಿ=ಹೀಗೆ, ಪೃಷ್ಟಃ= ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಹಾಯೋಗೀ=ಮಹಾಯೋಗಿಯಾದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕನು (ಹೇಳತೊಡಗಿದನು),

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಶಿವನ ಅಪ್ಪಣೆಯಮೇರೆಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗ ದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವನ್ನು

ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲದೇ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳಾದ ರುದ್ರಾಕ್ಷಗಳನ್ನು ಧ ಸಿದ್ದರು. ಜಟಾಮಕುಟಧಾರಿಗಳಾದ ಇವರು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಮೂರು ಬೆರಳು ಭಸ್ಮವನ್ನು ಪೂಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಟೊಂಕಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರ ರೂಪವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದಂಡವನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವನ್ನಿಡುವ ಕಮಂಡಲುವನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ ಪರಮಾನಂದದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಇವರು ಜನನ-ಮರಣರೂಪ ಸಂಸಾರದ ಸಕಲ ದೋಷ ಸಮೂಹವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಡಹಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಶಿವಾಗಮಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಇವರು ಶಿವಾಗಮಗಳೆಂಬ ಅಮೃತ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದ ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೃದಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದಂಗಳನ್ನು ಭಯ-ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸದಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧ್ಯಾನ, ಧಾರಣ, ಮತ್ತು ಸಮಾಧಿಗಳೆಂಬ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಸರ್ವಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರೂ, ಸಮಸ್ತ ಸಿದ್ಧಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಶಿಖಾಮಣಿ ಸ್ವರೂಪರೂ, ಆಗಿದ್ದರು. ದೃಷ್ಟಿಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾತಕ ಗಳನ್ನು ಉರುಹಬಲ್ಲ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು, ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟಿಬದ್ಧರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಮಹಾಯೋಗಿಪುಂಗವರಾದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರರನ್ನು ನೋಡಿದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆರಗಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿನಮ್ರಭಾವದಿಂದ ತಾವು ಯಾರು ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೨

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರರು ಆ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ—

ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶಿವಾದ್ವೈತಮಹಾನಂದಪರಾಯಣಃ ।
ಪಿನಾಕಿನಃ ಪಾರ್ಶ್ವವರ್ತೀ ರೇಣುಕಾಖ್ಯೋ ಗಣೇಶ್ವರಃ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾದ್ವೈತ=ಶಿವಾದ್ವೈತದ, ಮಹಾನಂದ=ಮಹಾನಂದದಲ್ಲಿ, ಪರಾಯಣಃ=ದತ್ತಚಿತ್ತನಾದ, ಪಿನಾಕಿನಃ=ಪರಮಾತ್ಮನ, ಪಾರ್ಶ್ವವರ್ತೀ=ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ, ರೇಣುಕಾಖ್ಯಃ=ರೇಣುಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಗಣೇಶ್ವರಃ=ಗಣೇಶ್ವರನು, ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ=ಹೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಸದಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವನೂ, ಶಿವಾದ್ವೈತ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾದವನೂ ಆದ ಆ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು ಆ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು.

ಶಿವಾದೇಶಾನುಸಾರೇಣ ಶಿವಲಿಂಗಾದಿಹಾಭವಂ ।
ನಾಮ್ನಾ ರೇಣುಕಸಿದ್ಧೋಽಹಂ ಸಿದ್ಧಸಂತಾನನಾಯಕಃ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾದೇಶಾನುಸಾರೇಣ=ಶಿವನ ಆದೇಶದ ಅನುಸಾರವಾಗಿ, ಇಹ=ಇಲ್ಲಿ (ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ), ಶಿವಲಿಂಗಾತ್=ಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ, ಅಭವಂ=ಉದ್ಭವಿಸಿದೆನು. ಸಿದ್ಧಸಂತಾನ=ಸಿದ್ಧಸಮೂಹಕ್ಕೆಲ್ಲ, ನಾಯಕಃ=ಒಡೆಯನಾದ, ಅಹಂ=ನಾನು ನಾಮ್ನಾ=ಹೆಸರಿನಿಂದ, ರೇಣುಕಸಿದ್ಧಃ=ರೇಣುಕಸಿದ್ಧನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಜನರುಗಳಿರಾ! ಸಿದ್ಧರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಡೆಯನಾದ ರೇಣುಕಸಿದ್ಧನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಾನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಆದೇಶಾನುಸಾರವಾಗಿ (ವೀರಶೈವಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ) ಈ ಸೋಮೇಶ್ವರಶಿವಲಿಂಗದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿರುವೆನು.

ಸ್ವಚ್ಛಂದಾಚಾರೀ ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತಪಾಲಕಃ ।
ಖಂಡಯನ್ ಜೈನಚಾರ್ವಾಕಬೌದ್ಧಾದೀನಾಂ ದುರಾಗಮಾನ್ ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ : ಅಸ್ಮಿನ್=ಈ, ಲೋಕೇ=ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸ್ವಚ್ಛಂದಾಚಾರೀ=ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದು, ಜೈನ–ಚಾರ್ವಾಕ–ಬೌದ್ಧಾದೀನಾಂ=ಜೈನ–ಚಾರ್ವಾಕ–ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ, ದುರಾಗಮಾನ್=ನಾಸ್ತಿಕ ಆಗಮಗಳನ್ನು, ಖಂಡಯನ್=ಖಂಡಿಸುವವನಾಗಿ, ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತಪಾಲಕಃ=ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವವನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಜನರುಗಳಿರಾ! ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರನು. ನಾಸ್ತಿಕವಾದವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸುವ ಚಾರ್ವಾಕ–

ಜೈನ–ಬೌದ್ಧಗಳೆಂಬ ಕುತ್ಸಿತಗಳಾದ ಆಗಮಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಶಿವಾಗಮಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅವತರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ದೇವರು, ಪರಲೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಆಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನಗಳೆಂದೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವ ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ನಾಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಎರಡೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಇಂದು ನಿನ್ನಿನವಾಗಿರದೇ, ವೇದಾಗಮೋಪನಿಷತ್ಕಾಲಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವ ಅನಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು. ಈ ಅನಾದಿ ಸಂಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ, ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಸ್ತಿಕದರ್ಶನಗಳು. ನ್ಯಾಯ–ವೈಶೇಷಿಕ, ಸಾಂಖ್ಯ–ಯೋಗ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ–ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಗಳೆಂಬಿವುಗಳು ಆಸ್ತಿಕದರ್ಶನಗಳು. ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಗಳೆಂಬ ನಾಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನಗಳ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಚಾರವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರು ತಾವು ಮಾಡಬಯಸಿದ ನಾಸ್ತಿಕದರ್ಶನಗಳ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಮುಖದಿಂದ ಹೇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧದರ್ಮದ ನಂತರದವರೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಮತಗಳ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಚಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೩

ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಯ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ—

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪಶ್ಯತಾಂ ವಿಷಯಸ್ಥಿರಚಕ್ಷುಷಾಂ ।
ಉತ್ಥಾಯ ವ್ಯೋಮಮಾರ್ಗೇಣಮಲಯಾದ್ರಿಮುಪಾಗಮತ್ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ: ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಉಕ್ತ್ವಾ=ಹೇಳಿ, ವಿಷಯಸ್ಥಿರ ಚಕ್ಷುಷಾಂ=ನೋಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ರೆಪ್ಪೆಬಡೆಯದೇ ಇರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ, ತೇಷಾಂ=ಆ ಜನರು, ಪಶ್ಯತಾಂ=ನೋಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಉತ್ಥಾಯ=ಆ ಸ್ಥಾನ ದಿಂದ ಎದ್ದು, ವ್ಯೋಮಮಾರ್ಗೇಣ=ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಿಂದ, ಮಲಯಾದ್ರಿಂ= ಮಲಯಪರ್ವತವನ್ನು, ಉಪಾಗಮತ್=ಹೊಂದಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಯ ಜನರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು, ಅವರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗ ವಾಗಿ ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳಸಿದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೪

ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಆ ಮಲಯ ಪರ್ವತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ನವಚಂದನಕಾಂತಾರಕಂದಲನ್ಮಂದಮಾರುತಂ ।
ಅಭಂಗುರಭುಜಂಗಸ್ತ್ರೀಸಂಗೀತರಸಸಂಕುಲಂ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ: ನವ=ನೂತನವಾದ, ಚಂದನ=ಗಂಧದ, ಕಾಂತಾರ=ಅರಣ್ಯ ವನ್ನು, ಕಂದಲನ್=ಭೇದಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ, ಮಂದಮಾರುತಂ=ಮಂದವಾದ ಗಾಳಿಯುಳ್ಳ, ಅಭಂಗುರ=ನಿಬಿಡವಾದ, ಭುಜಂಗಸ್ತ್ರೀ=ಹೆಣ್ಣು ಸರ್ಪಗಳ, ಸಂಗೀತರಸ=ಗಾನರಸದಿಂದ, ಸಂಕುಲಂ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ,

ಕರಿಪೋತಕರಾಕೃಷ್ಟಸ್ಫುರದೇಲಾತಿವಾಸಿತಂ ।
ವರಾಹದಂಷ್ಟ್ರಿಕಾಧ್ವಸ್ತಮುಸ್ತಾಸುರಭಿಕಂದರಂ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ: ಕರಿಪೋತ = ಆನೆಮರಿಗಳ, ಕರ = ಸೊಂಡಿಲುಗಳಿಂದ, ಆಕೃಷ್ಟ= ಕಿತ್ತುಹಾಕಿದ, ಸ್ಫುರತ್ಏಲಾ = ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಯಾಲಕ್ಕಿಯ ಬಳ್ಳಿ ಗಳಿಂದ, ವಾಸಿತಂ = ಸುವಾಸನೆಗೊಂಡಿರುವ, ವರಾಹ = ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ, ದಂಷ್ಟ್ರಿಕಾ=ಕೋರೆಗಳಿಂದ, ಧ್ವಸ್ತ=ಕಿತ್ತುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ, ಮುಸ್ತಾ=ಜೇಕಿನ ಗಡ್ಡೆಗಳ, ಸುರಭಿ=ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ, ಕಂದರಂ=ಗವಿಗಳುಳ್ಳ,

ಪಟೀರದಲಪರ್ಯಂಕಪ್ರಸುಪ್ತವ್ಯಾಧದಂಪತಿಂ ।
ಮಾಧವೀಮಲ್ಲಿಕಾಜಾತೀಮಂಜರೀರೇಣುರಂಜಿತಂ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ : ಪಟೀರ= ಗಂಧದ ಗಿಡದ, ದಲ = ಎಲೆಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪರ್ಯಂಕ=ಪಲ್ಲಂಗದಮೇಲೆ, ಪ್ರಸುಪ್ತ=ಮಲಗಿದ, ವ್ಯಾಧದಂಪತಿಂ=ಬೇಡರ ದಂಪತಿಗಳುಳ್ಳ, ಮಾಧವೀ=ದುಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ, ಮಲ್ಲಿಕಾ=ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಜಾತೀ= ಜಾಜೀಹೂ, ಇವುಗಳ ಮಂಜರೀ=ಗೊಂಚಲುಗಳ, ರೇಣು=ಪರಾಗದಿಂದ, ರಂಜಿತಂ=ರಂಜಿಸುತ್ತಿರುವ,

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಟು ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮಲಯ ಪರ್ವತವು ಅನೇಕ ಚಂದನದ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಂದಮಾರುತವು ನಿಬಿಡಗಳಾದ ಚಂದನಗಿಡಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಸುಗಂಧದಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಚಂದನದ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ಸರ್ಪಗಳು ತಮ್ಮ ಸುಮಧುರವಾದ ಸಂಗೀತ ರಸದಿಂದ ಇಡೀ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಸೂರೆಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ಮಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಆನೆಯ ಮರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸೊಂಡಿಲುಗಳಿಂದ ಏಲಕ್ಕಿಯ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿರುವದರಿಂದ ಪರ್ವತವೆಲ್ಲಾ ಏಲಕ್ಕಿಯ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಜೇಕಿನ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಗೆದಿರುವದರಿಂದ ಆ ಗವಿಗಳೆಲ್ಲ ಸುಗಂಧಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಮಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಬೇಡರ ದಂಪತಿಗಳು ಚಂದನದ ಎಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ದುಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಜಾಜಿ ಮುಂತಾದ ಹೂವುಗಳ ಪರಾಗವು ಪರ್ವತವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. (ಇಂತಹ ಮಲಯ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ದಯಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ).

ಅವತರಣಿಕಾ ೫

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಈ ಮಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ—

ತತ್ರ ಕುತ್ರಚಿದಾಭೋಗೇ ಸರ್ವರ್ತುಕುಸುಮದ್ರುಮೇ ।
ಅಪಶ್ಯದಾಶ್ರಮಂ ದಿವ್ಯಮಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾಮುನೇಃ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ : ಸರ್ವರ್ತು=ಸರ್ವಋತುಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಕುಸುಮ=ಹೂವುಗಳುಳ್ಳ, ದ್ರುಮೇ=ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ತತ್ರ=ಆ ಮಲಯ ಪರ್ವತದ, ಕುತ್ರ-ಚಿತ್=ಒಂದಾನೊಂದು, ಆಭೋಗೇ=ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಮುನೇಃ=ಮಹರ್ಷಿಯಾದ, ಅಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ=ಅಗಸ್ತ್ಯನ, ದಿವ್ಯಂ=ದಿವ್ಯವಾದ, ಆಶ್ರಮಂ=ಆಶ್ರಮವನ್ನು, ಅಪಶ್ಯತ್=ನೋಡಿದನು

ಮಂದಾರಚಂದನಪ್ರಾಯೈರ್ಮಂಡಿತಂ ತರುಮಂಡಲೈಃ ।
ಶಾಖಾಶಿಖರಸಂಲೀನತಾರಕಾಗಣಕೋರಕೈಃ ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ : ಶಾಖಾಶಿಖರ=ಟೊಂಗೆಗಳ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಲೀನ=ಅಡಗಿರುವ ತಾರಕಾಗಣಕೋರಕೈಃ=ನಕ್ಷತ್ರಸಮೂಹದಂತಿರುವ ಮೊಗ್ಗೆಗಳುಳ್ಳ, ಮಂದಾರ ಚಂದನಪ್ರಾಯೈಃ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಚಂದನ ಮೊದಲಾದ, ತರುಮಂಡಲೈಃ=ಮರಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ, ಮಂಡಿತಂ=ಅಲಂಕೃತವಾದ,

ಮುನಿಕನ್ಯಾಕರಾನೀತಕಲಶಾಂಬುವಿವರ್ಧಿತೈಃ ।
ಆಲವಾಲಜಲಾಸ್ವಾದಮೋದಮಾನಮೃಗೀಗಣೈಃ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ : ಮುನಿಕನ್ಯಾ=ಋಷಿಗಳ ಕನ್ಯೆಯರ, ಕರಾನೀತ=ಕೈಗಳಿಂದ ತಂದ, ಕಲಶಾಂಬು=ಕೊಡಗಳ ನೀರಿನಿಂದ, ವಿವರ್ಧಿತೈಃ=ಬೆಳೆದಿರುವ, ಆಲವಾಲ=ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಜಲ=ನೀರಿನ, ಆಸ್ವಾದ=ಸೇವನೆಯಿಂದ, ಮೋದಮಾನ=ಆನಂದಹೊಂದುತ್ತಿರುವ, ಮೃಗೀಗಣೈಃ=ಹೆಣ್ಣು ಚಿಗರಿಗಳ ಗುಂಪುಳ್ಳ, (ಮರಗಳಿಂದ ಆ ಆಶ್ರಮ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು).

ಹೇಮಾರವಿಂದನಿಷ್ಯಂದಮಕರಂದಸುಗಂಧಿಭಿಃ ।
ಮರಾಲಾಲಾಪವಾಚಾಲವೀಚಿಮಾಲಾಮನೋಹರೈಃ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ : ಹೇಮಾರವಿಂದ=ಸುವರ್ಣಕಮಲಗಳಿಂದ, ನಿಷ್ಯಂದ=ಸೋರುತ್ತಿರುವ, ಮಕರಂದ=ಮಕರಂದದಿಂದ, ಸುಗಂಧಿಭಿಃ=ಸುಗಂಧವಿಶಿಷ್ಟಗಳಾದ, ಮರಾಲ=ರಾಜಹಂಸಗಳ, ಆಲಾಪ=ಮಧುರಧ್ವನಿಯಿಂದ, ವಾಚಾಲ=ಶಬ್ದಾಯಮಾನಗಳಾದ, ವೀಚಿಮಾಲಾ=ತರಂಗಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ, ಮನೋಹರೈಃ=ಸುಂದರಗಳಾದ,

ಇಂದೀವರವರಜ್ಯೋತಿರಂಧೀಕೃತಹರಿನ್ಮುಖೈಃ ।
ಲೋಪಾಮುದ್ರಾಪದನ್ಯಾಸಚರಿತಾರ್ಥತಟಾಂಕಿತೈಃ ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ : ಇಂದೀವರ=ನೀಲಕಮಲಗಳ, ವರಜ್ಯೋತಿ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ, ಅಂಧೀಕೃತ=ಅಂಧಕಾರಯುಕ್ತಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಹರಿನ್ಮುಖೈಃ=ದಿಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ, ಲೋಪಾಮುದ್ರಾ=ಅಗಸ್ತ್ಯಪತ್ನಿಯಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯ, ಪದನ್ಯಾಸ=ಸಂಚಾರದಿಂದ, ಚರಿತಾರ್ಥ=ಸಾರ್ಥಕಗಳಾದ, ತಟಾಂಕಿತೈಃ=ದಂಡೆಗಳುಳ್ಳ, (ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಆ ಆಶ್ರಮ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು).

ಹಾರನೀಹಾರಕರ್ಪೂರಹರಹಾಸಾಮಲೋದಕೈಃ ।
ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಸ್ನಾನನಿಯಮಾರ್ಹೈಸ್ತಪಸ್ವಿನಾಂ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ : ಹಾರ=ಮುತ್ತಿನಸರ, ನೀಹಾರ=ಹಿಮ, ಕರ್ಪೂರ=ಕರ್ಪೂರ, ಹರಹಾಸ=ಶಿವನ ಮಂದಹಾಸ, ಇವುಗಳಂತೆ,ಅಮಲೋದಕೈಃ=ಶುಭ್ರಜಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ತಪಸ್ವಿನಾಂ=ತಪಸ್ವಿಗಳ, ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಸ್ನಾನ=ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ನೈಮಿತ್ತಿಕಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ, ನಿಯಮಾರ್ಹೈಃ=ನಿಯಮಿತಗಳಾದ, (ಮತ್ತು),

ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮಣಿಸೋಪಾನೈಃ ಪರಿವೀತಂ ಸರೋವರೈಃ ।
ವಿಮುಕ್ತಸತ್ವವೈರಸ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಿವಾಪರಂ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರಕೃಷ್ಟ=ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಾದ, ಮಣಿ=ರತ್ನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ, ಸೋಪಾನೈಃ=ಪಾವಟನಿಗೆಗಳುಳ್ಳ (ಸೋಪಾನಗಳುಳ್ಳ), ಸರೋವರೈಃ=ಸರೋವರಗಳಿಂದ, ಪರಿವೀತಂ=ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿಮುಕ್ತ=ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಸತ್ವ=ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ವೈರಸ್ಯಂ=ಪರಸ್ಪರ ವೈರಭಾವವುಳ್ಳ, ಅಪರಂ=ಬೇರೊಂದು, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಿವ=ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಂತೆ ಇರುವ, (ಹಾಗೆಯೇ),

ಹೂಯಮಾನಾಜ್ಯಸಂತಾನಧೂಮಗಂಧಿಮಹಾಸ್ಥಲಂ ।
ಶುಕಸಂಸತ್ಸಮಾರಬ್ಧಶ್ರುತಿಶಾಸ್ತ್ರೋಪಬೃಂಹಣಂ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ : ಹೂಯಮಾನ=ಹವನಮಾಡಲ್ಪಡುವ, ಆಜ್ಯ=ತುಪ್ಪದ, ಸಂತಾನ=ಧಾರೆಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ಧೂಮ=ಹೊಗೆಯಿಂದ, ಗಂಧಿ=ಸುಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಮಹಾಸ್ಥಲಂ=ವಿಶಾಲವಾದ ಸ್ಥಾನವುಳ್ಳ, ಶುಕಸಂಸತ್=ಗಿಳಿ

ಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸಮಾರಬ್ಧ=ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶ್ರುತಿಶಾಸ್ತ್ರೋಪಬೃಂಹಣಂ=ವೇದ-ಶಾಸ್ತ್ರ-ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಸಂಗವುಳ್ಳುದೂ ಆದ, (ಅಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿದನು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಆ ಮಲಯಪರ್ವತದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಆಶ್ರಮವು ಹೇಗೆ ಇತ್ತೆಂದರೆ– ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಮತ್ತು ಚಂದನದ ಮರಗಳ ಟೊಂಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೂವಿನ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಪರಿಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಶ್ರಮದ ಈ ಎಲ್ಲ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಋಷಿಕುಮಾರಿಯರು ತಾವೇ ಕೊಡಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ನೀರು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದ ಅನೇಕ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಗರಿಗಳು ಗಿಡಗಳ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಸಂತೋಷಿತಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ಆಶ್ರಮದ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಸರೋವರಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಅನೇಕ ಸುವರ್ಣಕಮಲಗಳ ಸುಗಂಧಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಸರಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಹಂಸಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ತರಂಗಗಳ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಸರೋವರಗಳು ಮನೋಹರಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಿರುವ ನೀಲಕಮಲಗಳ ಕಪ್ಪು ಛಾಯೆಯು ದಶದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಂಧಕಾರಮಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರಾದೇವಿಯರ ಪಾದವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಆ ಸರೋವರಗಳ ದಂಡೆಗಳು ಧನ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಮುತ್ತಿನಹಾರ, ಹಿಮದ ಬಂಡೆ, ಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಶಿವನ ಮಂದಹಾಸಗಳಂತೆ ಅತಿ ಶುಭ್ರಗಳಾದ ಆ ಸರೋವರಗಳ ಪವಿತ್ರ ಜಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ತಪಸ್ವಿಗಳೆಲ್ಲ ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ನೈಮಿತ್ಯಗಳಾದ ಸ್ನಾನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸರೋವರಗಳ ಸೋಪಾನಗಳು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ರತ್ನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು.

ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರವಾದ ವೈರಭಾವವನ್ನು ಮರೆತು ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ

ವೈರಶೂನ್ಯವಾದ ಆ ಆಶ್ರಮವು ಎರಡನೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸು ತ್ತಿತ್ತು. ಹವನದ ಸುಗಂಧವಾದ ಧೂಮದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗಿಳಿಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳ ಅನೇಕ ವಿಷಯು ಗಳ ಮೇಲೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಸುಮನೋಹರ ವಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರೀ ರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರು ನೋಡಿದರೆಂಬ ಭಾವವು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೬

ಆಶ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ—

ತಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಸಮಾಸೀನಂ ಮೂಲೇ ಚಂದನಭೂರುಹಃ ।
ಸುಕುಮಾರದಲಚ್ಛಾಯಾವಾರಿತಾದಿತ್ಯತೇಜಸಃ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ : ತಸ್ಯ=ಆ ಆಶ್ರಮದ, ಮಧ್ಯೇ=ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸುಕುಮಾರ= ಕೋಮಲಗಳಾದ, ದಲ=ಎಲೆಗಳ, ಛಾಯಾ=ನೆರಳಿನಿಂದ, ವಾರಿತ=ನಿವಾರಿಸ ಲ್ಪಟ್ಟ, ಆದಿತ್ಯತೇಜಸಃ=ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳುಳ್ಳ, ಚಂದನ=ಗಂಧದ, ಭೂರುಹಃ=ಗಿಡದ, ಮೂಲೇ=ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ಸಮಾಸೀನಂ=ಕುಳಿತಿರುವ, (ಅಗಸ್ತ್ಯನನ್ನು ಶ್ರೀ ರೇಣುಕರು ನೋಡಿದರೆಂದು ಸಂಬಂಧ)

ತಡಿತ್ಪಿಂಗಜಟಾಭಾರೈಸ್ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತಮಸ್ತಕೈಃ ।
ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತಸರ್ವಾಂಗೈಃ ಸ್ಫುರದ್ರುದ್ರಾಕ್ಷಭೂಷಣೈಃ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ : ತಡಿತ್=ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ಪಿಂಗ=ಪಿಂಗಲವರ್ಣದ, ಜಟಾಭಾರೈಃ= ಜಡೆಗಳ ಭಾರವುಳ್ಳ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತ=ಮೂರುಬೆರಳು ಭಸ್ಮದಿಂದ ಚಿಹ್ನಿತ ವಾದ, ಮಸ್ತಕೈಃ=ಹಣೆಯುಳ್ಳ, ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲಿತ=ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲನವನ್ನು ಮಾಡಿದ, ಸರ್ವಾಂಗೈಃ=ಸಕಲ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ, ಸ್ಫುರತ್=ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಭೂಷಣೈಃ=ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳ,

ನವವಲ್ಕಲವಾಸೋಭಿರ್ನಾನಾನಿಯಮಧಾರಿಭಿಃ ।
ಪರಿವೀತಂ ಮುನಿಗಣೈಃ ಪ್ರಮಥೈರಿವ ಶಂಕರಂ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ : ನವ = ನೂತನಗಳಾದ, ವಲ್ಕಲ = ನಾರುಮಡಿಗಳನ್ನು, ವಾಸೋಭಿಃ = ಉಟ್ಟಿರುವ, ನಾನಾನಿಯಮಧಾರಿಭಿಃ = ಅನೇಕವ್ರತಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಮಥೈಃ=ಪ್ರಮಥಗಣರಿಂದ, ಶಂಕರಮಿವ=ಪರಮಾತ್ಮನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಮುನಿಗಣೈಃ=ಮುನಿಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ ಪರಿವೀತಂ=ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ,

ಸಮುಜ್ಜ್ವಲಜ್ಜಟಾಜಾಲೈಸ್ತಪಃಪಾದಪಪಲ್ಲವೈಃ ।
ಸ್ಫುರತ್ಸೌದಾಮಿನೀಕಲ್ಪೈರ್ಜ್ವಾಲಾಜಾಲೈರಿವಾನಲಂ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ : ತಪಃಪಾದಪ=ತಪಸ್ಸೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ, ಪಲ್ಲವೈಃ=ಚಿಗುರೆಲೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಗಳಾದ, ಸ್ಫುರತ್=ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ, ಸೌದಾಮಿನೀಕಲ್ಪೈಃ=ಮಿಂಚಿಗೆ ಸಮಾನಗಳಾದ, ಜ್ವಾಲಾಜಾಲೈಃ=ಜ್ವಾಲೆಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಅನಲಮಿವ=ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಜಟಾಜಾಲೈಃ=ಜಡೆಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸಮುಜ್ವಲತ್=ಉಜ್ಜ್ವಲನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ,

ವಿಶುದ್ಧಭಸ್ಮಕೃತಯಾ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತರೇಖಯಾ ।
ತ್ರಿಸ್ರೋತಸೇವಸಂಬದ್ಧಶಿಲಾಭಾಗಂ ಹಿಮಾಚಲಂ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ : ವಿಶುದ್ಧಭಸ್ಮ=ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಭಸ್ಮದಿಂದ, ಕೃತಯಾ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾಂಕಿತರೇಖಯಾ=ಭಸ್ಮದ ಮೂರು ರೇಖೆಯಿಂದ(ಕೂಡಿದ), (ಅಗಸ್ತ್ಯನು), ತ್ರಿಸ್ರೋತಸಾ=ಗಂಗೆಯ ಮೂರು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ, ಸಂಬದ್ಧಶಿಲಾಭಾಗಂ=ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಭಾಗವುಳ್ಳ, ಹಿಮಾಚಲಂ ಇವ=ಹಿಮಾಚಲಪರ್ವತದಂತೆ (ತೋರುತ್ತಿರುವ),

ಭಸ್ಮಾಲಂಕೃತಸರ್ವಾಂಗಂ ಶಶಾಂಕಮಿವ ಭೂಗತಂ ।
ವಸಾನಂ ವಲ್ಕಲಂ ನವ್ಯಂ ಬಾಲಾತಪಸಮಪ್ರಭಂ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ : ಭಸ್ಮಾಲಂಕೃತ=ಭಸ್ಮದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಸರ್ವಾಂಗಂ=ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ, ಅಂತೆಯೇ, ಭೂಗತಂ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ, ಶಶಾಂಕಮಿವ=ಚಂದ್ರನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವ, ನವ್ಯಂ=ನೂತನವಾದ, ವಲ್ಕಲಂ=ನಾರು

ಮುಡಿಯನ್ನು, ವಸಾನಂ=ಉಟ್ಟಿರುವ, ಆದ್ದರಿಂದ, ಬಾಲಾತಪ=ಎಳೆಬಿಸಿಲಿಗೆ, ಸಮಪ್ರಭಂ=ಸಮಾನವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ,

ವಡವಾಗ್ನಿ ಶಿಖಾಜಾಲಸಮಾಲೀಢಮಿವಾರ್ಣವಂ ।
ಸರ್ವಾಸಾಮಪಿ ವಿದ್ಯಾನಾಂ ಸಮುದಾಯನಿಕೇತನಂ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ : ವಡವಾಗ್ನಿ=ವಡವಾಗ್ನಿಯ, ಶಿಖಾಜಾಲ=ಜ್ವಾಲಾಜಾಲದಿಂದ, ಸಮಾಲೀಢ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಅರ್ಣವಮಿವ=ಸಮುದ್ರದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವ, ಸರ್ವಾಸಾಮಪಿ = ಎಲ್ಲ, ವಿದ್ಯಾನಾಂ = ವಿದ್ಯೆಗಳ, ಸಮುದಾಯ = ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ, ನಿಕೇತನಂ=ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವ,

ನ್ಯಕ್ಕೃತಪ್ರಾಕೃತಾಹಂತಂ ನಿರೂಢಶಿವಭಾವನಂ ।
ತೃಣೀಕೃತಜಗಜ್ಜಾಲಂ ಸಿದ್ಧೀನಾಮುದಯಸ್ಥಲಂ ॥೩೧॥

ಅರ್ಥ : ನ್ಯಕ್ಕೃತ=ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಾಕೃತ=ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವಾದ, ಅಹಂತಂ=ಅಹಕಾರವುಳ್ಳ, ನಿರೂಢ=ದೃಢವಾದ, ಶಿವಭಾವನಂ=ಶಿವಭಾವನೆಯುಳ್ಳ, ತೃಣೀಕೃತ=ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಜಗಜ್ಜಾಲಂ=ಜಗತ್ತಿನ ಜಾಲವುಳ್ಳ, ಸಿದ್ಧೀನಾಂ=ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ, ಉದಯಸ್ಥಲಂ=ಉದಯದ ಸ್ಥಾನದಂತಿರುವ,

ಮೋಹಾಂಧಕಾರತಪನಂ ಮೂಲಬೋಧಮಹೀರುಹಂ ।
ದದರ್ಶ ಸ ಮಹಾಯೋಗೀ ಮುನಿಂ ಕಲಶಸಂಭವಂ ॥೩೨॥

ಅರ್ಥ : ಮೋಹಾಂಧಕಾರ=ಮೋಹವೆಂಬ ಅಂಧಕಾರಕ್ಕೆ, ತಪನಂ=ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ, ಮೂಲಬೋಧ=ಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, ಮಹೀರುಹಂ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವ, ಕಲಶಸಂಭವಂ=ಕಲಶೋದ್ಭವನಾದ, ಮುನಿಂ=ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಯನ್ನು, ಸಃ=ಆ, ಮಹಾಯೋಗೀ=ಮಹಾಯೋಗಿಯಾದ ರೇಣುಕಗಣೇಶ್ವರನು, ದದರ್ಶ=ನೋಡಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಆಶ್ರಮದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶ್ರೀಗಂಧ ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ಜಡೆಗಳು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮೋದ್ಧೂಲನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ಸುತ್ತಲೂ, ನೂತನಗಳಾದ ನಾರುಮಡಿಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟು ಅನೇಕ ವ್ರತಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾದ ಮುನಿಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರಮಥಗಣರಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶಂಕರನು ಕುಳಿತಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ತಪಸ್ಸೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಚಿಗುರೆಲೆಗಳಂತೆ, ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳಂತೆ, ಹೊಳೆಯುವ ಜಡೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯು ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ತೇಜಃಪುಂಜನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನು. ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಮಹರ್ಷಿಯು ಗಂಗಾನದಿಯ ಮೂರು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಶಿಲಾಪ್ರದೇಶದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶರೀರದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಈತನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಅಪರ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನಲ್ಲದೇ, ಹೊಸನಾರು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಹೂಬಿಸಿಲಿನಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನು

ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಆಗರನೂ, ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಗಂಭೀರನೂ, ಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಹಂಕಾರ–ಮಮಕಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನೂ, ಶಿವಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಲೀನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ, ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ಜಗತ್ತಿನ ಮೋಹಜಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ತ್ಯಜಿಸಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಮೋಹವೆಂಬ ಗಾಢಾಂಧಕಾರವನ್ನು, ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಸೂರ್ಯನಿಂದ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾನಂದದಲ್ಲಿ ಅಧೀನನಾಗಿರುವ ಈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯನ್ನು ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ನೋಡಿದರು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೭

ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರನ್ನು ಕಂಡ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ—

ತಮಾಗತಂ ಮಹಾಸಿದ್ಧಂ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಕಲಶೋದ್ಭವಃ ।
ಗಣೇಂದ್ರಂ ರೇಣುಕಾಭಿಖ್ಯಂ ವಿವೇದ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಷಾ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ : ಕಲಶೋದ್ಭವಃ=ಅಗಸ್ತ್ಯನು, ಆಗತಂ=ಬಂದಿರುವ, ಮಹಾ ಸಿದ್ಧಂ= ಮಹಾಸಿದ್ಧನಾದ, ತಂ=ಅವನನ್ನು, ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ=ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ, ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಷಾ=ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ರೇಣುಕಾಭಿಖ್ಯಂ=ರೇಣುಕನೆಂಬಹೆಸರಿನ ಗಣೇಂದ್ರಂ=ಗಣೇಂದ್ರನನ್ನಾಗಿ, ವಿವೇದ=ತಿಳಿದನು.

ತಸ್ಯಾನುಭಾವಂ ವಿಜ್ಞಾಯ ಸಹಸೈವ ಸಮುತ್ಥಿತಃ ।
ಲೋಪಾಮುದ್ರಾಕರಾನೀತೈರುದಕೈರತಿಪಾವನೈಃ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ : ತಸ್ಯ=ಆ ರೇಣುಕನ, ಅನುಭಾವಂ=ಪ್ರಭಾವವನ್ನು, ವಿಜ್ಞಾಯ= ತಿಳಿದು, ಸಹಸೈವ=ಕೂಡಲೇ, ಸಮುತ್ಥಿತಃ=ಎದ್ದು ನಿಂತನು ಮತ್ತು ಲೋಪಾ ಮುದ್ರಾ=ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರಾದೇವಿಯು, ಕರ=ಹಸ್ತದಿಂದ, ಆನೀತೈಃ=ತರಲ್ಪಟ್ಟ, ಅತಿಪಾವನೈಃ=ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರಗಳಾದ, ಉದಕೈಃ=ನೀರಿನಿಂದ, (ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದನು)

ಪಾದೌ ಪ್ರಕ್ಷಾಲಯಾಮಾಸ ಸ ತಸ್ಯ ಶಿವಯೋಗಿನಃ ।
ಸಂಪೂಜ್ಯ ತಂ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ತನ್ನಿಯೋಗಪುರಃಸರಂ ॥೩೬॥

ಅರ್ಥ : ಸಃ=ಆ ಅಗಸ್ತ್ಯನು, ತಸ್ಯ=ಆ, ಶಿವಯೋಗಿನಃ=ಶಿವಯೋಗಿಯಾದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರ, ಪಾದೌ=ಎರಡೂ ಪಾದಗಳನ್ನು, ಪ್ರಕ್ಷಾಲಯಾಮಾಸ= ತೊಳೆದನು ; ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ = ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಪದ್ಧತಿಯಂತೆ, ತಂ=ಆ ರೇಣುಕರನ್ನು, ಸಂಪೂಜ್ಯ=ಪೂಜೆಮಾಡಿ, ತತ್=ಅವರ, ನಿಯೋಗ ಪುರಃಸರಂ=ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ, (ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು)

ಮುನಿರ್ವಿನಯಸಂಪನ್ನೋ ನಿಷಸಾದಾಸನಾಂತರೇ।
ಸಮಾಸೀನಂ ಮುನಿವರಂ ಸರ್ವತೇಜಸ್ವಿನಾಂ ವಿಭುಂ ॥೩೭॥

ಅರ್ಥ : ವಿನಯಸಂಪನ್ನಃ=ವಿನಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಮುನಿಃ=ಅಗಸ್ತ್ಯನು, ಆಸನಾಂತರೇ=ಬೇರೊಂದು ಆಸನದಲ್ಲಿ, ನಿಷಸಾದ=ಕುಳಿತನು. ಸಮಾಸೀನಂ= ಕುಳಿತಿರುವ, ಸರ್ವ ತೇಜಸ್ವಿನಾಂ=ಎಲ್ಲ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಿಗೆ, ವಿಭುಂ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಮುನಿವರಂ=ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯನನ್ನು (ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ನೆಂಬ ಭಾವವು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ದಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅರಿತು, ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಆಸನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎದ್ದು, ತನ್ನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರಾದೇವಿಯಿಂದ ತರಲ್ಪಟ್ಟ ಪವಿತ್ರ ಜಲದಿಂದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರ ಪವಿತ್ರಗಳಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ತೊಳೆದನು. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ದಂಪತಿಗಳು ಶ್ರೀಮಹಾಗುರುವಿನ ಪಾದಪೂಜೆ ಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ನಂತರ ಅತಿ ವಿನಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ತಾನು ಬೇರೊಂದು ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಈರ್ವರೂ ಆಸೀನರಾದ ಬಳಿಕ ಸಿದ್ಧಕುಲಚಕ್ರ ವರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಸಮಸ್ತ ತೇಜಸ್ವಿಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರ ಗಣ್ಯನಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೮

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರೇಣುಕರು ಅಗಸ್ತ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಕುಶಲ ವಾರ್ತೆ ಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಉವಾಚ ಶಾಂತಯಾ ವಾಚಾ ರೇವಣಃ ಸಿದ್ಧಶೇಖರಃ ।
ನಿರ್ವಿಘ್ನಂ ವರ್ತಸೇ ಕಿಂ ನು ನಿತ್ಯಾ ತೇ ನಿಯಮಕ್ರಿಯಾ ? ॥
ಅಥವಾಽಗಸ್ತ್ಯ ತೇಜಸ್ವಿನ್ ಕುತಃ ಸ್ಯುಸ್ತೇಽಂತರಾಯಕಾಃ ? ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ : ಸಿದ್ಧಶೇಖರಃ=ಸಿದ್ಧಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ರೇವಣಃ=ರೇವಣನು, (ರೇಣುಕನು), ಶಾಂತಯಾ=ಪ್ರಶಾಂತವಾದ, ವಾಚಾ=ವಾಣಿಯಿಂದ, ಉವಾಚ=ನುಡಿದನು— ನಿರ್ವಿಘ್ನಂ=ವಿಘ್ನವಿಲ್ಲದಂತೆ, ವರ್ತಸೇ=ಇರುವೆಯಾ?, ತೇ=ನಿನ್ನ, ನಿಯಮಕ್ರಿಯಾ=ನಿಯಮಕ್ರಿಯೆಯು, ನಿತ್ಯಾ ಕಿಂನು=ನಿರ್ವಿಘ್ನ ಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯಷ್ಟೆ?, ಅಥವಾ=ಅಥವಾ, ತೇಜಸ್ವಿನ್=ತೇಜಸ್ವಿ ಯಾದ, ಅಗಸ್ತ್ಯ=ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಅಂತರಾಯಕಾಃ=ವಿಘ್ನಗಳು, ಕುತಃ ಸ್ಯುಃ=ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಆಗಬಲ್ಲವು ? (ಸಂಭವಿಸಲಾರವು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯರಿಂದ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸಿದ್ಧಕುಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಶಾಂತ ಗಂಭೀರವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಎಲೈ ಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ನೀನು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿರುವಿಯಾ ? ನಿನ್ನ ನಿತ್ಯ ಗಳಾದ ನಿಯಮ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸಾಗಿರುವವೇ ? ಹೇ ತೇಜಸ್ವಿ ಯಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ನಿನಗೆ ವಿಘ್ನಗಳಾದರೂ ಬರಲು ಹೇಗೆಸಾಧ್ಯ?(ಏಕೆಂದರೆ)

ವಿಂಧ್ಯೋ ನಿರುದ್ಧೋ ಭವತಾ ವಿಶ್ವೋಲ್ಲಂಘನವಿಭ್ರಮಃ ।
ನಹುಷೋ ರೋಷಲೇಶಾತ್ತೇ ಸದ್ಯಃ ಸರ್ಪತ್ವಮಾಗತಃ ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ : ವಿಶ್ವ = ಜಗತ್ತನ್ನು, ಉಲ್ಲಂಘನ = ಉಲ್ಲಂಘಿಸಬೇಕೆಂಬ, ವಿಭ್ರಮಃ = ಗರ್ವವುಳ್ಳ, ವಿಂಧ್ಯಃ = ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು, ಭವತಾ = ನಿನ್ನಿಂದ, ನಿರುದ್ಧಃ=ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು ; ತೇ=ನಿನ್ನ , ರೋಷಲೇಶಾತ್=ಅಲ್ಪ ಕ್ರೋಧ ದಿಂದ, ನಹುಷಃ = ನಹುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು, ಸದ್ಯಃ = ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಸರ್ಪತ್ವಂ=ಸರ್ಪ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ, ಆಗತಃ=ಬಂದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ವಿಶ್ವ ವನ್ನೇ ಮೀರುವ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಿಂಧ್ಯನು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ನಲ್ಲದೇ, ದೇವೇಂದ್ರನ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಮೇನೆ ಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಟಿರುವ ನಹುಷನು ನಿನಗೆ ಎಸಗಿದ ಅಪಮಾನದ ಕಾರಣ ದಿಂದ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ಪನಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದನು.

ಆಚಾಂತಾ ಭವತಾ ಪೂರ್ವಂ ಪಂಕಶೇಷಾಃ ಪಯೋಧಯಃ ।
ಜೀರ್ಣಸ್ತೇ ಜಾಠರೇ ವಹ್ನೌ ದೃಪ್ತೋ ವಾತಾಪಿದಾನವಃ ॥೪೦॥

ಅರ್ಥ : ಪೂರ್ವಂ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಪಯೋಧಯಃ=ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳು, ಭವತಾ = ನಿನ್ನಿಂದ, ಪಂಕಶೇಷಾಃ = ಕೆಸರುಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವಹಾಗೆ, ಆಚಾಂತಾಃ=ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು, ದೃಪ್ತಃ=ಕೊಬ್ಬಿದ, ವಾತಾಪಿದಾನವಃ= ವಾತಾಪಿ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನೂ, ತೇ=ನಿನ್ನ, ಜಾಠರೇ=ಜಠರಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ವಹ್ನೌ=ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ಜೀರ್ಣಃ=ಜೀರ್ಣವಾದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ! ನೀನು ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರಗಳ ಜಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಕುಡಿದು ಆ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಸರು ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೆ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸೊಕ್ಕಿದ ವಾತಾಪಿ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ನಿನ್ನ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧವಾಗಿ ಹೋದನು.

ಏವಂವಿಧಾನಾಂ ಚಿತ್ರಾಣಾಂ ಸರ್ವಲೋಕಾತಿಶಾಯಿನಾಂ ।
ಕೃತ್ಯಾನಾಂ ತು ಭವಾನ್ ಕರ್ತಾ ಕಸ್ತೇಽಗಸ್ತ್ಯ ಸಮಪ್ರಭಃ ॥೪೧॥

ಅರ್ಥ: ಅಗಸ್ತ್ಯ=ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ, ಏವಂವಿಧಾನಾಂ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವ, ಸರ್ವಲೋಕಾತಿಶಾಯಿನಾಂ=ಸಕಲ ಜಗಕ್ಕೂ ಅತಿಶಯಗಳಾದ, ವಿಚಿತ್ರಾಣಾಂ=ವಿಚಿತ್ರವಾದ, ಕೃತ್ಯಾನಾಂ=ಕಾರ್ಯಗಳ, ಕರ್ತಾ-ಮಾಡುವವನಾಗಿ, ಭವಾನ್=ನೀನು (ಇರುವಿ); ಆದ್ದರಿಂದ, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಸಮಪ್ರಭಃ=ಸಮಾನವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು, ಕಃ=ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಯಾರು ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ! ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಅಲೌಕಿಕ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ನಿನಗೆ ಸರಿಸಮಾನರು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಶಿವಾನಂದಪರಾನಂದಪ್ರಕಾಶನಪರಾಯಣಂ ।
ಭವಂತಮೇಕಂ ಶಂಸಂತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಸಂಗವರ್ಜಿತಂ ॥೪೨॥

ಅರ್ಥ: ಭವಂತಮೇಕಂ=ನಿನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ, ಶಿವಾದ್ವೈತ=ಶಿವಾದ್ವೈತಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ, ಪರಾನಂದ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆನಂದವನ್ನು, ಪ್ರಕಾಶನ=ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ, ಪರಾಯಣಂ=ಆಸಕ್ತನಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ=ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ, ಸಂಗವರ್ಜಿತಂ=ಸಂಗರಹಿತನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಶಂಸಂತಿ=ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ! ಶಿವಾದ್ವೈತಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವವನೂ, ಮಾಯಾಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ

ದವನೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದರೇ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಇರುವಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು.

ಪುರಾ ಹೈಮವತೀಸೂನುರವದತ್ತೇ ಷಡಾನನಃ ।
ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರಂ ನಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರಮೀಶ್ವರಭಾಷಿತಂ ॥೪೩॥

ಅರ್ಥ: ಪುರಾ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಹೈಮವತೀ=ಪಾರ್ವತಿಯು, ಸೂನುಃ=ಮಗನಾದ, ಷಡಾನನಃ=ಷಣ್ಮುಖನು, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಈಶ್ವರಭಾಷಿತಂ=ಈಶ್ವರನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರಂ=ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಶಾಸ್ತ್ರಂ=ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಅವದತ್=ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ನಂದನನಾದ ಷಣ್ಮುಖನು, ಶಿವಪ್ರೋಕ್ತವಾದ ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರವೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದನು.

ಭಕ್ತಿಃ ಶೈವೀ ಮಹಾಘೋರಸಂಸಾರಭಯಹಾರಿಣೀ ।
ತ್ವಯಾ ರಾಜನ್ವತೀ ಲೋಕೇ ಜಾತಾಽಗಸ್ತ್ಯಮಹಾಮುನೇ ॥೪೪॥

ಅರ್ಥ : ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹಾಮುನೇ=ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ಮಹಾಘೋರ=ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ, ಸಂಸಾರಭಯ=ಸಂಸಾರದ ಭಯವನ್ನು, ಹಾರಿಣೀ=ದೂರಮಾಡುವ, ಶೈವೀ=ಶಿವಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಭಕ್ತಿಃ=ಭಕ್ತಿಯು, ಲೋಕೇ=ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ, ರಾಜನ್ವತೀ=ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂಥಾದ್ದು, ಜಾತಾ=ಆಯಿತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ಘೋರವಾದ ಸಂಸಾರದ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ದೂರಮಾಡಬಲ್ಲ ಶಿವಭಕ್ತಿಯು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂಥದ್ದಾಯಿತು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೯

ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರಿಂದ ಹೇಳಿದ ಈ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು—

ಇತಿ ತಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಃ ।
ಗಂಭೀರಗುಣಯಾ ವಾಚಾ ಬಭಾಷೇ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ ॥೪೫॥

ಅರ್ಥ : ಮುನಿಪುಂಗವಃ=ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯನು, ತಸ್ಯ=ಆ, ಸಿದ್ಧಸ್ಯ=ಗಣಾಧೀಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀರೇಣುಕನ, ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾದ, ವಚಃ=ನುಡಿಗಳನ್ನು, ಶ್ರುತ್ವಾ=ಕೇಳಿ, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ=ಭಕ್ತಿಪುರಃಸರವಾಗಿ, ಗಂಭೀರಗುಣಯಾ=ಗಂಭೀರಸ್ವಭಾವದ, ವಾಚಾ=ಮಾತಿನಿಂದ, ಬಭಾಷೇ= ನುಡಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀರೇಣುಕಗಣಾಧೀಶ್ವರರು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿಯತೊಡಗಿದನು.

ಅಹಮೇವ ಮುನೀಂದ್ರಾಣಾಂ ಲಾಲನೀಯೋಽಸ್ಮಿ ಸರ್ವದಾ ।
ಭವದಾಗಮಸಂಪತ್ತಿರ್ಮಾಂ ವಿನಾ ಕಸ್ಯ ಸಂಭವೇತ್ ? ॥೪೬॥

ಅರ್ಥ : ಭವದಾಗಮಸಂಪತ್ತಿಃ=ನಿನ್ನ ಆಗಮದ ರೂಪವಾದ ಸಂಪತ್ತು, ಮಾಂ ವಿನಾ=ನನ್ನ ಹೊರತಾಗಿ, ಕಸ್ಯ=ಯಾರಿಗೆ, ಸಂಭವೇತ್=ಉಂಟಾದೀತು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮುನೀಂದ್ರಾಣಾಂ=ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆಲ್ಲ, ಸರ್ವದಾ= ಯಾವಾಗಲೂ, ಅಹಮೇವ=ನಾನೊರ್ವನೇ, ಲಾಲನೀಯಃ=ಶ್ಲಾಘನೀಯನಾದವನು ಅಸ್ಮಿ=ಇರುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಎಲೈ ಆಚಾರ್ಯ ವರ್ಯನೇ ? ಬೇರೆ ಯಾವ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸಿಗದೇ ಇರುವ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವು ನನಗೆ ದೊರೆತಿರುವದರಿಂದ ನಾನು ನನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಿರಮದ್ಯ ಶಿವಜ್ಞಾನಂ ಸ್ಥಿರಾ ಮೇ ತಾಪಸಕ್ರಿಯಾ ।
ಭವದ್ದರ್ಶನಪುಣ್ಯೇನ ಸ್ಥಿರಾ ಮೇ ಮುನಿರಾಜತಾ ॥೪೭॥

ಅರ್ಥ: ಭವದ್ದರ್ಶನ=ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದುಂಟಾದ, ಪುಣ್ಯೇನ=ಪುಣ್ಯದಿಂದ, ಅದ್ಯ=ಇಂದು, ಮೇ=ನನ್ನ, ಶಿವಜ್ಞಾನಂ=ಶಿವಜ್ಞಾನವು, ಸ್ಥಿರಂ=ಸ್ಥಿರವಾದುದು ; ಮೇ=ನನ್ನ, ತಾಪಸಕ್ರಿಯಾ=ತಪಃಕ್ರಿಯೆಯು, ಸ್ಥಿರಾ=ಸ್ಥಿರವಾದುದು ; ಮೇ=ನನ್ನ, ಮುನಿರಾಜತಾ=ಮುನಿಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವು, ಸ್ಥಿರಾ=ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಗಣಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದುಂಟಾದ ಪುಣ್ಯವಿಶೇಷದಿಂದಲೇ ಇಂದು ನನ್ನ ಶಿವಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಪಃಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸ್ಥಿರಗಳಾಗಿವೆಯಲ್ಲದೇ, ಮುನಿಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಬಿರುದು ಇಂದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸಂಸಾರಸರ್ಪದಷ್ಟಾನಾಂ ಮೂರ್ಛಿತಾನಾಂ ಶರೀರಿಣಾಂ ।
ಕಟಾಕ್ಷಸ್ತವ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಸಮುಜ್ಜೀವನಭೇಷಜಂ ॥೪೮॥

ಅರ್ಥ: ಸಂಸಾರ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ, ಸರ್ಪ=ಸರ್ಪದಿಂದ, ದಷ್ಟಾನಾಂ=ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಂತೆಯೇ ಮೂರ್ಛಿತಾನಾಂ=ಮೂರ್ಛೆಗೊಂಡ, ಶರೀರಿಣಾಂ=ಜೀವಿಗಳಿಗೆ, ತವ=ನಿನ್ನ, ಕಟಾಕ್ಷಃ=ಕಟಾಕ್ಷವು, ಕಲ್ಯಾಣಂ=ಮಂಗಲಮಯವಾದ, ಸಮುಜ್ಜೀವಭೇಷಜಂ=ಜೀವಂತಗೊಳಿಸುವ ಔಷಧಿ ಇದ್ದಂತೆ ಇದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: ಹೇ ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯನೇ ! ಜನನ-ಮರಣ ರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟು ಮೂರ್ಛೆಗೊಂಡಿರುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕರುಣಾಪೂರ್ಣವಾದ ನಿನ್ನ ಕಟಾಕ್ಷವು ಸಂಜೀವನ ಔಷಧದಂತಿದೆ.

ಸಮಸ್ತಲೋಕಸಂದಾಹತಾಪತ್ರಯಮಹಾನಲಃ ।
ತ್ವತ್ಪದಾಂಬುಕಣಾಸ್ವಾದಾದುಪಶಾಮ್ಯತಿ ದೇಹಿನಾಂ ॥೪೯॥

ಅರ್ಥ : ದೇ ಹಿ ನಾಂ=ಜೀವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಸಮಸ್ತ=ಎಲ್ಲ, ಲೋಕ=ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಸಂದಾಹ=ಸುಡುತ್ತಿರುವ, ತಾಪತ್ರಯ=ತಾಪತ್ರಯವೆಂಬ, ಮಹಾನಲಃ=ಭಯಂಕರವಾದ ಜ್ವಾಲೆಯು, ತ್ವತ್=ನಿನ್ನ, ಪದಾಂಬು=ಪಾದೋದಕದ, ಕಣ=ಕಣದ, ಆಸ್ವಾದಾತ್=ಆಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ, ಉಪಶಾಮ್ಯತಿ=ಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಯೋಗಿವರ್ಯನೇ ! ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿರುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಆಧಿಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿದೈವಿಕಗಳೆಂಬ ತಾಪತ್ರಯಗಳು ತಮ್ಮಯ ಚರಣಾಮೃತದ ಒಂದು ಕಣದ ಆಸ್ವಾದನೆಯ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಶಾಂತಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ರೇಣುಕಂ ತ್ವಾಂ ವಿಜಾನಾಮಿ ಗಣನಾಥಂ ಶಿವಪ್ರಿಯಂ ।
ಅವತೀರ್ಣಮಿಮಾಂ ಭೂಮಿಂ ಮದನುಗ್ರಹಕಾಂಕ್ಷಯಾ ॥೫೦॥

ಅರ್ಥ : ಮದನುಗ್ರಹ=ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬ, ಕಾಂಕ್ಷಯಾ=ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಇಮಾಂ=ಈ, ಭೂಮಿಂ=ಭೂಮಿಗೆ, ಅವತೀರ್ಣಂ=ಅವತರಿಸಿರುವ, ಶಿವಪ್ರಿಯಂ=ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ, ಗಣನಾಥಂ=ಗಣರಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ರೇಣುಕಂ=ರೇಣುಕನನ್ನಾಗಿ, ವಿಜಾನಾಮಿ=ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಗಣಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯನೇ ! ಶಿವನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಅವತರಿಸಿರುವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು.

ಭವಾದೃಶಾನಾಂ ಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಪ್ರಬೋಧಧ್ವಸ್ತಜನ್ಮನಾಂ ।
ಪ್ರವೃತ್ತಿರೀದೃಶೀ ಲೋಕೇ ಪರಾನುಗ್ರಹಕಾರಿಣೀ ॥೫೧॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರಬೋಧ=ಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಧ್ವಸ್ತ=ನಾಶವಾದ, ಜನ್ಮನಾಂ=ಜನ್ಮಗಳುಳ್ಳ, ಭವಾದೃಶಾನಾಂ = ತಮ್ಮಂತಹ, ಸಿದ್ಧಾನಾಂ = ಸಿದ್ಧಪುರುಷರ, ಈದೃಶೀ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾದ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ=ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು, ಪರಾನುಗ್ರಹಕಾರಿಣೀ=ಪರರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥಹುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಆಚಾರ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನೆ ! ಶಿವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜನನ-ಮರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ತಮ್ಮಂಥಹ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಲೋಕಸಂಚಾರವೂ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥಹದಾಗಿದೆ.

ತ್ವನ್ಮುಖಾಚ್ಛ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತಂ ।
ಸರ್ವಜ್ಞ ವದ ಮೇ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೈವಂ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಾಧಕಂ ॥೫೨॥

ಸದ್ಯಃ ಸಿದ್ಧಿಕರಂ ಪುಂಸಾಂ ಸರ್ವಯೋಗೀಂದ್ರಸೇವಿತಂ ।
ದುರಾಚಾರೈರನಾಘ್ರಾತಂ ಸ್ವೀಕೃತಂ ವೇದವೇದಿಭಿಃ ।
ಶಿವಾತ್ಮೈಕ್ಯಮಹಾಬೋಧಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕಂ ॥೫೩॥

ಅರ್ಥ : ಸರ್ವಜ್ಞ=ಹೇ ಸರ್ವಜ್ಞನೇ, ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತಂ=ವೇದಸಮ್ಮತವಾದ, ಸಿದ್ಧಾಂತಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ತ್ವನ್ಮುಖಾತ್=ನಿನ್ನ ಮುಖದಿಂದ, ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ=ಕೇಳಲಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ, ಹೇ ಪೂಜ್ಯನೇ, ಸರ್ವಾರ್ಥಸಾಧಕಂ=ಸಕಲಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧಕವಾದ, ಶೈವಂ=ಶಿವಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಪುಂಸಾಂ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಸದ್ಯಃ=ಕೂಡಲೇ, ಸಿದ್ಧಿಕರಂ=ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಸರ್ವಯೋಗೀಂದ್ರ=ಎಲ್ಲ ಯೋಗೀವರೇಣ್ಯರಿಂದ, ಸೇವಿತಂ=ಸೇವಿತವಾದ, ದುರಾಚಾರೈಃ=ದುರಾಚಾರಿಗಳಿಂದ, ಅನಾಘ್ರಾತಂ=ಮೂಸಿಸಲ್ಪಡದಿರುವ, ವೇದವೇದಿಭಿಃ=ವೇದಬಲ್ಲವರಿಂದ, ಸ್ವೀಕೃತಂ=ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಿವಾತ್ಮೈಕ್ಯಮಹಾಬೋಧ=ಶಿವಜೀವರ ಐಕ್ಯರೂಪಜ್ಞಾನದ, ಸಂಪ್ರದಾಯ=ಪರಂಪರೆಯನ್ನು, ಪ್ರವರ್ತಕಂ=ಉಂಟುಮಾಡುವ, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಮೇ=ನನಗೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್=ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ, ವದ=ಉಪದೇಶಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಗಣೇಶ್ವರನೇ, ವೇದಸಮ್ಮತವಾದ ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ, ಶಿವಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಕೂಡಲೇ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಎಲ್ಲ ಯೋಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ, ನಾಸ್ತಿಕರಿಂದ ಮುಟ್ಟಲಸಾಧ್ಯವಾದ, ವೇದ ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ, ಶಿವ-ಜೀವೈಕ್ಯಜ್ಞಾನದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಮಹಾಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ನಿನ್ನ ಮುಖಾರವಿಂದದಿಂದಲೇ ಕೇಳಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೇನೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃಪೆಮಾಡಿ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯು ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರನ್ನು ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.

ಉಕ್ತ್ವಾ ಭವಾನ್ ಸಕಲಲೋಕಮಹೋಪಕಾರಂ ।
ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಗ್ರಹಮನಾದೃತಬಾಹ್ಯತಂತ್ರಂ ।
ಸದ್ಯಃ ಕೃತಾರ್ಥಯಿತುಮರ್ಹತಿ ದಿವ್ಯಯೋಗಿನ್
ನಾನಾಗಮಶ್ರವಣವರ್ತಿತಸಂಶಯಂ ಮಾಂ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ : ದಿವ್ಯಯೋಗಿನ್ = ಹೇ ದಿವ್ಯಯೋಗಿಯೇ ! ಅನಾದೃತ= ಖಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಬಾಹ್ಯತಂತ್ರಂ=ವೇದಬಾಹ್ಯ ತಂತ್ರವುಳ್ಳ, ಸಕಲಲೋಕ= ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಮಹೋಪಕಾರಂ = ಮಹಾನ್ ಉಪಕಾರಿಯಾದ, ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಗ್ರಹಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು, ಉಕ್ತ್ವಾ=ಉಪದೇಶಮಾಡಿ, ನಾನಾಗಮ=ಅನೇಕ ಆಗಮಗಳ, ಶ್ರವಣವರ್ತಿತ=ಕೇಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ, ಸಂಶಯಂ=ಸಂಶಯವುಳ್ಳ, ಮಾಂ=ನನ್ನನ್ನು, ಭವಾನ್=ತಾವು, ಸದ್ಯಃ=ಕೂಡಲೇ, ಕೃತಾರ್ಥಯಿತುಂ = ಕೃತಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು, ಅರ್ಹತಿ=ಯೋಗ್ಯರಾಗಿರುವಿರಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮಹಾಯೋಗಿಯಾದ ಹೇ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯನೇ ! ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ

ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂದೇಹಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಆ ಎಲ್ಲ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಬಲ್ಲ, ವೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದೇ ಇರುವ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಚಾರ್ವಾಕಾದಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಬಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಮಾನವರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ, ಸದ್ಯಃ ನನ್ನನ್ನು ಕೃತಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ಪುನಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ

ಶ್ರೀರೇಣುಕಾಗಸ್ತ್ಯ ಸಂಭಾಷಣಪ್ರಸಂಗೋ ನಾಮ

ಚತುರ್ಥ ಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಃ

ಪಂಚಮಪರಿಚ್ಛೇದಃ

ಅವತರಣಿಕಾ ೧

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತರ, ವೇದಾಗಮಸಮ್ಮತವಾದ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭೂಮಿಗೆ ಅವತರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ತಾವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕಾದ ಉಪದೇಶವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅಥಾಗಸ್ತ್ಯವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರೇಣುಕೋ ಗಣನಾಯಕಃ ।
ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಕ್ಷಣಂ ಮಹಾದೇವಂ ಸಾಂಬಮಾಹ ಸಮಾಹಿತಃ ॥೧॥

ಅರ್ಥ : ಅಥ=ಅನಂತರ, ಅಗಸ್ತ್ಯವಚಃ=ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಮಾತನ್ನು, ಶ್ರುತ್ವಾ=ಕೇಳಿ, ಗಣನಾಯಕಃ=ಗಣಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ರೇಣುಕಃ=ರೇಣುಕನು, ಕ್ಷಣಂ=ಒಂದುಕ್ಷಣಕಾಲ, ಸಮಾಹಿತಃ=ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿ, ಸಾಂಬಂ=ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಮಹಾದೇವಂ=ಶಿವನನ್ನು, ಧ್ಯಾತ್ವಾ=ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ಆಹ=ಹೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶ್ರೀ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು, ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಉಪದೇಶಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ಸಮಸ್ತಾಗಮಪಾರಗ ।
ಶಿವಜ್ಞಾನಕರಂ ವಕ್ಷ್ಯೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಶೃಣು ಸಾದರಂ ॥೨॥

ಅರ್ಥ : ಸಮಸ್ತಾಗಮ=ಎಲ್ಲ ಆಗಮಗಳ, ಪಾರಗ=ಪಾರಂಗತನಾದ, ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ=ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಅಗಸ್ತ್ಯ=ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಶಿವಜ್ಞಾನಕರಂ=ಶಿವಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಸಿದ್ಧಾಂತಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು, ವಕ್ಷ್ಯೇ=ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಸಾದರಂ=ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಶೃಣು=ಕೇಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಎಲೈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ಶಿವಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ; ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಲಿಸುವವನಾಗು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೨

ತಾವು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅಗಸ್ತ್ಯ ಬಹುಧಾ ಖ್ಯಾತಾಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಾ ರುಚಿಭೇದತಃ ।
ಭಿನ್ನಾಚಾರಸಮಾಯುಕ್ತಾ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಾಃ ॥೩॥

ಅರ್ಥ : ಅಗಸ್ತ್ಯ=ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ !, ರುಚಿಭೇದತಃ=ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ, ಭಿನ್ನಾಚಾರ=ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಚಾರಗಳಿಂದ, ಸಮಾಯುಕ್ತಾಃ=ಕೂಡಿರುವ, ಭಿನ್ನಾರ್ಥ=ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು, ಪ್ರತಿಪಾದಕಾಃ=ಹೇಳುತ್ತಿರುವ, ಸಿದ್ಧಾಂತಾಃ=ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು, ಬಹುಧಾ=ಬಹಳಷ್ಟು, ಖ್ಯಾತಾಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವವರ ಮತ್ತು ಕೇಳುವವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಮೂಲಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಚಾರ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೩

ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಯಾವವು ? ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯುಂಟಾದಾಗ ಸದ್ಯಃ ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಸಾಂಖ್ಯಂ ಯೋಗಃ ಪಾಂಚರಾತ್ರಂ ವೇದಾಃ ಪಾಶುಪತಂ ತಥಾ ।
ಏತಾನಿ ಮಾನಭೂತಾನಿ ನೋಪಹನ್ಯಾನಿ ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ॥೪॥

ಅರ್ಥ : ಸಾಂಖ್ಯಂ=ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು, ಯೋಗಃ=ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು, ಪಾಂಚರಾತ್ರಂ= ವೈಷ್ಣವಸಿದ್ಧಾಂತವು, ಪಾಶುಪತಂ = ಪಾಶುಪತಶಾಸ್ತ್ರವು, ವೇದಾಃ=ಋಗ್ವೇದಾದಿ ವೇದಗಳ ಪೂರ್ವಕಾಂಡವಾಗಿರುವ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವು, ಏತಾನಿ=ಇವೆಲ್ಲವುಗಳೂ, ಮಾನಭೂತಾನಿ=ಪ್ರಮಾಣಭೂತಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಯುಕ್ತಿಭಿಃ = ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ನೋಪಹನ್ಯಾನಿ= ಖಂಡಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ! ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ಪಾಂಚರಾತ್ರ, ವೇದ ಮತ್ತು ಪಾಶುಪತಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಪಿಲಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅಂಗೀಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಸಾಂಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ನಿರೀಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯರೆನಿಸಿರುವರು.

ಇನ್ನು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯಗಳಾದ ಯಮ-ನಿಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆಯಲ್ಲದೆ, ಸದ್ಗತಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನೂ ಇವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ, ಈ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಾನುಯಾಯಿಗಳು ಸೇಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಂಚರಾತ್ರಶಾಸ್ತ್ರವು ವಾಸುದೇವನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವದೀಕ್ಷೆಯ ಅಂಗಭೂತಗಳಾದ ತಪ್ತ ಶಂಖ-ಚಕ್ರಾದಿ ಧಾರಣೆಯು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್-ಅಚಿತ್-ಈಶ್ವರನೆಂಬ ಮೂರು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಈ ಪಾಂಚರಾತ್ರತಂತ್ರಕ್ಕೆ ವೈಷ್ಣವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂತಲೂ ಹೆಸರುಂಟು.

ಪಶು-ಪಾಶ-ಪತಿಗಳೆಂಬ ಪದಾರ್ಥತ್ರಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ "ಪಾಶುಪತ" ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಮೂಲತಃ ಆಗಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು.

ಶಿವನ ಅಪ್ರಯತ್ನಸಿದ್ಧ ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ನಿಃಸೃತಗಳಾದ ಋಗ್ಯಜುಃ ಸಾಮಗಳೆಂಬ ವೇದಗಳ ಪೂರ್ವಕಾಂಡವಾದ ಜೈಮಿನಿಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೆಸರು ಇದಾದರೂ ಅನೀಶ್ವರವಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವು.

ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣರೂಪಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ, ತರ್ಕಾದಿ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಯಾರೂ ಇವುಗಳ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ : ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯ–ಯೋಗ–ಪಾಂಚರಾತ್ರ–ಪಾಶುಪತ–ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾದಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಅವುಗಳ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಗಮಸಮ್ಮತವಾದ ಯಾವದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೂ ಅದು ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ–ಎನ್ನುವದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಗೂಢಾಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ತಾವುಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಗಮಸಮ್ಮತಗಳಾದ ಯಾವದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಖಂಡಿಸುವ ಯಾವಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಇವರು ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದಿಯೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾದರೆ, ಧಾರ್ಶನಿಕರ ಪರಸ್ಪರವಾದ ಕಲಹವೇ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳ ನೀರು ಕೊನೆಗೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಸೇರುವಂತೆ, ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವೂ ಪರಮಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆ

ಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗಿಶಿವಾಚಾರ್ಯರೇ ಧನ್ಯರು; ಮತ್ತು, ಅವರ ಕೃತಿರತ್ನವಾದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯವಾದುದು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೪

ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಗಳಾಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ—

ವೇದಃ ಪ್ರಧಾನಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸಾಂಖ್ಯಾದೀನಾಂ ಮಹಾಮುನೇ ।
ವೇದಾನುಸರಣಾದೇಷಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತಂ ।೫।

ಅರ್ಥ : ಮಹಾಮುನೇ=ಮಹರ್ಷಿಯಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಸರ್ವೇಷಾಂ= ಈ ಎಲ್ಲ, ಸಾಂಖ್ಯಾದೀನಾಂ=ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ, ವೇದಃ=ವೇದವೇ, ಪ್ರಧಾನಂ=ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ವೇದಾನುಸರಣಾತ್=ವೇದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವದರಿಂದ, ಏಷಾಂ=ಇವುಗಳ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ=ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು, ನಿಶ್ಚಿತಂ= ನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ಈ ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ಪಾಂಚರಾತ್ರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವೇದವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ; ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಗಳಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೫

ಇನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಇರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಪಾಂಚರಾತ್ರಸ್ಯ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಯ ಯೋಗಸ್ಯ ಚ ತಥಾ ಮುನೇ ।
ವೇದೈಕದೇಶವರ್ತಿತ್ವಂ ಶೈವಂ ವೇದಮಯಂ ಮತಂ ॥೬॥

ಅರ್ಥ : ಮುನೇ=ಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ಪಾಂಚರಾತ್ರಸ್ಯ=ಪಾಂಚರಾತ್ರದ, ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಯ=ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ, ಚ=ಮತ್ತು, ಯೋಗಸ್ಯ=ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ, ವೇದೈಕದೇಶವರ್ತಿತ್ವಂ=ವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವತನವು, ಮತಂ= ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಶೈವಂ=ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು, ವೇದಮಯಂ=ವೇದಮಯ ವಾಗಿರುವದಾಗಿ, ಮತಂ=ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ಈ ಪಾಂಚರಾತ್ರ, ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವೇದದ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸಂಪೂರ್ಣ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಶೈವದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇರುವ ಬಹು ಮೂಲ್ಯವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು.

ವೇದೈಕದೇಶವರ್ತಿಭ್ಯಃ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಭ್ಯೋ ಮಹಾಮುನೇ ।
ಸರ್ವವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವಾಚ್ಛೈವತಂತ್ರಂ ವಿಶಿಷ್ಯತೇ ॥೭॥

ಅರ್ಥ : ಮಹಾಮುನೇ=ಮಹರ್ಷಿಯೇ ! ವೇದೈಕದೇಶವರ್ತಿಭ್ಯಃ= ವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ, ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಭ್ಯಃ=ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿಂತ, ಸರ್ವವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವಾತ್=ಸಮಸ್ತ ವೇದಭಾಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಶೈವತಂತ್ರಂ=ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು, ವಿಶಿಷ್ಯತೇ=ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ ! ವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ನಂಬಿ ವೇದೈಕದೇಶಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೇದಭಾಗವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ನಂಬಿರುವ, ಅಂತೆಯೇ, ವೇದಮಯವೆನಿಸಿರುವ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೭

ಈ ಶೈವತಂತ್ರವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿವನಿಂದಲೇ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಶೈವತಂತ್ರಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯಂ ಶಿವೋದಿತಂ ।
ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥರೂಪತ್ವಾತ್ ಪ್ರಮಾಣಂ ವೇದವತ್ಸದಾ ॥೮॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವೋದಿತಂ=ಶಿವಪ್ರಣೀತವಾದ, ಶೈವತಂತ್ರಂ=ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು, ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಪ್ರೋಕ್ತಂ=ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥರೂಪತ್ವಾತ್=ಸಮಸ್ತ ವೇದದ ಅರ್ಥಮಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ವೇದವತ್=ವೇದದಂತೆ, ಸದಾ=ಯಾವಾಗಲೂ, ಪ್ರಮಾಣಂ=ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿರುವದಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹೇ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ಶಿವನಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು " ಸಿದ್ಧಾಂತಶಾಸ್ತ್ರ "ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮಸ್ತ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ. ಇದಾದರೂ ವೇದದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆಗಮಾ ಬಹುಧಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಶಿವೇನ ಪರಮಾತ್ಮನಾ ।
ಶೈವಂ ಪಾಶುಪತಂ ಸೋಮಂ ಲಾಕುಲಂ ಚೇತಿ ಭೇದತಃ ॥೯॥

ಅರ್ಥ : ಪರಮಾತ್ಮನಾ=ಮಹಾನ್ ಆತ್ಮನಾದ, ಶಿವೇನ=ಶಿವನಿಂದ, ಶೈವಂ=ಶೈವವೆಂತಲೂ, ಪಾಶುಪತಂ = ಪಾಶುಪತವೆಂತಲೂ, ಸೋಮಂ = ಸೋಮವೆಂತಲೂ, ಚ=ಮತ್ತು ಲಾಕುಲಂ=ಲಾಕುಲವೆಂತಲೂ, ಭೇದತಃ= ಭೇದದಿಂದ, ಆಗಮಾಃ=ಆಗಮಗಳು, ಬಹುಧಾ=ಬಹಳವಿಧವಾಗಿ, ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಮಾತ್ಮನು ಶೈವಾಗಮ, ಪಾಶುಪತಾಗಮ, ಸೋಮಾಗಮ, ಮತ್ತು ಲಾಕುಲಾಗಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತೇಷು ಶೈವಂ ಚತುರ್ಭೇದಂ ತಂತ್ರಂ ಸರ್ವವಿನಿಶ್ಚಿತಂ ।
ವಾಮಂ ಚ ದಕ್ಷಿಣಂ ಚೈವ ಮಿಶ್ರಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಜ್ಞಕಂ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ : ತೇಷು=ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಶೈವಂ ತಂತ್ರಂ=ಶೈವಾಗಮವು, ವಾಮಂ=ವಾಮವೆಂತಲೂ, ಚ=ಮತ್ತು, ದಕ್ಷಿಣಂ=ದಕ್ಷಿಣವೆಂತಲೂ, ಮಿಶ್ರಂ=ಮಿಶ್ರವೆಂತಲೂ, ಚೈವ=ಅದರಂತೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಜ್ಞಕಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ, ಚತುರ್ಭೇಧಂ=ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು, ಸರ್ವವಿನಿಶ್ಚಿತಂ=ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪೂರ್ವೋಕ್ತಗಳಾದ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶೈವಾಗಮವು ವಾಮಶೈವ, ದಕ್ಷಿಣಶೈವ, ಮಿಶ್ರಶೈವ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಂತ್ರಜ್ಞರಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಶಕ್ತಿಪ್ರಧಾನಂ ವಾಮಾಖ್ಯಂ ದಕ್ಷಿಣಂ ಭೈರವಾತ್ಮಕಂ ।
ಸಪ್ತಮಾತೃಪರಂ ಮಿಶ್ರಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ವೇದಸಮ್ಮತಂ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ : ವಾಮಾಖ್ಯಂ=ವಾಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶೈವಾಗಮವು, ಶಕ್ತಿಪ್ರಧಾನಂ=ಶಕ್ತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣಂ=ದಕ್ಷಿಣಶೈವವು, ಭೈರವಾತ್ಮಕಂ=ಭೈರವನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಮಿಶ್ರಂ=ಮಿಶ್ರಶೈವವು, ಸಪ್ತಮಾತೃಪರಂ=ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಉಪಾಸನವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಸಿದ್ಧಾಂತಂ=ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವವು ಮಾತ್ರ, ವೇದಸಮ್ಮತಂ=ವೇದಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಶೈವವು ವಾಮಶೈವವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಭೈರವನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಶೈವವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾದೇವಿಯರ ಪೂಜೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಶೈವವನ್ನು ಮಿಶ್ರಶೈವವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವಾಗಮವು ಮಾತ್ರ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಮ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಶೈವಾಗಮಗಳು ವೇದಸಮ್ಮತಗಳಾದವುಗಳಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವವು ಮಾತ್ರ ವೇದದಂತೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೭

ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು ವೇದಸಮ್ಮತವು ಹೇಗೆ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ—

ವೇದಧರ್ಮಾಭಿಧಾಯಿತ್ವಾತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯಃ ಶಿವಾಗಮಃ।
ವೇದಬಾಹ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವಾದ್ವೇದಸಂಮ್ಮತ ಉಚ್ಯತೇ ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ : ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯಃ=ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಶಿವಾಗಮಃ=ಶಿವಾಗಮವು, ವೇದಧರ್ಮಾಭಿಧಾಯಿತ್ವಾತ್=ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ, ವೇದಬಾಹ್ಯವಿರೋಧಿತ್ವಾತ್=ವೇದಬಾಹ್ಯಗಳಾದ ಚಾರ್ವಾಕಾದಿಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ವೇದಸಮ್ಮತಃ=ವೇದಸಮ್ಮತವೆಂದು, ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಿವಾಗಮಶಾಸ್ತ್ರವು ವೇದೋಕ್ತಗಳಾದ ಭಸ್ಮಧಾರಣ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಧಾರಣಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ವೇದಬಾಹ್ಯಗಳಾದ ಜೈನ, ಚಾರ್ವಾಕ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವವನ್ನು ವೇದಸಮ್ಮತವೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಸಿದ್ಧಾಂತಯೋರೈಕ್ಯಮೇಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ ।
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸದೃಶಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಪಂಡಿತೈರೇತಯೋಃ ಸದಾ ।೧೩॥

ಅರ್ಥ : ವೇದಸಿದ್ಧಾಂತಯೋಃ=ವೇದ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಏಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್=ಒಂದೇ ವಿಷಯವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ, ಪಂಡಿತೈಃ=ಪಂಡಿತರಿಂದ, ಏತಯೋಃ=ಇವೆರಡರ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ=ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು, ಸದಾ=ಯಾವಾಗಲೂ, ಸದೃಶಂ=ಸಮಾನವಾದುದು, (ಎಂದು) ಜ್ಞೇಯಂ=ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : " ಸರ್ವವೇದೇಷು ಯದ್ದೃಷ್ಟಂ ತತ್ಸರ್ವಂ ತು ಶಿವಾಗಮೇ " ಎನ್ನುವ ವೀರಾಗಮದ ವಚನದಂತೆ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಡಿತರು ಇವೆರಡರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೮

ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶೈವತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯೇ ಮಹಾತಂತ್ರೇ ಕಾಮಿಕಾದ್ಯೇ ಶಿವೋದಿತೇ ।
ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮುತ್ತರೇ ಭಾಗೇ ವೀರಶೈವಮತಂ ಪರಂ ।೧೪॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವೋದಿತೇ=ಶಿವನಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಾಮಿಕಾದ್ಯೇ= ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ, ಸಿದ್ಧಾಂತಾಖ್ಯೇ=ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಮಹಾತಂತ್ರೇ=ಮಹಾತಂತ್ರದ, ಉತ್ತರೇ ಭಾಗೇ=ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಪರಂ= ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ವೀರಶೈವಮತಂ=ವೀರಶೈವಮತವು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಶಿವನಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಗಳಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಗಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಗಮಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೯

ವೇದಾಗಮಸಮ್ಮತವಾದ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ -

ವೀಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ ವಿದ್ಯಾ ಶಿವಜೀವೈಕ್ಯಬೋಧಿಕಾ ।
ತಸ್ಯಾಂ ರಮಂತೇ ಯೇ ಶೈವಾ ವೀರಶೈವಾಸ್ತು ತೇ ಮತಾಃ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ : ವೀಶಬ್ದೇನ=ವೀ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಶಿವಜೀವೈಕ್ಯಬೋಧಿಕಾ=ಶಿವ ಮತ್ತು ಜೀವರ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ, ವಿದ್ಯಾ=ವಿದ್ಯೆಯು, ಉಚ್ಯತೇ= ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ತಸ್ಯಾಂ=ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಯೇ=ಯಾವ, ಶೈವಾಃ=ಶಿವ ಭಕ್ತರು, ರಮಂತೇ=ಆನಂದಪಡುತ್ತಾರೆಯೋ, ತೇ=ಅವರು, ವೀರಶೈವಾಃ= ವೀರಶೈವರೆಂದು, ಮತಾಃ=ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : "ವೀರಶೈವ"ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯ "ವೀ" ಎಂದರೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯಬೋಧಕವಾದ ವಿದ್ಯೆ, ಎಂದರ್ಥವು. ಅದರಂತೆ "ರ" ಎಂದರೇ ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವದು ಎಂದರ್ಥವು; ಹೀಗೆ ಶಿವ-ಜೀವರ ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾಂಗ ಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಭೋಧಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಿವಭಕ್ತರು ರಮಿಸು ತ್ತಾರೆಯೋ ಅವರನ್ನು ವೀರಶೈವರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಾಂತಜನ್ಯಂ ಯಜ್‌ಜ್ಞಾನಂ ವಿದ್ಯೇತಿ ಪರಿಕೀರ್ತ್ಯತೇ ।
ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ರಮತೇ ಯಃ ಸ ವೀರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ : ವೇದಾಂತಜನ್ಯಂ=ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ಯತ್= ಯಾವ, ಜ್ಞಾನಂ=ಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ, ಅದು, ವಿದ್ಯೇತಿ=ವಿದ್ಯೆಎಂದು, ಪರಿ ಕೀರ್ತ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾಯಾಂ=ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಯಃ= ಯಾವನು, ರಮತೇ=ಆನಂದಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ, ಸಃ=ಅವನು, ವೀರಃ ಇತಿ=ವೀರ ನೆಂದು, ಅಭಿಧೀಯತೇ=ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : "ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಜಾ ವಿದ್ಯಾ" ಎಂಬ ಸೂತಸಂಹಿ ತೆಯ ವಚನದಂತೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಶಿವ-ಜೀವರ ಐಕ್ಯಬೋಧಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಪ್ಪ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವನು ರಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ವೀರನು.

ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಶಿವರೂಪಾಯಾಂ ರಮಂತೇ ಯೇ ವಿಶೇಷತಃ ।
ತಸ್ಮಾದೇತೇ ಮಹಾಭಾಗಾ ವೀರಶೈವಾ ಇತಿ ಸ್ಮೃತಾಃ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವರೂಪಾಯಾಂ=ಶಿವಸ್ವರೂಪವಾದ, ವಿದ್ಯಾಯಾಂ=ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಯೇ=ಯಾರು, ವಿಶೇಷತಃ=ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ರಮಂತೇ=ರಮಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ, ತಸ್ಮಾತ್=ಆದ್ದರಿಂದ, ಏತೇ=ಈ, ಮಹಾಭಾಗಾಃ=ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು, ವೀರಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರು, ಇತಿ=ಹೀಗೆ, ಸ್ಮೃತಾಃ=ಸ್ಮರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವಸ್ವರೂಪವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅತಿಯಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳನ್ನು ವೀರಶೈವರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೦

ವೀರಶೈವ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಇನ್ನು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—

ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ರಮತೇ ಯಸ್ಮಾನ್ಮಾಯಾಂ ಹೇಯಾಂ
ಶ್ವವದ್ರಹೇತ್ ।
ಅನೇನೈವ ನಿರುಕ್ತೇನ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ : ಯಸ್ಮಾತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ವಿದ್ಯಾಯಾಂ=ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ರಮತೇ=ಆನಂದಹೊಂದುತ್ತಾನೆಯೋ, ಹೇಯಾಂ=ಹೇಯವಾದ, ಮಾಯಾಂ=ಮಾಯೆಯನ್ನು, ಶ್ವವತ್=ನಾಯಿಯಂತೆ, ರಹೇತ್=ತ್ಯಾಗಮಾಡುವನೋ, ಅನೇನೈವ=ಇದೇ, ನಿರುಕ್ತೇನ=ನಿರ್ವಚನದಿಂದ, ವೀರವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಃ=ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರನೆಂದು, ಸ್ಮೃತಃ=ಸ್ಮರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವ-ಜೀವೈಕ್ಯ ಬೋಧಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಪಡುವವನೂ, ನಾನು, ನನ್ನದೆಂಬ ಮೋಹರೂಪವಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ನಾಯಿಯಂತೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದವನೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗುಣಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೧

ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದ ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಶೈವೈರ್ಮಾಹೇಶ್ವರೈಶ್ಚೈವ ಕಾರ್ಯಮಂತರ್ಬಹಿಃ ಕ್ರಮಾತ್ ।
ಶಿವೋ ಮಹೇಶ್ವರಶ್ಚೇತಿ ನಾತ್ಯಂತಮಿಹ ಭಿದ್ಯತೇ ॥
ಯಥಾ ತಥಾ ನ ಭಿದ್ಯಂತೇ ಶೈವಾ ಮಾಹೇಶ್ವರಾ ಅಪಿ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ : ಶೈವೈಃ=ವೀರ ವಿಶೇಷಣವುಳ್ಳ ಶೈವರಿಂದ, ಚ=ಮತ್ತು, ಮಾಹೇಶ್ವರೈಃ=ವೀರ ವಿಶೇಷಣವುಳ್ಳ ಮಾಹೇಶ್ವರರಿಂದ, ಮಾಡಲ್ಪಡುವ, ಕಾರ್ಯಂ=ಕ್ರಿಯೆಯು, ಕ್ರಮಾತ್=ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಅಂತಃ=ಅಂತರಂಗದ್ದು, ಬಹಿಃ=ಬಹಿರಂಗದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶಿವಃ=ಶಿವನು, ಚ=ಮತ್ತು, ಮಹೇಶ್ವರಃ=ಮಹೇಶ್ವರನು, ಇವರೀರ್ವರೂ, ಯಥಾ=ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತಂ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ನ ಭಿದ್ಯತೇ=ಭೇದಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವೋ. ತಥಾ= ಅದರಂತೆ, ಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರು, ಅಪಿ=ಮತ್ತು, ಮಾಹೇಶ್ವರಾಃ=ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರು, ನ ಬಿಧ್ಯಂತೇ=ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರನ್ನು ವೀರಶೈವರೆಂತಲೂ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರನ್ನು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನು ನಿಷ್ಕಲನು, ಮಹೇಶ್ವರನು ಸಕಲನು ; ಆದರೂ "ಶಿವಶ್ಶೂಲೀ ಮಹೇಶ್ವರಃ" ಎಂದು ಶಿವನ ಎರಡೂ ನಾಮಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಶಿವನಿಗೂ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೂ ಹೇಗೆ ಭೇದವಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ವೀರಶೈವರಿಗೂ ಮತ್ತು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶಿವಾಶ್ರಿತೇಷು ತೇ ಶೈವಾ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞರತಾ ನರಾಃ ।
ಮಾಹೇಶ್ವರಾಃ ಸಮಾಖ್ಯಾತಾಃ ಕರ್ಮಯಜ್ಞರತಾ ಭುವಿ ॥
ತಸ್ಮಾದಭ್ಯಂತರೇ ಕುರ್ಯುಃ ಶೈವಾ ಮಾಹೇಶ್ವರಾ ಬಹಿಃ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ : ಶಿವಾಶ್ರಿತೇಷು=ಶಿವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಮಾನವರಲ್ಲಿ, ನರಾಃ = ಯಾವ ಮನುಷ್ಯರು, ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞರತಾಃ = ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರೋ, ತೇ=ಅವರು, ಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು; ಕರ್ಮಯಜ್ಞರತಾಃ = ಕರ್ಮಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾದವರು, ಮಾಹೇಶ್ವರಾಃ= ಮಾಹೇಶ್ವರರೆಂದು, ಸಮಾಖ್ಯಾತಾಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು. ತಸ್ಮಾತ್= ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರು, ಅಭ್ಯಂತರೇ=ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ, ಮಾಹೇಶ್ವರಾಃ=ಮಾಹೇಶ್ವರರು, ಬಹಿಃ=ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುರ್ಯುಃ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಯಾವ ಶಿವಭಕ್ತನು ಹೃದಯಕಮಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಲಿಂಗವನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ವೀರಶೈವನೆಂತಲೂ, ಇನ್ನು ಕರಕಮಲದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರನೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರಶೈವರು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಶರಣ ಮತ್ತು ಐಕ್ಯವೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಲಗಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವರು. ಇನ್ನು ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರು ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಪ್ರಧಾನಗಳಾದ ಭಕ್ತ, ಮಾಹೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾದಿ ಯೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಲಗಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ :

ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಧಾನಂ ನ ತು ಕರ್ಮಹೀನಂ ।
ಕರ್ಮಪ್ರಧಾನಂ ನ ತು ಚಿದ್ವಿಹೀನಂ ।
ತಸ್ಮಾತ್ ದ್ವಯೋರೇವ ಭವೇತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ।
ನಹ್ಯೇಕಪಕ್ಷೋ ವಿಹಗಃ ಪ್ರಯಾತಿ ॥

ಎನ್ನುವ ವಚನದಂತೆ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ಕರ್ಮವಾಗಲಿ, ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಕಾರಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ; ಒಂದೇ ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಪಕ್ಷಿಯು ಗಂತವ್ಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವಂತೆ, ಕರ್ಮಹೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಹೀನವಾದ ಕರ್ಮ

ವಾಗಲಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗದಕಾರಣ ಅವೆರಡೂ ಅಂಧಪಂಗುವಿನಂತೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರಂಗದ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ವೀರಶೈವರಾದರೂ ಬಹಿರಂಗಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಬಹಿರಂಗದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾದ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರರಾದರೂ ಅಂತರಂಗದ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ಪರರಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತವು.

ವೀರಶೈವಾಸ್ತು ಷಡ್ಭೇದಾಃ ಸ್ಥಲಧರ್ಮವಿಭೇದತಃ ।
ಭಕ್ತಾದಿವ್ಯವಹಾರೇಣ ಪ್ರೋಚ್ಯಂತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಗೈಃ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ಥಲಧರ್ಮವಿಭೇದತಃ=ಸ್ಥಲಧರ್ಮಗಳ ಭೇದದಿಂದ, ಭಕ್ತಾದಿ ವ್ಯವಹಾರೇಣ=ಭಕ್ತಾದಿ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ, ವೀರಶೈವಾಃ=ವೀರಶೈವರು, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರಗೈಃ=ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಂದ, ಷಡ್ಭೇದಾಃ=ಆರು ಭೇದಗಳಾಗಿ, ಪ್ರೋಚ್ಯಂತೇ= ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಭಕ್ತ-ಮಾಹೇಶ್ವರಾದಿ ಸ್ಥಲಧರ್ಮಗಳ ಭೇದದಿಂದ ವೀರಶೈವರು ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಂ ತು ವೀರಶೈವಾನಾಂ ಷಡ್ವಿಧಂ ಸ್ಥಲಭೇದತಃ ।
ಧರ್ಮಭೇದಸಮಾಯೋಗಾದಧಿಕಾರಿವಿಭೇದತಃ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ : ವೀರಶೈವಾನಾಂ=ವೀರಶೈವರ, ಶಾಸ್ತ್ರಂ=ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಸ್ಥಲ ಭೇದತಃ=ಸ್ಥಲಭೇದದಿಂದ, ಧರ್ಮಭೇದಸಮಾಯೋಗಾತ್=ಆಯಾ ಸ್ಥಲಗಳ ಧರ್ಮಭೇದದಿಂದ, ಅಧಿಕಾರಿವಿಭೇದತಃ=ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಭೇದದಿಂದ, ಷಡ್ವಿಧಃ= ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ವೀರಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು ಭಕ್ತಾದಿ ಸ್ಥಲಗಳ ಮತ್ತು ಆಯಾ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಿಸಬೇಕಾದ ಆಚಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಆಯಾ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ, ಸಂಬಂಧ, ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನಗಳೆಂಬ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯಗಳು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ವೀರಶೈವ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಶಿವದೀಕ್ಷಾ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಮುಮುಕ್ಷುವೇ ಅಧಿಕಾರಿಯು. ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಯೋಜನವು. ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ವಿಷಯವು. ಇನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕಭಾವಸಂಬಂಧವು. ಹೀಗೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಾದರೂ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯಗಳಿರುತ್ತವೆ—ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೨

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಭಕ್ತಾದಿ ಸ್ಥಲಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಆದೌ ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ತತೋ ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲಂ ।
ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲಮನ್ಯತ್ತು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲಂ ತತಃ ॥
ಶರಣಸ್ಥಲಮಾಖ್ಯಾತಂ ಷಷ್ಠಮೈಕ್ಯಸ್ಥಲಂ ಮತಂ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ : ಆದೌ=ಮೊದಲಿನದು, ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂ=ಭಕ್ತಸ್ಥಲವು, ಪ್ರೋಕ್ತಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತತಃ=ಅನಂತರ, ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲಂ=ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲವು, ಅನ್ಯತ್=ಮತ್ತೊಂದು, ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲಂ=ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲವು, ತತಃ=ಅನಂತರ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲಂ=ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲವು, ಅನಂತರ, ಶರಣಸ್ಥಲಮಾಖ್ಯಾತಂ=ಶರಣಸ್ಥಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಷಷ್ಠಂ=ಆರನೇಯದು, ಐಕ್ಯಸ್ಥಲಂ=ಐಕ್ಯಸ್ಥಲವು ಮತಂ=ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ವೀರಶೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತಗಳಾದ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಭಕ್ತಸ್ಥಲವು, ಎರಡನೆಯದು ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲವು, ಮೂರನೆಯದು ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲವು, ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲವು ಮತ್ತು ಆರನೆಯದು ಐಕ್ಯಸ್ಥಲವು ; ಹೀಗೆ ಸ್ಥಲತತ್ತ್ವವು ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೩

ಈ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದಾದ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಥಮಂ ಕಲಶೋದ್ಭವ ।
ತದವಾಂತರಭೇದಾಂಶ್ಚ ಸಮಾಹಿತಮನಾಃ ಶೃಣು ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ : ಕಲಶೋದ್ಭವ=ಹೇ ಅಗಸ್ತ್ಯನೇ! ಪ್ರಥಮಂ=ಮೊದಲಿಗೆ, ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂ=ಭಕ್ತಸ್ಥಲವನ್ನು, ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ=ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ತದವಾಂತರ ಭೇದಾನ್=ಅದರ ಅವಾಂತರಭೇದಗಳನ್ನು, ಸಮಾಹಿತಮನಾಃ=ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತನಾಗಿ, ಶೃಣು=ಕೇಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಎಲೈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಯೇ! ಮೊದಲನೆ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಾಂತರಭೇದಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಶಾಂತ ಚಿತ್ತನಾಗಿ ಕೇಳುವವನಾಗು.

ಶಿವೇ ಭಕ್ತಿಃ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಯಸ್ಯಾಸೌ ಭಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ ।
ತಸ್ಯಾನುಷ್ಠೇಯಧರ್ಮಾಣಾಮುಕ್ತಿರ್ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂ ಮತಂ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ : ಯಸ್ಯ=ಯಾವನಿಗೆ, ಶಿವೇ=ಶಿವನಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಃ=ಭಕ್ತಿಯು, ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ=ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಅಸೌ=ಅವನು, ಭಕ್ತಃ=ಭಕ್ತ ನೆಂದು, ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ತಸ್ಯ=ಅವನ, ಅನುಷ್ಠೇಯ ಧರ್ಮಾಣಾಂ=ಅನುಷ್ಠಾನದ ಯೋಗ್ಯವಾದ, ಉಕ್ತಿಃ=ಹೇಳುವಿಕೆಯು, ಭಕ್ತ ಸ್ಥಲಂ ಮತಂ=ಭಕ್ತಸ್ಥಲವೆಂದು ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶಿವನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅವನನ್ನು ಭಕ್ತನೆನ್ನುವರು. ಆ ಭಕ್ತನು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸ್ಥಲವೇ ಭಕ್ತಸ್ಥಲವು.

ಅವತರಣಿಕಾ ೧೪

ಭಕ್ತಸ್ಥಲದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದರು ಇನ್ನು ಆ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದ ಹದಿನೈದು ಅವಾಂತರ ಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ನಾಮತಃ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಅವಾಂತರಸ್ಥಲಾನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಾಹುಃ ಪಂಚದಶೋತ್ತಮಾಃ ।
ಪಿಂಡತಾ ಪಿಂಡವಿಜ್ಞಾನಂ ಸಂಸಾರಗುಣಹೇಯತಾ ॥೨೭॥

ದೀಕ್ಷಾ ಲಿಂಗಧೃತಿಶ್ಚೈವ ವಿಭೂತೇರಪಿಧಾರಣಂ ।
ರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣಂ ಚೈವ ಪಂಚಾಕ್ಷರಜಪಸ್ತಥಾ ॥೨೮॥

ಭಕ್ತಮಾರ್ಗಕ್ರಿಯಾ ಚೈವ ಗುರೋರ್ಲಿಂಗಸ್ಯ ಚಾರ್ಚನಂ ।
ಜಂಗಮಸ್ಯ ತಥಾ ಹ್ಯೇಷಾಂ ಪ್ರಸಾದಸ್ವೀಕೃತಿಸ್ತಥಾ ॥೨೯॥

ಅತ್ರ ದಾನತ್ರಯಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಸೋಪಾಧಿ ನಿರುಪಾಧಿಕಂ ।
ಸಹಜಂ ಚೇತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ಸಮಸ್ತಾಗಮಪಾರಗೈಃ ॥
ಏತಾನಿ ಶಿವಭಕ್ತಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ ಪ್ರಯತ್ನತಃ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ : ಅತ್ರ=ಈ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ, ಪಂಚದಶ=ಹದಿನೈದು, ಅವಾಂತರ ಸ್ಥಲಾನಿ=ಅವಾಂತರಸ್ಥಲಗಳಿವೆಯೆಂದು, ಉತ್ತಮಾಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಜನರು, ಪ್ರಾಹುಃ=ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಯಾವನೆಂದರೆ, ಪಿಂಡತಾ=ಪಿಂಡಸ್ಥಲವು, ಪಿಂಡ ವಿಜ್ಞಾನಂ=ಪಿಂಡಜ್ಞಾನಸ್ಥಲವು, ಸಂಸಾರಗುಣಹೇಯತಾ=ಸಂಸಾರಹೇಯ ಸ್ಥಲವು, ದೀಕ್ಷಾ=ಗುರುಕಾರುಣ್ಯಸ್ಥಲವು, ಲಿಂಗಧೃತಿಃ=ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಥಲವು, ವಿಭೂತೇರಪಿಧಾರಣಂ=ವಿಭೂತಿಧಾರಣಸ್ಥಲವು, ಚ=ಮತ್ತು, ರುದ್ರಾಕ್ಷ ಧಾರಣಂ=ರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣಸ್ಥಲವು, ತಥಾ=ಅದರಂತೆ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಜಪಃ= ಪಂಚಾಕ್ಷರಜಪಸ್ಥಲವು, ಚ=ಮತ್ತು, ಭಕ್ತಮಾರ್ಗಕ್ರಿಯಾ=ಭಕ್ತಮಾರ್ಗ ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಲವು, ಗುರೋರ್ಲಿಂಗಸ್ಯ ಚಾರ್ಚನಂ=ಉಭಯಸ್ಥಲವು, ತಥಾ= ಅದರಂತೆ, ಜಂಗಮಸ್ಯ (ಚ ಅರ್ಚನಂ)=ತ್ರಿವಿಧ ಸಂಪತ್ತಿಸ್ಥಲವು, ತಥಾ= ಅದರಂತೆ, ಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಸ್ವೀಕೃತಿಃ=ಪ್ರಸಾದಸ್ವೀಕೃತಿಸ್ಥಲವು, ಅತ್ರ=ಇಲ್ಲಿ,

ದಾನತ್ರಯಂ=ಮೂರು ವಿಧವಾದ ದಾನವು, ಪ್ರೋಕ್ತಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಹೇಗೆಂದರೆ, ಸೋಪಾಧಿ = ಸೋಪಾಧಿದಾನಸ್ಥಲ, ನಿರುಪಾಧಿಕಂ=ನಿರುಪಾಧಿದಾನಸ್ಥಲ, ಚ=ಮತ್ತು, ಸಹಜಂ = ಸಹಜದಾನಸ್ಥಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮಸ್ತಾಗಮಪಾರಗೈಃ=ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಪಂಡಿತರಿಂದ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಏತಾನಿ=ಇವುಗಳು, ಶಿವಭಕ್ತಸ್ಯ=ಶಿವಭಕ್ತನಾದವನಿಗೆ, ಪ್ರಯತ್ನತಃ=ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ=ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಸ್ಥಲವನ್ನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಹಜದಾನಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಹದಿನೈದು ಅವಾಂತರಸ್ಥಲಗಳು ಮಹಾನುಭಾವರಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತಸ್ಥಲದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಶಿವಭಕ್ತನು ಈ ಹದಿನೈದು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗಳಾಗಿರುವ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕು.

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆ : ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯ ಐದನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಿಂಡಸ್ಥಲ, ಪಿಂಡಜ್ಞಾನಸ್ಥಲ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರಹೇಯಸ್ಥಲಗಳೆಂಬ ಭಕ್ತಸ್ಥಲಾಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ಸ್ಥಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರಗಳಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೇ "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ-ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ" ಕಿರಣ: ೧, ೨, ಮತ್ತು ೩ ಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಲಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳೂ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿವೆ. ಕಾರಣ ಜಿಜ್ಞಾಸು ವಾಚಕರು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿಯ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಾಂತರ್ಗತಗಳಾದ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಗಳ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಇರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪೂರ್ವದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಭಾಗವನ್ನು ನಾವು "ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಇಂತು "ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ-ಪ್ರವಚನಪ್ರಭೆ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ

ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾಭಾಗವು ಪೂರ್ಣವಾದುದು.

ಸರಿ - ತಪ್ಪು

ಪುಟ	ಸಾಲು	ತಪ್ಪು	ಸರಿ.
೧೦	೮	ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುವರನ್ನು	ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರನ್ನು
೧೨	೧೨	'ರೂಪತತ್ತ್ವ'ವಾಗಿಯೂ	'ರೂಪತತ್ತ್ವ' ರೂಪವಾಗಿಯೂ
೧೨	೨೩	ಪಂಚವಾಮಹಾ—	ಪಂಚವಃಹಾ—
೧೫	೨	ಶಾಂತಾಯ	ಶಾಂತಾಯ
೧೫	೫	ಸ್ವಭವಾಯ	ಸ್ವಭಾವಾಯ
೨೪	೩	ಶಂಭೋ=ರ	ಶಂಭೋಃ=ಪರ
೨೫	೫	ಪಥದ	ವಿಥದ
೨೭	೨೪	ಶಿವದ್ಧಾಂತ	ಶಿವಸಿದ್ಧಾಂತ
೩೧	೬	ವಾತುಳಾಂತಾನಿ	ವಾತುಲಾಂತಾನಿ
೩೧	೧೧	ಪರಿಶಿಲಿಸಿ	ಪರಿಶೀಲಿಸಿ
೩೧	೨೫	ಪವೋದಾಯ್ರ	ಪ್ರವೋದಾಯ
೩೩	೨	ಪುರಾಗಳಲ್ಲಿ	ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ
೩೯	೧೨	ಸಂಜ್ಞೀತಂ	ಸಂಜ್ಞಿತಂ
೪೫	೨	ಸ್ವಷ್ಟಿಸುವ	ಸೃಷ್ಟಿಸುವ
೪೫	೬	ಯಶಸ	ಯಶಸ
೬೬	೨೧	ಸ್ವರೂಪಾಯಾ	ಸ್ವರೂಪಯಾ
೬೮	೧೧	ಶಂಖನನಾದ	ಶಂಖದ ನಾದ
೭೬	೧೦	ಯೇ=ಯಾವ ಪ್ರಮಥರುಃ, ಅಂತರಾತ್ಮನಾ=ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಿಂದ, ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮೀ=ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮಿಯ— ಎಂದು ಅನ್ವಯ	
೭೮	೯	ತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಾಂ	ತಂತ್ರಾಧಿಕಾರಿಣಂ
೮೭	೩	ಪೂರ್ವಕಾಲಡಲ್ಲಿ	ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ
೮೮	೭	ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ	ಮದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ

ಪುಟ	ಸಾಲು	ತಪ್ಪು	ಸರಿ
೯೧	೧೪	ಫುಣ್ಯ	ಪುಣ್ಯ
೯೩	೯	ಸಂಸ್ಥಾಪರಾದ	ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ
೧೦೦	೪	ಒಪ್ಬದಿರುವ	ಒಪ್ಪದಿರುವ
೧೦೧	೩	ಪಶ್ಚತಾಂ	ಪಶ್ಯತಾಂ
೧೧೧	೨೨	ನಿಯಮಕ್ರಿಯಾಃ=ನಿಯಮಕ್ರಿಯೆಯ	ನಿಯಮಕ್ರಿಯಾ= ನಿಯಮಕ್ರಿಯೆ
೧೨೪	೧	ಳೇಳುವ	ಹೇಳುವ
೧೨೪	೯	ಮೂಲ್ಯವಾದ	ಮುಖ್ಯವಾದ
೧೨೭	೨೩	ಮಿಶಂ	ಮಿಶ್ರಂ

ಶ್ರೀ ಷ. ಬ್ರ. ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು, ೧೯೬೯ ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ "ಕಾವ್ಯತೀರ್ಥ" ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಾಸಾಗಿ ೧೯೭೦ ರಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಕಲ್ಲ-ಗುಳೇದಗುಡ್ಡದ ಶ್ರೀ ಅಮರೇಶ್ವರಮಠದ ಪಟ್ಟಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿದರು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕಾಶಿಗೆ ತೆರಳಿದ ಇವರು ೧೯೭೪ರ ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೇದಾಂತಾಚಾರ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಪ್ರಥಮರ್‍ಯಾಂಕನ್ನು ಪಡೆದು ಮೂರು ಚಿನ್ನದ ಪದಕಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ೧೯೭೪ರ ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಣ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದರು. ೧೯೮೧ ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯ ಮೇಲೆ ಶೋಧ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದು "ವಿದ್ಯಾವಾರಿಧಿ" (Ph.D.,) ಪದವಿಯಿಂದ ವಿಭೂಷಿತರಾದವರು. ಸದ್ಯಃ ಕಾಶಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ "ವೀರಶೈವ ತತ್ತ್ವತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ" ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಶೋಧ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವೇದಾಂತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ "ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ''ದ "ಶಾಸ್ತ್ರಿ" ಮತ್ತು "ಆಚಾರ್ಯ" ಕ್ಲಾಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ.